

70

שנות אקלום צמחי גן בישראל 1949-2019

סימה קגן | מינהל המחקר החקלאי
ישראל גלון | שירות ההדרכה והמקצוע

תש"פ - 2019

על המחברים

סימה נולדה בשנת 1954, גרה במושב סתריה, דור שני למייסדים. ילדיה, דרור ודנה - על שמם דודוניה 'דרור' ודודוניה 'דנה'. היבסקוס 'סתריה' הוא טיפוח שלה, הנקרא על שם מושב הולדתה.

מוסמכת הפקולטה לחקלאות בהורטיקולטורה. עובדת במכון וולקני משנת 1981, והחל משנת 1991 כחוקרת עצמאית במחלקה לפרחים ועוסקת באקלום ופיתוח צמחי נוי בישראל.

מתמחה בשיטות ריבוי וגטטיביות לצמחים במטרה לשמר את תכונות הזן.

מתמחה באקלום ובבחינת צמחים חסכני מים, בהתאמת צמחים לצדי דרכים, בבחינת עצים לשתילה באזורים צחיחים, בשיתוף פעולה עם קק"ל ובהתמחות בקבוצת האקליפטוסים.

מומחית בצמחים צופניים חסכני מים, ופועלת בשיתוף מועצת הדבש לנטיעת עצים צופניים. מקדישה מאמץ למודעות למען איכות הסביבה, לשטחים פתוחים ולחיסכון במים. מייעצת ומעבירה הרצאות בימי עיון בנושאים אלו.

ישראל נולד בשנת 1952 בפ"ת. נשוי למילי, אב לארבעה ילדים וסב ל-14 נכדים.

מוסמך הפקולטה לחקלאות במטעים, הורטיקולטורה והגנת הצומח.

עובד במשרד החקלאות בשירות ההדרכה והמקצוע (שה"מ) משנת 1980, כיום בתפקיד מנהל אגף פרחים והנדסת הצומח.

מומחה בתחום הגינון והעצים, אילנאי. מרצה בכיר בטכניון. עוסק במחקר ופיתוח, בהדרכה ובקידום נושאים, כמו גינון מקיים וחסכני במים, מיזם "יער עירוני", "גזום מומחה", הגנת אילנות, מיזמים לחינוך ולשמירה על עצים - "חבק עץ" ו"שומרים על העצים", שותף לחוק הגנים הבוטניים ותמיכה בגנים הבוטניים, שותף בהובלת נושא הגינון הקהילתי בישראל, שותף להקמת יחידת פקיד היערות ופקיד היערות במשך 8 שנים. הוביל את פרויקט רשימת 500 צמחים חסכני מים, חלקות אקלום צמחים, תחשיבים לאחזקת גן הנוי, במפרטים לביצוע ולאחזקת גן ובנוהלי עבודה עם קבלני גינון. כתב עשרות מאמרים וחוברות בתחום הגינון. פועל ללא לאות לקידום ענף הגינון בישראל ולמען מעמד המקצוע והגנן.

כתיבה וצילום: סימה קגן, ישראל גלון
צילומים נוספים: בעמודי הצמחים
עריכה לשונית: עדי סלוניקו - שה"מ
עיצוב גרפי: כרמית רזנבלום - דואט עיצוב

מקורות
- האתר "צמחי הגן של סימה"
- מאגר מידע הנדסת הצומח
- רשימת צמחי הנוי בישראל

תוכן
- מבוא.....עמ' 3
- צמחים לפי א-ב.....עמ' 10
- אינדקס צמחים.....עמ' 112

70 שנות אקלום צמחי גן בישראל

סימה קגן וישראל גלון

מבוא

בעיקר בצומח המקומי, כך למשל, הגן הבוטני בהר הצופים שהוקם ב-1931; הגן הבוטני במכללת אורנים שהוקם ב-1957, ובהמשך עסק גם בצמחי תרבות; והגן הבוטני באוניברסיטת ת"א שהוקם ב-1973, ובו גם צמחים טרופיים, מיני דקלים וסוקולנטים.

תרומה רבה מאוד לאקלום ולריבוי צמחי גן הייתה לגנים הבוטניים שעסקו בעיקר בצמחי תרבות. ב-1930 הוקם הגן הבוטני במקווה ישראל, בניהולו ובהובלתו רבת השנים של המורה הדגול לגינון, דוד זיידנברג. בשנת 1949 הוקם הגן שבחוות הנוי בעמק חפר, אשר הוקם ונוהל על ידי דוד צפריר צירקין, ולאחר מכן על ידי ד"ר רות בנימין. את הגן הבוטני הארבורטום באילנות הקימה מדינת ישראל בשנת 1950, ואף שעסקו בו בעיקר בעצי יער, השכלנו ללמוד ממנו על מיני עצים רבים המתאימים לגינון.

חוות הנוי בעמק חפר

ב-1970 הוקם הגן הבוטני באוניברסיטה העברית בנגבעת רם בירושלים על ידי ד"ר מיכאל אבישי, שהיה שנים רבות מנהלו המדעי. גן זה עשיר באלפי צמחים משישה אזורים בעולם ומהווה מצע נרחב לאקלום צמחי גן. בשנת 1982 הוקם בטכניון בחיפה הגן האקולוגי בניהולו של פרופ' זאב נאוה, אשר עסק רבות באקלום צמחי בר וצמחי תרבות לצרכים סביבתיים, לצדי דרכים ועוד.

אתר לימוד מרתק נוסף משמש הגן בקיבוץ עין גדי בערבה, שהוקם בשנת 1954. כבר בראשית הדרך החלו הגננים בחיפוש צמחי תרבות שיתאימו לנווה המדבר, וכך מצאו עצמם חברי הקיבוץ מתגוררים בתוך גן בוטני, שממנו למדנו רבות על צמחייה טרופית ומדברית.

הגן הבוטני בעין גדי

החל מבריאת העולם עסק האדם בחיפוש ובאקלום צמחים. הגנן הסקרן אינו מסתפק בצמחים הגדלים באזור שבו הוא חי, אלא הוא תר ללא הרף אחר מינים חדשים שיתאימו לסביבה, שיספקו מזון איכותי, שבעזרתם נזכה למופעים מעניינים ומהנים ועוד.

ענף הגינון בישראל החל בראשית ההתיישבות, עם העלייה הראשונה. הגננים הראשונים הגיעו לארץ מארצות אירופה הקרות, ומטרתם העיקרית הייתה ליפות את הארץ ולהוריקה, בלי לבחון ולדעת מה בדיוק מתאים לאקלים ארצנו.

ניסויים בגינון ובאקלום צמחים החלו עוד בתקופת התורכים במקווה ישראל בסוף המאה ה-19, וזכויות רבות יש בנושא לקרל נטר, מייסד בית הספר החקלאי, ולאליהו קראוזה, המנהל הדגול של בית הספר בראשית המאה ה-20, שאף יזם את הקמתו של הגן הבוטני במקום בשנת 1930, בניהולו של דוד זיידנברג.

הבריטים, עם תחילת שלטונם בארץ בשנת 1920, שאפו לשפר פה את הנוף, בעיקר את הנוף הנבוה, אך לא תמיד ידעו אילו צמחים יתאימו לתנאים, ולכן הביאו מינים רבים, ולאחר היוועצות בחברה המלכותית הבריטית ובגני קוי בלונדון שתלו אותם ברחבי הארץ. בחלוף הזמן למדנו מהצלחותיהם ומכישלונותיהם והשכלנו להבין אילו מינים מתאימים לכל אזור. תיאור עבודת הבריטים מופיע בהרחבה במאמר מאת גדעון ביגר ונילי ליפשיץ בקתדרה 85 משנת תשנ"ח: "הניסיונות לאקלום עצים אקזוטיים בא"י בתקופת השלטון הבריטי".

מאוחר יותר, בתחילת שנות ה-50, הוקמה במשרד החקלאות יחידה מקצועית הנקראת 'שה"מ' - שירות ההדרכה והמקצועי, אשר כללה יחידה שעסקה בהדרכת גננים במגזר ההתיישבותי, ולימים התרחבה פעילותה גם למגזר הפרטי והעירוני.

בעיתונות המקצועית מראשית שנות ה-50, כמו 'גן שדה ומשק' ו'גן ונוף', מופיעות כתבות רבות על ניסויים בצמחים חדשים שהובאו לארץ ועל היקלטותם או אי-התאמתם למקום, פרי עטם של הגנן יחיאל רוזמן מקיבוץ דליה, המדריך יצחק יפה, הגנן יוסף בן ערב מכפר מסריק ועוד רבים אחרים. בשנים אלו נעשו ניסיונות רבים לשילוב של צמחי בר מקומיים בגינון על ידי הגנן והמורה שלמה אילן, מוטקה אברהמי מאלון שבות, שאף הקים משתלה ייחודית לכך ומימי רון אשר פעלה רבות בנושא יחד עם החברה להגנת הטבע.

בשונה מענפים חקלאיים אחרים - ירקות, מטעים, פרחים, תבלינים וענפים נוספים - ענף הגינון לא נתברך בארגון מגדלים בעל יכולות תקציביות, ואף המדען הראשי במשרד החקלאות לא ייחס לו חשיבות

רבה מדי, כך שבמשך עשרות שנים לא זכה הגינון לתקציבי מחקר, ועיקר עבודת האקלום של צמחי גן והמעקב אחר צמחים חדשים נעשו בתקציבים זעומים, ובמקרים רבים בהתנדבות עם הרבה רצון טוב של צוות ההדרכה במחלקה לפיתוח הכפר במשרד החקלאות ושל גננים במגזר הכפרי והעירוני.

במשך שנים רבות נעשה חלק מעבודת אקלום צמחי גן בגנים הבוטניים, אשר זכו למעמד ציבורי בשנת 2006 במסגרת חוק הגנים הבוטניים. חלק מהגנים הבוטניים עוסקים

בשנת 1976 פתח רן פאוקר, הגנן הוותיק, נצר למשפחת גננים בניר עוז, בסדרת מחקרים על צמחים חסכני מים, שיתאימו לאקלים היבש והחם של הנגב המערבי. במסגרת זו, הוקמו חלקות תצפית מסודרות סביב הקיבוץ, בשיתוף המכונים למחקר שימושי מאוניברסיטת בן גוריון בבאר שבע. קטעים שלמים בגן הפכו לגן ניסוי ולחלקת אקלום רבת משמעות, בעיקר הודות לטיפול המסור והדקדקני של רן ולנתונים שמסר לנו.

חלקת התצפית בניר עוז

עוד גנים המהווים מקום אקלום ולימוד הם הגן הבוטני הארץ ישראלי בקיבוץ נתיב הל"ה, שאותו הקים ומטפח הבוטנאי עתי יופה; גן וואהל לוורדים בירושלים, שהוקם בשנת 1981 ומהווה, בנוסף לאתר הפגנות מול הכנסת, גם גן הדגמה שבו מוצגים כ-460 זני ורדים. החל משנת 2000 הקימה סימה קנן במשרד החקלאות בקריה החקלאית חלקות אקלום והדגמה לצמחי גן חדשים, ואף הוקמה במקום חלקת צמחים חסכני מים על ידי תחום הנדסת הצומח בשה"מ, בניצוחו של ישראל גלון.

אין ספק שבזכות צוותי הגנים הבוטניים ועבודתם המסורה, למדנו הרבה והשכלנו רבות בנושא, ומקומות אלה ימשיכו לספק ידע באקלום צמחי תועלת וצמחי גן ולשמש אתרי הדגמה והיכרות עם צמחים. למותר לציין כי מאז חוק הגנים הבוטניים שפורסם בשנת 2006 ועם הענקת התקציבים לגנים החל משנת 2008 - חל שיפור רב במצבם ובמעמדם.

הארבורטום באילנות

מדריך ארצי במשרד וריכז את נושא האקלום של צמחי גן חדשים. מנהל המחלקה באותה תקופה, ואף שנים רבות לאחר מכן, היה יצחק הל-אור, אשר תמך, סייע ופרגן במהלך כל שנות אקלום הצמחים החדשים לנינון. גם שמעון אוסם, מנהל המחלקה שהיה לפניו, תמך מאוד בעשייה זו. חשוב לציין שעיקר האקלום בשנים אלו היה בריבוי מיני מזרעים.

מקורות השתילים - זרעים של צמחים חדשים נשלחו מחו"ל לארץ או מהגן הבוטני במקווה ישראל באמצעות דוד זיידנברג. רוב הזרעים הללו הגיעו לחוות הנוי בעמק חפר, בהנהלת דוד צפריר [צירקין], ד"ר רות בנימין, ד"ר יאיר אלבר וסיד איבקר, ד"ר אמיר הגלעד, צבי פרידמן, היץ שטיין, עמרם שלם ואחרים. בשנות ה-90 ליווה האגרונום דני אלמליח את עבודת המעקב בחוות הנוי. עבודה רבה נעשתה במהלך שנות ה-70 במכונים למחקר שימושי באוניברסיטת בן גוריון על ידי ד"ר דב פסטרנק ויוסי בן דב. ד"ר מיכאל אבישי מהגן הבוטני בנגעת רם בירושלים עסק בהקמת הגן, ותוך כדי כך בהבאת צמחים ובהפצתם. מורנו, דוד זיידנברג, מהגן הבוטני במקווה ישראל היה אחד המאקלמים הגדולים של שנות ה-40.

בחבורת זו נסכם תקופה של כ-70 שנות אקלום צמחי גן, כפי שנעשה במשרד החקלאות בשירות ההדרכה והמקצוע (שה"מ) ובמנהל המחקר החקלאי. הועלו על הכתב סיפורי אקלום של כמה צמחים נבחרים, ההצלחות ואף הכישלונות שלהם. בכונתנו להציג לדורות הבאים את אופן הגעתם לארץ של חלק ממאות מינים זונים של צמחי גן, את המהלכים באקלומם ואת המסקנות שהוסקו מכך; ואף לפרגן מעט לוותיקים שעסקו במלאכה.

בחרנו להציג בחוברת כ-100 צמחי גן, המהווים רק נתח קטן מסיפורי האקלום שהתרחשו בארץ - חלק מהם מוכרים, חלק חדשים יותר ואינם מוכרים; חלקם הצליחו, וחלקם לא. אנו מתנצלים מראש אם נשתכח מעמנו שמם של אנשים או גופים שעסקו באקלום בחלקות האקלום, בגנים הבוטניים ובגופי המחקר למיניהם. נשמח לקבל הערות ומשוב ולתקן את הטעון שיפור במהדורה השנייה של החוברת.

סיפורו של ישראל גלון

בשנת 1980 התחלתי (ישראל גלון) את עבודתי במשרד החקלאות ומיד התוודעתי לעיסוקו המרשים של מורי ורבי יצחק יפה ז"ל. יצחק שימש

הפצת הצמחים ואקלומם - בחוות הנוי הוכנו שתילים אשר הופצו באמצעות המדריך הראשי, יצחק יפה, ממשרד החקלאות, לחלקות אקלום שהיו פזורות ברחבי הארץ, מרביתן בקיבוצים, שבהם נגננו ותיקים ומסורים אשר חיפשו להעשיר ולגנון את הצמחייה באזורם [יצחק דישון בשלוחות, יעקב קיני בסעד, אילנה מיכאלי בקיבוץ הזורע, יוסף ב. ערב בכפר מסריק ועוד].

הצמחים פוזרו בגנים, לעתים בחלקה קטנה ומסודרת בשולי הגן ובמקרים רבים בין צמחי הגן האחרים.

חלקת התצפית בתחנה נסיונית בגילגל

הידע על הצמחים היה חלקי בדרך כלל. הגננים בשטח דיווחו ליצחק על התפתחות הצמחים, ואחת לשנה-שנתיים ביצע יצחק מעקב בחלקות. כעבור שנים אחדות, אם לדעת יצחק יפה והגנן במקום, הצמחים הצליחו להתאקלם היטב בגן, נאספו מהם זרעים לצורך המשך ריבוי בחוות הנוי, ומשם הופצו לגנים נוספים. כך התבצע תהליך האקולום של צמחי גן חדשים במשך שנים.

יש לזכור כי מדובר בעידן שבו טרם נכנס לשימוש המחשב, אין מאגרי מידע ואין תכנת אקסל, אלא רק רישום בניירת.

חלקות אקלום צמחי גן בשנת 1985

מבוסס על קטלוג צמחי נוי חדשים משנת 1985 ועל תיקי ועדת אקלום

שם האחראי	שם החלקה	שנת הקמה
בוב קירשנבאום	אורים	1969
סמיש יוחאי	אחוזה (מכללה)	1986
קייני יעקב (קייבוס)	איבים (חוזה)	1985
יעקב בן-יעקב	בית דגן	1975
לארי האריס	בית השיטה	1980
רגב מלכה	ברעם	1979
אבן משה'לה	גבעת ברנר	1969
אבידוב עמנואל	גזית	1981
זיו עקיבא	גשר הזיו	1982
רובין נילי	הבונים	
אילנה מיכאלי	הזורע	1975
שרה אדר	החורשים	1980
יוסי בן-דב	המכון לחקר הנגב	1975
דני אלמליח	חוות הנוי	
ישראל דרורי	טירת יהודה	1983
צביקה גשייט	יוטבתה	1982
פרידמן ארני	יזרעאל	1982
שמחוני מירי	יפתח	1971
גדיש רעיה, יוסף בן ערב	כפר מסריק	1978
יוסי מילרד	לשכת לכיש	1980
מיה שפיר	מ.א. איילות	1982
רביב חנה	מעלה החמישה	1975
צור עזרא	מצובה	
דוד זיידנברג	מקווה ישראל	1930
יואי זיו	משאבי שדה	1985
שומרון מוטי	נווה זדקלים	1986
פאוקר דן	ניר עוז	1975
היידן יצחק	מי עמי	1989
גונן קשת	סמר	1980
לס וחנה וונדי	עין ורד	1978
מוני זיו	פלמחים	1985
סננבאום אילן	קבוצת שילר	1981
בן-עמי מימי	קטורה	1985
לוין אריה	קשת	
אהרון נווה	רביבים	1978
חרמוני יובל	רמות נפתלי	1971
וינברג איסר	שדה בוקר	1971
פורטנוי עמי, שרה	שדה נחמיה	1971
יצחק דיטשון	שלוחות	1970
אלי אדרי	תומר	1984
מישל המל	תחנת ניסיונות גלגל	1978

תצפית צמח ליזיפילון
בחלקת גילגל

דף חלקת יחידים
1982

כרטיס חלקת יזרעאל
1998

לבחירה באזורי הארץ השונים על סוגי הקרקעות, האקלים וחשיפה לסביבה. הטיפול השוטף בנידול הצמחים הללו היה כמובן בידי גנני הקיבוצים, מקיבוץ יפתח בגליל העליון ועד קיבוץ איילות סמוך לאילת."

צמחים בחלקת התצפית בקיבוץ גזית

זו הייתה דרך אקלומם של חלק גדול מצמחי הגן החדשים שהופצו בארץ בין השנים 1960-1990 ואילך, כמו: פנסית דו-נוצתית, שילטית מקומטת, כוריזה בקבוקית והדורה, יבבוט המסקיטו, אוג חרוק, ועוד רבים וטובים.

מדברי יצחק יפה על האקלום: "את מרבית שנות עבודתי כמדריך לגננות במשרד החקלאות עד 1986 עשיתי ב"מחלקה לעיצוב פני הכפר" בניהולו של שמעון אוסם ז"ל, מייסד הקרן למשקי עזר במושבים בלבד. עם הצטרפותי, הורחבה פעילות ההדרכה של המחלקה גם לקיבוצים. צורפתי ליתר המדריכים כרכז מקצועי ראשי לגננות נוי בקיבוצים. מלבד הדרכה ישירה לגננים, בשיתוף כמה מדריכים אזוריים, עסקתי גם בפרסום חומר מודפס, ברובו בנושא צמחי נוי, התאמתם לסביבה ושילובם בשטח הגן.

נושא חשוב אחר, שבו טיפלתי, היה **יסוד וליווי כ-15 נקודות תצפית לאקלום של צמחים חדשים, שמקורם היה בעיקר חוות הנוי בעמק חפר, משתלות האוניברסיטה בירושלים והמכון לחקר הנגב.**

חשיבות תצפיות אלה הייתה בהעשרת מבחר הצמחים העומדים

חוברת כנס אקלום 1985

בשנת 1984 העביר אליי יצחק יפה את השרביט. סירתי אתו ברחבי הארץ, הכרתי את החלקות ואת הצמחים, ובעצה אחת עמו ועם יצחק הל-אור, מנהל המחלקה, החלטנו להקים את ועדת האקלום הארצית לצמחי גן ולנסות למחשב את המידע באופן שיטתי. שימו לב, השנה היא שנת 1985, וכל עניין המחשוב ומאגרי המידע היה קצת יומרני ודמיוני, אך עם הרבה חזון ורצון. בהזדמנות זו ברצוני להודות ליצחק יפה על תקופה שארכה כחמש שנים ובמהלכה סירנו בכל רחבי הארץ - חוויה מיוחדת ומעשירה ללימוד ולהכרת הצמחים והגננים המקומיים; וכן שלוחה תודה מיוחדת לאותם גננים, לעתים אלמונים, שעשו את מלאכתם בנאמנות ובסקרנות אין קץ. חובה מיוחדת ונעימה היא לנו להודות ולהוקיר את כולם על עושר הצמחייה שאוקלמה בעזרתם.

חלקת התצפית במינהל המחקר החקלאי בבית דגן

ישראל בחלקת תצפית

ועדת אקלום - בשנת 1985 הוקמה ועדה ארצית לאקלום של צמחי גן, שחבריה היו אנשי מקצוע מתחומים שונים: גופי מחקר והדרכה, נציגי גננים ושתלנים ונציגים של גנים בוטניים בארץ. פגישות הוועדה הובילו לכך שבשנת 1990 הוקם מאגר מידע מסודר וריכוז מידע מחלקות האקלום.

לאחר שהגענו למסקנה שאין ברשותנו רשימה מסודרת של מיני הצמחים הקיימים בארץ ולא ידוע כמה מינים זונים של צמחי תרבות בישראל, הוחלט לערוך **רשימה של צמחי הנוי בישראל**. לאחר עבודה מאומצת שארכה כשלוש שנים רוכזה הרשימה בחוברת שיצאה לאור במהדורתה הראשונה בשנת 1993. בהכנת הרשימה הראשונה לקחו חלק האדריכל ישראל דרורי, אנני וצוות מקצועי, ויחד עלה בידנו להכין לראשונה בישראל רשימה שהכילה כ-3500 מינים של צמחי התרבות הקיימים בארץ, שחלקם הובאו כבר לפני כ-100 שנה לישראל והם נטועים בגני העיר והכפר, ביערות, בגנים בוטניים ועוד. בשנת 1997 עודכנה רשימה זו, ובשנת 2017 פורסמה מהדורה חדשה של החוברת, שרוכזה ע"י צוות בראשות אביגיל הלר וליזר רובין הכוללת כ-5500 מינים, שביניהם כ-300 מיני בר מקומיים הנפוצים בגינות בישראל.

בשנת 1993, לאחר סקר מסודר שנערך בכ-60 חלקות אקלום, ריכזו את הנתונים במאגר מידע שכלל כ-1000 מיני צמחים אשר פוזרו בכ-60 חלקות אקלום ברחבי הארץ החל משנות ה-40. צוות ועדת האקלום בחן מידע זה ולאחר מיון של עשרות מיני צמחים שנקלטו ומוכרים לגננים ואדריכלי הנוף ואינם זקוקים ליחסי ציבור כנון: פנסית דו-נוצתית, שילטית מקומטת, זני ערער, ננדינה תרבותית ועוד הרבה. נוכחנו כי חלק מהמינים גדלים בהצלחה בכמה חלקות,

חוברת צמחים מצטיינים 1993

אקלום על ידי משתלות - באותה תקופה, החל משנת 1975 בערך, חלק גדול ממשתלות הגידול והריבוי של צמחי גן עסקו אף הן באקלום. כאשר בעלי המשתלות הללו נתקלו במהלך טיולם בגנים ברחבי העולם בצמחים שנראו להם מתאימים לאקלים ולנוף הארץ, הביאו עמם דוגמאות באופן מסודר דרך קרנטינה, וחלקם העבירו לארץ צמחים ללא בקרה מסודרת, מה שאולי הוביל להחדרת פגעים שונים ואף ליצירת צמחים פולשים.

לאחר שגודלו צמחים אלה במשתלות, הם הופצו לגנים ברחבי הארץ; חלק מהם כעבור שנים מעטות מדי של מעקב, וחלקם אף הופצו למשתלות ללא כל מעקב תקין.

הגננים, שנלהבו ממגוון הצמחים החדשים, רכשו צמחי גן חדשים רבים והפיצו אותם בגנים. אמנם היו בין צמחים אלה שזכו להצלחה, אך היו גם כישלונות רבים שנבעו מחוסר ידע והתאמה, ובעיקר בשל אי-ביצוע בדיקות ומעקבים מסודרים.

המשתלות שעסקו באקלום באותה תקופה היו משתלת וונדי במושב עין ורד, בבעלותם של חנה ולס וונדי, שלזכותה תיוקף הבאת מינים זונים רבים של צמחים אוסטרליים [מיני מלליקה, גרוויליאה, קליסטמון, ארמופיליה ועוד]; משתלת צמד של ישראל דרורי במושב טירת יהודה ולאחר מכן בנחלים, שייבאה עשרות מיני מחטניים זוני ערערים אשר זכו להצלחה רבה בארץ; משתלת נטף בניהולו של עוזי ומשתלת בוטניקה בניהולו של מוטי קופלוביץ בשילת, שהביאו מינים זונים רבים של צמחי גן עשבוניים, דגניים ורב-שנתיים; האחים רף ממשתלת חיבת ציון שעסקו באקלום והפצה של מיני ברכיטון ורגלנית; בתיה פרידלנדר מבית יצחק, שהקימה משתלה מיוחדת לדקלים ואקלמה עשרות מיני דקלים לנוי; משתלת אלון בקיבוץ יראון בראשותו של אמנון באומהרן, שהחלה כמשתלת עצי בר, ובהמשך הביאה ופיתחה מינים זונים בריבוי אל-מיני של עצים ייחודיים; משתלת גלי מלצר בכפר יידיה, שאף כתבה קטלוג מרשים של מינים זונים ומשתלת חישתיל בנחלים.

היריעה קצרה מלהכיל את שמות כל המשתלות שעסקו בחיפוש ובאקלום צמחים ממגוון התחומים: זני ורדים, מדשאות, סוקולנטים, עשבוניים ועונתיים, צמחי תבלין, צמחי בית ועוד רבים.

לרשימה הארוכה שלהלן מצטרפות כמובן משתלות קק"ל בכל אזורי הארץ: גילת, אשתאול וצומת גולני, שעסקו בריבוי בעיקר למטרות ייעור אך גם לבחינת מינים חדשים לגינון; ובמיוחד נציין את פאבלו צ'רקסקי ממשתלת גילת בנב, שאף הקים חלקת מעקב והדגמה וחלקת צמחי אם.

לצרכים אגרוטכניים, אקלימיים, אגרוטכניים ונופיים. במהלך השנים הוקמו כ-30 חלקות אקלום נוספות. בשנת 1990 הצטרפה אביגיל הלר למחלקה, ריכזה את פעילות ועדת האקלום ואף ניהלה את כתיבת המהדורה האחרונה של החוברת הכוללת את רשימת צמחי הנוי בישראל. לצערי, מורכבותו של מעשה האקלום בתקציב זעום ביותר, לצד אקלום בלתי מבוקר של משתלות, גרמו בשנים האחרונות לדעיכה איטית של פעילות ועדת האקלום.

אופן קביעת 'הצלחה של צמח'

בין השנים 1995-2005 התמקדה ועדת האקלום באיתור עצים נמוכים כעצי רחוב, בצמחים נמוכים חסכני מים, בצמחים לאחזקה נמוכה [מתכונת בן עוזר סוכני], בשיחים נמוכים ובצמחים לבתי גידול מיוחדים: לקרבת חוף ים, לאדמות גיר ולמליחות קרקע ומים. דוגמאות להצלחות: מיני אוג, מיני זוני דק פרי, זני לבן עלה, מיני זוני קליאנדרה, זני בכרים ועוד.

המידע שנאסף מהשטח ומחלקות האקלום הוביל לפרסומם של כמה חוברות ודפונים מקצועיים כלהלן.

1. חוברת צמחים חסכני מים – יצאה לאור במספר מהדורות החל משנת 1993, כשהמהדורה האחרונה פורסמה בשנת 2016. בעקבות מידע שנצבר, הצלחנו לאתר כ-500 מיני צמחים חסכני מים ולהביאם לידיעת הציבור בחוברת זו.
2. מדריך עצי הרחוב בישראל – פורסם בשנת 2003, ונכללים בו רשימות של עצים המתאימים לשמש כעצי רחוב.
3. חוברת לבחירת עצי נוי
4. צמחים לחוף הים
5. צמחים לצדי דרכים, 2002

בשנת 1985 הצטרפה **סימה קגן** לעוסקים במלאכת האקלום ובמחקר של צמחי נוי. אהבתה של סימה לצמחי הגן הידקה את הקשר בינה לענף הגינות, ומאז שנת 1990 היא עוסקת בשיטות ברחבי העולם ובהבאת צמחים לגינות בהליך מקצועי ומסודר. לזכותה של סימה עומדים מחקרי שטח רבים בחלקות אקלום והצלחה בייבוא צמחי גן חדשים, צמחים חסכני מים, צמחים לצדי דרכים ועוד. מזה 20 שנה מפורסם המידע על הצמחים החדשים **באתר "צמחי הגן של סימה"** וכן בכתבות קבועות בירחון 'גן ונוף' ובעלון 'פפירוס'.

סיפורה של סימה קגן

מאת: סימה קגן, המכון למדעי הצמח, מינהל המחקר החקלאי

משחר התרבות האנושית עוסק האדם באקלום צמחים, כדי להעשיר ולגוון את הגנים במינים מעניינים, קישוטיים ופונקציונליים. בתולדות מפעל האקלום, אין ספק כי הבכורה העמים האנגלוסקסים. האנגלים העבירו באופן שיטתי מאות סוגים, מינים וזנים של צמחים בין חלקי האימפריה שלהם, שהשתרעה בעת ההיא על כרבע מארצות תבל ובאזורים אקלימיים שונים. אמנם גם ההולנדים, בעיקר בטיפוח של בצלים ופקעות, שלחו ידם במפעל האקלום, אך רק האנגלים הפכו 'אופנה' זו למפעל, למדיניות ממשלתית. השיטה העיקרית באותם הימים הייתה העברת זרעים. רק במקרים נדירים, התבצע האקלום בצורת יבוא של חומר צמחי, כגון צמחים או ייחורים מושרשים, והוא כלל את שלב ה'הסגר' (קרנטינה) - תהליך שתפקידו היה למנוע החדרת מזיקים אל הארץ המייבאת.

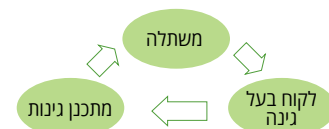
אך למרות זאת הם עדיין אינם מוכרים ואינם נפוצים בנינות הנוי. לפיכך, במטרה להנגיש לציבור מידע בדבר 120 מינים מוצלחים, שלדעת ועדת האקלום, כדאי לעודד את הפצתם בעקבות הניסיון שנצבר בשטח, ריכזנו אותו בחוברת **'צמחי נוי מצטיינים מחלקות אקלום'**, שיצאה לאור בשנת 1993. בעקבות פרסום החוברת ערכנו ימי עיון בנושא ואף פורסמה סדרת כתבות על חלק מהמינים ב'גן ונוף'. כמה ממינים אלה אכן זכו לעדנה והחלו להשתלב בגנים, אך חלק מהם עדיין אינם מוכרים ונותרו עלומים.

על אופנות ואקלום בגינות - כמות המטיילים הישראלים בעולם עולה כמעט על כולם, והיא כוללת כמובן חובבי גינות, מקצוענים בתחום, שתלנים וגננים. בביקור ברחבי תבל נחשפים למגוון עצום של צמחי גן, המושכים את עינינו. השאיפה לראותם בגני הארץ גורמת לשתלנים ולחובבנים להביא לארץ חומר צמחי, בהיתר או שלא בהיתר מהאגף להגנת הצומח בארץ. יתר על כן, הרצון לגוון ולחדש את הגינה בצמחים חדשים ובמופעים מיוחדים מוביל לתופעת ה'אופנות'. לעתים אם ראינו משהו יפה במשתלה, נרכוש אותו מבלי לדעת אם הוא אכן מתאים לה ומה יהיה משך חייו בה. תופעת האופנות לגיטמית וחיונית כל זמן שהיא נעשית במינון נמוך, כלומר באחוזים בודדים מצמחי הגן. עם זאת, קרה שבשל היקף נרחב של התופעה נגרמו נזקים ופגיעות מכישלונות. תהליך האקלום דורש סבלנות וצבירת ניסיון בשטח. במגוון המינים והזנים הקיימים כיום, הכולל כעשרת אלפים צמחים לפחות, קשה לבצע אקלום שטתי ומסודר. בהתאם לכך, אנו פונים לציבור המקצועי הקשור לתחום, למתכננים, למנהלי המחלקות והאגפים, לגננים המקצועיים ולשתלנים, בבקשה לסייע לכולנו ולפעול במקצועיות כדי להקטין את הכישלונות והאכזבות, וזאת, כמובן, מבלי לפגוע בניסיונות לגדל דברים חדשים.

הבחנה בתהליך האקלום בין עשבוניים לשיחים ועצים - צמחים חד-שנתיים ועשבוניים רב-שנתיים ניתן לבחון תוך זמן קצר, ואף אם בחינה זו לא עלתה יפה, ייגרם נזק מזערי, בעיקר אם נמנע מהבאת צמחים פולשים. אולם לגבי שיחים מעוצים ובמיוחד עצים, נידרש ל-15-20 שנה לפחות כדי לדעת אם מדובר בעץ המתאים למקום, אילו תנאים נחוצים לו ומה הם שימושי. רק לאחר בירור הסוגיות הללו ניתן להתחיל בהפצתו, ולכן יש לנקוט משנה זהירות ברכישת עצים חדשים.

הקושי באקלום - מעגל הקסמים של אקלום צמחי גן בישראל

גם כאשר נמצא צמח, העונה על דרישות של התאמות נופיות, אקלימיות ואקולוגיות, ומופיע נאה, עדיין נתקלים לעתים קרובות בקשיים בנוגע לשיווקו לציבור. אין די בפרסומו בעיתונות המקצועית, אלא צריך שגם המתכננים יכירו אותו וגם הלקוחות יחשקו בו וכן שהצמח יהיה זמין לרכישה במשתלות.

לא די בכך שנציג צמח מוצלח ביום עיון ושבעקבותיו יהיה לו ביקוש ע"י מתכנני הנוף או הגננים, אם לא יהיה זמין לרכישה במשתלות. כך אירע למשל עם בוהיניית קרון, ליסילומה תורנבר, קסילוזמת זלצמן ומינים רבים נוספים.

ועדת האקלום פעלה בהצלחה ובתיאום בין הגופים השונים במשך כעשרים שנה. הוועדה הגדירה יעדים לאקלום וייבאה צמחים בהתאם

בחיפוש אחר סלקציות טובות יותר; 2. נחשפנו למידע חדש על אודות מגוון הסלקציות שנערכו ברחבי העולם.

המטרה הייתה להביא ארצה בעיקר זנים שידענו לגביהם כי 'מין הבר' שאוקלם כבר כאן (שמקורו היה באקלום מזרעים) מתאים ומצליח בבית גידול זה, וכעת נותר לשדרג רק את מופעו. כך לדוגמה, הבאתי לארץ זנים של רימון בעלי פרח מלא וצבע פריחה שונה; זנים של בן עוזר הודי בעלי צבע ורוד עז וצימוח קומפקטי; זן של המליה בעלת עלים קטנים יותר ומאדימים; כילופסיס הפורח בצבעים עזים וזן שאינו מייצר זרעים, דק פרי זקוף וקומפקטי; זן של עץ זית שהוא שיח קומפקטי שאינו פורח; זן של עץ קזוארינה שהוא צמח כיסוי; שני זנים של בכריס, שהם צמחי כיסוי בעלי פריחה זכרית שאינם מייצרים זרעים, ולכן לא יהפכו לצמחים פולשים; ועוד מאות זנים שריבויים הוא וגטטיבי בלבד. השתדלתי להתמקד בהבאת סלקציות, שהיה לנו ניסיון עם 'מין הבר' אשר אוקלם בעבר ונמצא מתאים ומצליח בגידול בארץ. לעתים רחוקות עסקתי גם באקלום מינים מזרעים. הבאתי מקור זרעים מצטיין של טבבויה, ומאולוסיות הצמחים שגידלנו מהזרעים עשיתי סלקציה לשני זנים, שאותם רשמתי כזני פטנט, והמשך הריבוי נעשה בהרכבה. הבאתי זרעים של היביסקוס טיליתי מן בוטני בהוואי ומאולוסיית הזרעים שגידלתי, בחרתי בסלקציה שקראתי לה 'סתרית', והמשך הריבוי נעשה באופן וגטטיבי. אין ספק כי 'ספינת הדגל' המובילה באקלום הוא הסוג לויקופילום (לבן-עלה) - *Leucophyllum*.

עד היום אקלמתי 15 מינים וזנים, שהמשך ריבויים הוא וגטטיבי, מאחר שכולם זנים נבחרים - סלקציות. מוצא הסוג לויקופילום הוא במדבריות הדרום מערביים של ארה"ב, טקסס, ניו-מקסיקו ומקסיקו. כל הזנים פורחים בשפע כל הקיץ והסתיו, עמידים בתנאי גידול קשים, חסכני מים, מספקים אבקה לדבורים בתקופה שבה היא חסרה בטבע, ויש להם ערך גנני רב.

תהליך אקלום כזה חייב לכלול את שלב ה'הסגר' (קרנטינה) הנמשך 24-6 חודשים, ותפקידו למנוע החדרת מזיקים ומחלות. לאחר שלב זה יש לבצע ריבוי וגטטיבי של הקלונים כדי לשמר את תכונות הזן, ואנו עושים זאת בחממת הריבוי במכון וולקני. הצמחים נשתלים לבחינה ולמעקב בחלקת האקלום במכון וולקני, וחלקם מועבר לבחינה של גננים ולחלקות ברחבי ארץ. צמחים המעידים על יתרון ועל התאמה לתנאי הארץ, מופצים למשתלות, מתפרסמים באתר "צמחי הגן של סימה", תוך ציון הוראות הגידול ותכונות הצמח. אקלום צמחים הוא עבודה ממושכת ומיינעת, הדורשת ידע, שיטתיות, סבלנות והתמדה.

בארץ עוסקות משתלות אחדות של צמחי נוי באקלום צמחים. התהליך דורש משאבים מרובים, ולא פעם אינו מתקיים בשל כך, והצמח מוצא את דרכו לגינות מבלי להקדיש כל תשומת לב להיבטים המורכבים של תהליך ההסתגלות. כאמור, תהליך האקלום דורש זמן ונכונות להשקיע עמל רב, ורק לעתים זוכים בתמורה.

בנוסף לאקלום צמחים, עסקתי רבות בניסיון להפיץ צמחים ותיקים מצטיינים ולא מוכרים, שלא נשתלו בעבר בגנים ולא נמצאו במשתלות; כמו לדוגמה: פטרוגניה שנשתלה ע"י גינדל בחוות הנוי ובמכון ווייצמן; שיף לאוני שגדל בחוות הנוי ובאילנות; דובאליס שגדל במקווה ישראל ובאילנות ועוד.

סימה קגן

בארץ עסקו אנשי בית הספר החקלאי 'מקווה ישראל' ואנשי חוות הניסיונות של אהרון אהרונסון בניסיונות אקלום כבר בשלהי התקופה העות'מאנית, אך עיקר מאמציהם הופנו לעצי פרי. בהמשך, בתקופת השלטון הבריטי, עסקו לראשונה באקלום צמחי נוי ועצי יער, מבלי לצפות לתועלת כלכלית מידית. ניסיונות אקלום מסודרים בוצעו בידי ההסתדרות הציונית וקק"ל רק משנות הארבעים, כאשר י. גינדל הקים גן אקלום בתחנה לחקר החקלאות ברחובות. מרבית ניסיונות האקלום נעשו על בסיס ניסוי וטעייה, ולעתים גם על סמך ידע שפורסם בספרות מדעית. חלק לא קטן מניסיונות האקלום אמנם נכשלו, אולם חלק לא מבוסס מהמינים נקלטו והפכו לחלק בלתי נפרד מנוף הארץ, כמו לדוגמה עשרות מיני האיקליפטוס שהובאו מאוסטרליה ואוקלמו כאן. פעילות רצופה של ניסיונות אקלום נמשכה עד הקמת המדינה. לאחר מכן, בשנים 1949-1950 נוסדו הארברטום הלאומי באילנות, ובסמוך לו נוסדה חוות הנוי. פעולות האקלום בחוות הנוי באחריותה של רות בנימין צברו תאוצה, וזרעים של מאות צמחים הובאו לשם מחו"ל. בשיתוף פעולה ובהדרכתה של המחלקה לעיצוב פני הכפר [לימים לגננות ולנוף, ועתה הנדסת הצומח] במשרד החקלאות נשתלו צמחים חדשים, הן מחוות הנוי והן בהמשך מהגן הבוטני בירושלים, בחלקות תצפית ובאזורי הארץ השונים לשם בחינתם. חשוב להדגיש כי מקורם של הצמחים שיובאו לאקלום היה בעיקר מזרעים.

בשנת 1981 החלתי בעבודתי במנהל המחקר החקלאי שבמכון וולקני, והחל משנת 1986 עסקתי בו באקלום צמחים. בשונה ממה שהיה מקובל עד אז, **ביצעתי את אקלומם של צמחים מושרשים של קלונים נבחרים אשר טופחו בחו"ל, והם מצטיינים בתכונות בולטות וחשובות.** העבודה נעשתה בתיאום עם ועדות האקלום של המחלקה להנדסת הצומח בשה"מ שבמשרד החקלאות. אקלמתי צמחי נוי מאזורים שונים בעולם ונבחרה התאמתם לשמש כפרחי קטיף, כענפי קישוט, כצמחי עציץ ליצוא, כצמחי גן חסכני במים וכצמחי נוי בעלי מופעים חדשים ותכונות ייחודיות שיתאימו לגינון במגוון קרקעות ובתי גידול שונים. במהלך עבודתנו הושם דגש על בחינת צמחים אשר להם ערך גנני רב: צמחי כיסוי, שיחים חסכני מים, תקופת פריחה ממושכת, צימוח קומפקטי, עצים בינוניים, עמידות למזיקים ומחלות, מושכי ציפורים ודבורים ועוד. מאידך, כל העת גיליתי ערנות לאיתור צמחים המייצרים זרעים בכמויות גדולות, שאותם פסלתי לאלתר, כדי למנוע מהם להתבסס ולהפוך לצמחים פולשניים.

המעבר לאקלום באמצעות חומר צמחי התאפשר הודות לשני תהליכים: 1. נצבר בארץ זה מכבר מלאי גדול ונרחב של מיני צמחי נוי, ונוצר עניין

כתבו: ניצה חופש, ענת רז וישראל גלון

צורת חיים: שיח, סוקולנט נשיר מותנה

שם עממי: "ורד המדבר"

משפחה: הרדופיים

שם משפחה מדעי: Apocynaceae

מוצא: מדבריות המזרח התיכון, מזרח אפריקה וחצי האי ערב

שנת אקלום משוער: השנה המשוערת בארץ היא 1960; בשנת

1980 אוקלם אצל חובבי הקקטוסים

גובה: 2-3 מטרים **קוטר:** 2-3 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: בקעה וערבה. באזור החוף רגיש לקור.

צריכת מים: חסכן במים 1

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: שיח סוקולנטי סבוך בעל ענפים מעובים בצבע לבן בהיר. לצמח שורשים מעובים ונפוחים המתקבלים בעיקר בריבוי מזרעים ולא בריבוי וגטטיבי, דבר אשר הוביל לקבלת מגוון צורות וצבעי פריחה. בחורף בשלכת מתגלים הענפים והשורשים הדקורטיביים. באביב הצמח מתמלא בפריחה מרהיבה בצבעים מגוונים של ורוד, לבן ואדום. הפרחים דמויי פעמון בגודל של 5-7 ס"מ. הפרי מורכב ממפוחיות מרובות זרעים עם ציצת שערות להפצה ברוח. מתאים כצמח פיסולי, כצמח מכל, לפינת סוקולנטים ולערוגה פורחת. עדיין האדניום אינו נפוץ בארץ עקב רגישותו לקור.

סיפור האקלום: הסוג אדניום קיים בארץ מראשית שנות השישים כצמח גן אצל חובבי קקטוסים וסוקולנטים. כבר בסוף שנות ה-70 הזכיר אברהם שטיינמן ז"ל את הצמח בספריו והחל להפיצו בגינון כצמח עציץ. בשנות ה-80 הגיעו לגן בעין גדי 10 צמחים על ידי יוסי בן דוב מהמכון לחקר הנגב באוניברסיטת באר שבע, אשר ניסה ליצור מהם בונסאי ולהפיצם כצמח עציץ. הצמחים נשתלו בגינות ללא מידע רב על תכונותיהם. הצלחתם בעין גדי סייעה לגננים לשלבם כתחליף לוורדים, וכיום מפוזרים במקום מאות פרטים.

צילומים: ישראל גלון, ניצה חופש

כתבו: ניצה חופש, ענת רז וישראל גלון

סיפור האקלום: שלושת השתילים הראשונים הובאו לקיבוץ עין גדי, כפי הנראה ממכון וולקני, ונשתלו בבית ההארכה בעין גדי. עם הרחבת בית ההארכה, הועתק בהצלחה עץ אחד למרכז הקיבוץ באזור חדר האוכל. לאחר 10 שנים החלו העצים להניב פירות, וניסינו להרבות אותם, אך ללא הצלחה. בייאושנו, השלכנו את הזרעים לקומפוסט, ולאחר ימים אחדים צצו כ-100 נבטים, ונשתלו בנוי כ-40 עצים במקומות שונים. שלושת העצים הראשונים, בני 60 שנה, מרשימים בגודלם ונופם ומהווים אתר מרכזי בחיי הקהילה. מהקיבוץ נלקחו שתילים ליישובי הבקעה והערבה, וקליטתם בהם הצליחה באופן איטי אך מעניין. בקיבוץ שדה אליהו ובמו"פ ערבה בחצבה נשתלו בשנת 1995 כעשרים עצים כחורש, והם גדלים בהצלחה רבה.

צילומים: ישראל גלון, ניצה חופש

צורת חיים: עץ נשיר מותנה
שם עממי: "באובב" "עץ לחם הקופים"
משפחה: חלמתיים (בומבקיים)
שם משפחה מדעי: Malvaceae (Bombacaceae)
מוצא: אפריקה, מדרום לסהרה
שנת אקלום משוער: 1960; בקיבוץ עין גדי
גובה: כ-15 מ' **קוטר:** כ-15 מ'
תנאי גידול: שמש מלאה
התאמה לאזורי הארץ: בקעה וערבה, נגב. רגיש לקור וקרה.
צריכת מים: בינונית, השקיה סדירה; רגיש למליחות
תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ ענק, הנחשב לעץ הסקולנטי הגדול בעולם. אחד העצים מארכי החיים בתבל.

מאופיין בגזע רחב ממדים, שקוטרו כ-3 מ', ובענפים עבים. העלים מאוצבעים, הפריחה נמשכת כחודשיים וחלה בעונת הקיץ. הפרחים לבנים וגדולים, המשתלשלים על עוקצים מהענפים בתחילת הקיץ, והם מלאים צוף, פורחים בלילה ומושכים אליהם עטלפי פירות. העטלפים הם גם המאביקים העיקריים של העץ. הפרי גדול ומעוצה, דמוי קישוא. כל חלקי העץ תועלתיים ושימושיים עד היום. מתאים בעיקר כעץ פיסולי. בולט בעיקר ביישובי הבקעה והערבה. אגדות רבות נקשרו בעץ, והמוכרת מכולן היא 'הנסיך הקטן'.

קור מיוחדות. בכנס שנערך בשנת 1985 הוצגו פרטים מקיבוץ אלרום ומקיבוץ יפתח, והעץ תואר כך: "עץ קטן, נשיר, בעל צבעי שלכת יפים, הדורש הגנה מפני קרינה חזקה". אמנם הצמח נדיר בארץ, אך ועדת אקלום בחרה לשלבו בחוברת 'צמחים מצטיינים' שיצאה לאור בשנת 1993, כדי לעודד משתלות, מאקלמים וגננים סקרנים לשתול אותו, לייבא זנים שפותחו בעולם וייתכן שאינם דורשים מנות קור, ולהפיץ את העץ ביישובים באזור ההר, עקב מופע העלים המיוחד וצבעי השלכת המרשימים. בעקבות הופעתו בספר של ניסים פינס 'עצי נוי בישראל', שפורסם בשנת 2008, אנו מקווים שזה יגרום לשתלנים לרבותו ולמשתלות המגדלות צמחי הר להפיצו. לדעתנו, ההשקעה כדאית.

צילומים: ישראל גלון, ניסים פינס

צורת חיים: עץ נשיר

שם עממי: "אדר יפני"; "עץ המיפל"

משפחה: אדריים

שם משפחה מדעי: Aceraceae

מוצא: קוריאה, יפן, מזרח סין וטייוואן

שנת אקלום: 1965; חוות הנוי

גובה: 4-8 מטרים **קוטר:** 3-7 מטרים

תנאי הגידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: הר, גם הר גבוה, בשפלה בחצי צל

צריכת מים: בינונית-גבוהה

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ בינוני בעל צמרת מעוגלת ואופי שיחי. נוטה לגדול על כמה גזעים. עלווה כפנית גזורה ועדינה בצבע ירוק בהיר, המקבלת גוונים נאים במיוחד בסתיו, לקראת השלכת, בצבעי אדום, כתום, סגול וצהוב, בהתאם לזן. הפריחה קטנה ואדמדמה באביב. הפרי דו-כנפית האופיינית לסוג, בצבע ירוק-אדמדם בסוף הקיץ, בסתיו ובחורף. העץ נדיר מאוד בארץ, זקוק לקור וחייב השקיה סדירה. רגיש לקרקע מלוחה וגירית. משמש בעיקר כעץ ראוה קטן, עם עלווה ציורית וצבעי שלכת מרשימים. מתאים לגינון הפרטי והציבורי.

מינים וזנים נוספים: אדר סורי בר בארץ ונפוץ בגינון. אדר מילני ואדר מילני 'מגוון' – קיימים בגינון כעצי חלוץ, גדלים מהר וקצרי חיים. אדר דולבני, אדר מצוי ואדר ברגר הם מינים נדירים.

סיפור האקלום: כבר בראשית שנות השישים החלו בחוות הנוי לייבא זרעים של האדר הכפני ומינים דומים לו, מתוך הרצון לקשט את גני הארץ בעלים ציוריים ובצבעי שלכת אדומים וכתומים. ואכן הופצו שתילים מזרעים שהונבטו בחווה לחלקות בקיבוץ יפתח, בקיבוץ אלרום ואף בקיבוץ חורשים וכן לחלקת בית דגן. למין זה שייכים מאות זנים בעולם, שפותחו במשך שנים ומתאימים בעיקר לאזורים קרים, רובם בעלי צורות עלים דמויי כף יד ועלים צבעוניים, ובמיוחד צבעי שלכת מיוחדים. לארץ הובא כנראה המין עצמו, שעליו בצבע ירוק בהיר והוא מצליח אף ללא דרישות

כתב: ישראל גלון

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: אלתיים

שם משפחה מדעי: Anacardiaceae

מוצא: קליפורניה

שנת אקלום משוער: 1960, חוות הנוי עמק חפר

גובה: 4 מטרים **קוטר הצמח:** 3 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה, חצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, פרט לבקעה וערבה

צריכת מים: חסכן במים 2

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: שיח בינוני ירוק-עד, גדל

בקצב בינוני. ניתן לעצבו כעץ קטן על גזע אחד או על כמה גזעים. העלווה ירוקה כהה ונאה. הפריחה לבנה באביב ואינה משמעותית. הצימוח צפוף, חסון, חסכן במים ומשתלב היטב בנוף הים-תיכוני. שיח המתאים לאחזקה נמוכה. מומלץ לשימוש כשיח לרקע או להסתרה, למכל גדול, לגדר טבעית או גזומה וכעץ קטן.

מינים זנבים נוספים: אוג חרוק, אוג מכחיל, אוג אזמלני, אוג הדונג

סיפור האקלום: גם צמחים צריכים מזל. לעתים קשה להסביר מדוע צמח מסוים נפוץ ומצליח, בעוד שאחר אינו זוכה להצלחה.

האוג החרוק והאוג התמים הגיעו באותה תקופה לחוות הנוי. על שניהם כתבנו בחוברת הצמחים המצטיינים שהופקה בשנת 1993. האוג החרוק זכה להצלחה ולהפצה מדהימה, ואף מכונה ה"אח" של אלת המסטיק; ואילו האוג התמים שהופץ באותן חלקות, עדיין אינו מבוקש. הוא אמנם קיים במשתלות, אך מעט מאוד. לדעתי, שיח זה ראוי להפצה בגינון בהיותו מתאים לאחזקה נמוכה, חסכן במים ואינו שתלטן. כך למשל, בחלקת קיבוץ גזית הגיע כבר ל-5 מטרים, ואף בחלקת גילת כמה פרטים נאים וגדולים.

ולהקפיד על תוספת חיפוי רסק עץ סביב בית השורשים. עלוות השיח צפופה כל העת, והוא עמיד לרוחות ולגזזומים. מתאים לשמש כגדר בין שכנים וישתלב בשחייה או במסלעה עם צמחים נוספים הדומים בדרישותיהם. כמו כן הצמח מתאים למכל, שאותו מומלץ להציב בצל. צמח חובה למי שחפץ למשוך לגינתו ציפורים, ואין חשש שיופץ על ידם וייהפך פולשני, כיוון שהפרי מבשיל באמצע הקיץ ונביטת הזרעים חלה בתנאי שיש מים בסביבה. **מינים וזנים נוספים:** הסוג כולל 86 מינים שמוצאם באפריקה, מדגסקר, אסיה ואיי מסקרן שבאוקיינוס ההודי. באפריקה גדלים 12 מינים. בארץ אוקלם וגדל רק מין זה.

צורת חיים: שיח
מקור שם הסוג: Ochna - השם העתיק של אגס הבר. עלי האוכנה המסורית הזכירו את אגס הבר.
שם עממי: Mickey Mouse plant
משפחה: אוכניים
שם משפחה מדעי: Ochnaceae
מוצא: דרום אפריקה
שנת אקלום: 1990
מקור האקלום: זרעים; Kirstenbosch Botanical Garden; South Africa
גובה: 1-2 מטרים **קוטר:** 2 מטרים
תנאי הגידול: שמש וחצי צל
התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, למעט ההר הגבוה
צריכת מים: השקיה סדירה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח בעל קליפת גזע חלקה בצבע חום. העלים אליפטיים, אורכם 1.5-5 ס"מ, שולי העלה משוננים כמו מסור, מה שתרם לשם המין. באביב מופיע לבלוב בולט בצבע ורוד-ברונזה, ועם התבגרות העלים הם מוריקים. בנוסף לבלוב, חלה גם פריחה. הפרחים בקוטר 2 ס"מ, בצבע צהוב זוהר, והם מכסים את השיח. בהמשך לפריחה מתפתחים פירות דמויי זית קטן, בתחילה בצבע ירוק, ועם הבשלתם הופך צבעם שחור מבריק. עלי הגביע, שאינם נראים בעת הפריחה, מתרחבים עם התפתחות הפרי, צבעם הופך אדום ומרקמם גלדני דמוי פלסטיק. מופע קישוטי זה של הפריחה והפירות נמשך כ-3 חודשים. עלי הגביע האדומים ו-5-6 הפירות השחורים הצמודים אליו, נראים כ'מיקי מאוס', מה שתרם לשם העממי של השיח. לשיח מופע נאה כל השנה, והפריחה והפירות הם בונס. הפרחים עשירים בצוף ומושכים דבורים, והפרי הבשל משמש מזון לציפורים. אוכנה הוא מסוג הצמחים המומלצים לשתילה בכל גן. השיח עמיד לאירועי קרה מתונים, נהנה מתנאי שמש וגדל היטב בתנאי צל עד צל חלקי. בדרום החם מומלץ לשתול בתנאי צל בלבד. בזמן השתילה מומלץ להוסיף קומפוסט לבור השתילה

כתב: ישראל גלון

ולשברים בשלד העץ וכן לחיפושית מסוימת שתקפה את העלים, ואינם מאריכי חיים. אולם הבוקיצה קטנת-עלים שונה מהם, בהיותה חסונה יותר, ופרט לקצב הצימוח האיטי, נחשבת עץ מוצלח. אין ספק שהזכרתה בחוברת 'צמחים מצטיינים', שיצאה לאור בשנת 1993, כתוצאה מהצלחתה בחלקות האקולום, הביאה לכך שמראשית שנות ה-90 העץ נפוץ במשתלות ובגנים.

צורת חיים: עץ
שם נוסף: בוקיצה קטנת-עלים
משפחה: מישיים
שם משפחה מדעי: Ulmaceae
מוצא: סין, יפן וקוריאה
שנת אקלום: 1930; במקווה ישראל
גובה: 15 מ' **קוטר הצמח:** 12 מ'
תנאי גידול: שמש מלאה
התאמה לאזורי הארץ: שפלה וחוף, ההר, נגב
צריכת מים: חסכן במים 2

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ נשיר בינוני, בעל צמרת מעוגלת, ענפים קשתיים ומראה מעט בכותי. העלווה עדינה. השלכת צהובה ונאה. הלבולב ירוק בהיר ונאה. העץ ניכר במופע מרשים של שלד הענפים בשלכת. הפריחה בסתיו בצבע קרם-ירוק ואינה משמעותית. הפרי בצורת כנפית שטוחה ויוצר משטח נאה מתחת לעץ. קליפת הגזע נאה מאוד, מתקלפת בקלות ויוצרת פסיפס מיוחד. יחסית לשאר מיני האולמוס, עץ זה הוא עמיד. מתאים כעץ רחוב, עץ לגינה ביתית, לחורשה וכבודד.

מינים וזנים נוספים: בוקיצה אמריקאית, בוקיצה נמוכה, בוקיצה קרחת ובוקיצה שעירה

סיפור האקלום: נראה שהבוקיצה קטנת-עלים הגיעה לארץ מזרעים, ונשתלה בגן הבוטני במקווה ישראל. דוד זיידנברג ז"ל הזכיר אותה בספרו. בשנות החמישים הובאו זרעים לחלקת האקלום של ישראל גינדל ז"ל ברחובות ולחנות הנוי בעמק חפר. מיני הבוקיצה בארץ אינם אהודים בקרב ציבור הגננים, כיוון שהעצים הוותיקים, שהתפתחו היטב עוד בשנות הארבעים, נתקפו במזיקים, והתברר כי הם רגישים לפצעי גיזום

צורת חיים: עץ נשיר

משפחה: אלתיים

שם משפחה מדעי: Anacardiaceae

מוצא: צפון אפריקה וההימליה; גדל בר בארץ

שנת אקלום: העץ הוכנס מהבר לגינון בראשית שנות ה-50,

וגידולו בהיקף נרחב החל בשנת 1990

גובה: 14-20 מטר **קוטר:** 14-20 מטר

תנאי גידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני מאוד במים - 0

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ בר גדול, דו-ביתי, מאריך

ימים, נשיר, גדל לאט, חסון ומרשים בבגרותו. שלד ענפי העץ

בשלכת מרשים. השלכת צהובה. הפרי קישוטי, צבעו אדום

ושחור, והוא מופיע באשכולות. על העץ עפים כהים דמויי אלמוג,

בעלי מופע קישוטי. מתאים לחורשות, לשדרות, למדשאות, וכעץ

בודד, היכול לפתח צמרת על שטח של 0.5-1 דונם, תהליך האורך

כ-150 שנה ויותר, והלוא כבר נאמר: "דור אחד נוסע עצים, דור

אחד נהנה מהצל".

מינים וזנים נוספים: אלה ארץ ישראלית - צמח בר בעל שלכת

אדומה ואופי שיחי, מאוקלם בגינון. אלה סינית - בעלת שלכת

אדומה מרשימה, עדיין נדירה בגינון. אלת המסטיק - שיח עץ,

נפוץ בגינון.

סיפור האקלום: כאן עולה השאלה, מהו אקלום של צמח בר

מקומי, והתשובה לכך נעוצה בכך שהעץ גדל בר בארץ בהצלחה

רבה, אך בגינון כמעט שלא נראה עד שנות ה-50. חלק מעבודת

האקלום של ראשוני הגננים בארץ התמקד בחיפוש צמחים

מצמחי הבר שיתאימו לגידול בגן הנוי, כיוון שלהם יתרון המתבטא

כמובן בהתאמה אקלימית וקרקעית. פרטים בודדים של אלה

אטלנטית שולבו בגנים, אך עקב גידולו האיטי של העץ, לא הרשים

מספיק, ולכן כמעט שלא נשתל. ועדת האקלום בשנות ה-80

הבינה שמדובר בעץ בר קיימא בעל ביצועים ומופעים מרשימים,

שנדרשת להפקתם רק סבלנות. בעקבות הופעת העץ בחוברת

'צמחים מצטיינים' והצגתו בכנסים ובעיתונות המקצועית החל

משנות ה-90, ניכר ביקוש הולך וגובר לעץ החסון והמרשים,

בעיקר בגינון הציבורי.

פרטים מרשימים: שמורת האלה בבקעת קדש, האלה הענקית

בקבר ר' טרפון, אלות מרשימות בבורות לוי ועוד.

כתב: ישראל גלון

מינים וזנים נוספים: מיני בר, כמו אלון התבור, אלון מצוי ואלון התולע; ומיני תרבות רבים, כמו אלון השעם, אלון הגלעין, אלון אנגלי ועוד.

סיפור האקלום: בשנות ה-70 הופצו בארץ כמה אלונים אירופאיים, המכונים בחלקם אלון אירופאי ואלון אנגלי, ולהם עלים מפורצים גדולים ושלכת צהובה נאה. הפצת האלונים בארץ, ובפרט האלונים האירופאיים, נזקפת לזכותו של ד"ר מיכאל אבישי ז"ל, שהלך לעולמו בחודש שבט תשע"ט. מיכאל היה ממקימי הגן הבוטני בגבעת רם בירושלים ושימש מנהלו הבוטני במשך שנים. אחת מפעילויות הדגל שלו הייתה הבאה לארץ של מיני אלונים מזרעים, ריבויים, שתילתם ברחבי הגן בחלקת הים התיכון ואירופה והפצתם בארץ. מיכאל אף כתב רבות על הסוג אלון ומיניו הרבים. בסיוור בגן הבוטני בגבעת רם אפשר ליהנות מכ-17 מינים, שלאדם מן השורה קשה להבדיל ביניהם. באנגליה מכונים האלונים "מלך היער". המין שזכה להצלחה רבה בארץ הנו אלון ארוך עוקצים, שמקור הזרעים העיקרי שלו הוא הגן הבוטני בגבעת רם. השונות בין הפרטים מתבטאת בגודל העלים, באופי השלכת ועוד. זרעים רבים של אלונים אירופאיים הופצו דרך חוות הנוי. פרטים מרשימים של אלון אנגלי ואלון השעם נטועים בגבעת ברנר ליד ביתו של הגנן הוותיק משה'לה אבן שעזר רבות באקלום. בשנת 2019 הוקמה בישראל, ביוזמת עזרא ברנע, עמותת אלוני ישראל, העוסקת במעקב ובהפצת אלונים בישראל.

צורת חיים: עץ נשיר

שם עממי: אלון אנגלי, אלון אירופאי

משפחה: אלונים

שם משפחה מדעי: Fagaceae

מוצא: מרכז טורקיה ומזרח אירופה

שנת אקלום: 1970; בגן הבוטני בגבעת רם

גובה: 15-20 מטר **קוטר הצמח:** 15 מטר

תנאי גידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: שפלה ואזור החוף, עמקים ואזור ההר

צריכת מים: בינונית

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ גדול, נשיר, בעל צמרת מעוגלת סגלגלה. שלד ענפים צפוף ומרשים בחורף. העלים

ציור: מיכאל אבישי

גדולים, מפורצים, בעלי אונות גדולות, שלכת צהובה, נאה בדרך כלל, ובקיץ צבעם ירוק חזק. הפריחה הזכרית בעגילים ירוקים מוסיפה לעץ מופע מרענן באביב. הפרי בלוט מוארך, הגדל על עוקץ ארוך של 2-10 ס"מ, ומכאן שמו. גדל מהר יחסית למינים אחרים במשפחה זו. בשנותיו הראשונות זקוק להשקיה סדירה וטובה כדי להתבסס. בשל הריבוי מזרעים חלק מהעצים מייבשים את העלים על העץ ומופעם בחורף עד הנשירה אינו נאה. מתאים מאוד כעץ צל במדשאות, כעץ רחוב לרחובות גדולים, כבודד או בחורשה.

אלמנדה קתרטית

מעליו. לעתים, בסוף החורף, הצמחים נותרים חשופים, ללא עלים. מומלץ לשתול בסמוך לקיר הבית, במפנה דרומי, מזרחי או מערבי. מומלץ לשתול בקרקע מנוקזת, מועשרת בקומפוסט בבור השתילה. הצמח ייהנה מתוספת דשן באביב. אפשר לשתול את הצמח במכל גדול, שאותו ניתן להציב בכניסה לבית, בפטיו או בחצר האחורית.

מינים וזנים נוספים: הסוג אלמנדה כולל 12 מינים של מטפסים או שיחים ירוקי עד, שמוצאם באזורים הטרופיים של אמריקה. לכולם פרחים בולטים בצבע צהוב, פרט לאלמנדה בלנשט - שלפרחיו צבע סגול יין. בארץ ניתן להשיג אלמנדה קתרטית (A. cathartica) - שיח נשען בעל פרחים גדולים ובולטים בצבע צהוב. הוא רגיש יותר לקור ואינו שורד בחורף כאשר שתול בגן. משמש בעיקר כצמח עציץ פורח. מין נוסף נקרא אלמנדה הרדופית (A. schottii) - זהו שיח הגדל למטר בגובה וברוחב, פרחיו צהובים, צרים ואינם בולטים מאוד, מתאים לשתילה בגן ואינו נפוץ.

צורת חיים: שיח מטפס נשען

משפחה: הרדופיים

שם משפחה מדעי: Apocynaceae

מוצא: אמריקה הטרופית

שנת אקלום: 1989

מקור האקלום: וגטיבי, שם המשתלה: Pinkus-Texas

גובה: 3 מטרים **קוטר:** 3 מטרים

תנאי גידול: חצי צל או שמש

התאמה לאזורי הארץ: שפלה, מישור החוף ואזורי הארץ

החופשיים מקרה ממושכת

צריכת מים: גבוהה, השקיה סדירה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: העלים מופיעים בדורים. צבעם ירוק, הם מכוסים שערות ומגעם קטיפתי. הגבעול מכיל מוהל חלבי, בדומה למרבית המינים במשפחת ההרדופים. הפרחים גדולים ובולטים, ערוכים באשכולות בקצות הענפים. קוטר הפרח 8-10 ס"מ וצבעו בורדו עז. צבעם של פקעי הפריחה הסגורים גם הוא בורדו עז, והם נראים כעשויים פלסטיק. הפריחה נמשכת חודשים רבים, החל מחודש מאי ועד נובמבר. צמחי אלמנדה נחשבים צמחים אקזוטיים, ולכן ניתן לראותם גדלים כמעט בכל מקום בעולם. באזורים בעלי אקלים טרופי שותלים אותם בגן, ואילו באזורים בעלי אקלים ממוזג שותלים אותם במכלים גדולים, המוכנסים למבנים מקורים להגנה מפני הקור. בארץ בחודשי החורף, עם רדת הטמפרטורות הצמח סובל מהקור ומהרוחות, ובחודשים ינואר ופברואר הוא משיר חלק

אלמנדה קתרטית

אקלמה וכתבה: סימה קגן

צורת חיים: מטפס נשיר-מותנה בעל קנוקנות

משפחה: ארכובייתיים

שם משפחה מדעי: Polygonaceae

מוצא: מקסיקו

שנת אקלום: 2000

מקור האקלום: וגטטיבי; Color Spot Nursery San Antonio

Texas

גובה: 10 מטר **קוטר:** 10 מטר

תנאי גידול: שמש

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכוני 2

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: מטפס עשבוני בעזרת קנוקנות, בעל פקעת. העלים דמויי לב בצבע ירוק בהיר. הפרחים ערוכים באשכולות המסתיימים בקנוקנות. הפרח חסר עלי כותרת, ובמקומם 5 עלי עטיף צבעוניים דמויי עלי כותרת. צבע הפרחים בזן 'פנדנגו' הוא אדום שני; ובמין הבר - ורוד או ורוד בהיר. הפריחה מתחילה בקיץ ונמשכת עד סוף הסתיו, כאשר טמפרטורות הלילה מתחילות לרדת. אנטיגון יוצר כיסוי גמיש הודות לענפים

העשבוניים שאינם מתעצים. הפריחה ממושכת, בולטת ועשירה בצוף, ומתאימה למרעה דבורים. בארץ בעונת החורף הצמח משיר את עליו. באביב, עם הלבוב, אפשר לגזום את הצמח, אם פלש לגינה ומפריע לצמחים אחרים. מתאים לשתילה בכל סוגי הקרקעות ונחשב צמח חסכן במים. מטפס נמרץ ונפוץ בגינון בקליפורניה ובארizona. מתאים לגינות קטנות לכיסוי גדרות, משום שלא נעשה כבד עם השנים, לכיסוי מחסני שירות המוצבים לעתים בסמוך לבית, כצמח לחיפוי של מדרון או לכיסוי פרגולה. ורוד בהיר.

מינים וזנים נוספים: מין הבר שפרחיו בצבע

צורת חיים: עץ מחטני

משפחה: אראוקריים

שם משפחה מדעי: Araucariaceae

מוצא: דרום-מזרח קווינסלנד, אוסטרליה

שנת אקלום: 1930; מקווה ישראל

גובה: 20 מטרים **קוטר:** 8 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה, חצי צל, צל

התאמה לאזורי הארץ: שפלה וחוף

צריכת מים: חסכן במים 2

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ מחטני ירוק-עד, מרשים, בעל צורה פירמידלית רחבה. העלווה מחטנית וגלדנית, דמוית אומל בצבע ירוק כהה. העץ חד ביתי חד מיני. הפריחה אחת למספר שנים אינה בולטת. הפרי אצטרובל גדול וקישוטי. העץ נדל לאט. נדיר בארץ. מתאים כעץ פיסולי בודד. מינים אחרים משמשים בעיקר כצמחי פנים.

מינים וזנים נוספים: אראוקריה רמה, אראוקריית קניגהם

סיפור האקלום: בשנות ה-30 הובא העץ מזרעים לארץ ונשתל בחלקת המחטניים במקווה ישראל. ייתכן שקצב גידולו האיטי מנע את הפצתו בשנים הראשונות. מופעו כעץ פיסולי מרשים ביותר. שתילים שלו הופצו בהיקף קטן לחלקות אחדות, וזכו להצלחה כאשר הגנן לא התיימש והתמיד בטיפול בהם. למרות ניסיונות השיווק של העץ משנת 1993 עדיין לא עלה בידנו לעודד את הפצתו. מדי כמה שנים קיימים שתילים במשתלות, אך אינם זוכים לביקוש עקב אי הכרת הצמח וגידולו האיטי. אין ספק צמח ראוי לנטיעה.

צורת חיים: שיח

משפחה: לוגניים

שם משפחה מדעי: Loganiaceae

מוצא: דרום-מערב טקסס וצפון מקסיקו

שנת אקלום: 1997

מקור האקלום: ונטטיבי; Phoenix

גובה: 1.5 מטר **קוטר:** 1.5 מטר

תנאי גידול: שמש

התאמה לאזורי הארץ: מתאים לשתילה בכל אזורי הארץ, ועמיד לטמפרטורות נמוכות של עד -10°C , בדומה לתנאים במדבר.

צריכת מים: חסכני

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח ירוק עד בעל צימוח צפוף, היוצר מבנה כריתי. העלים בצבע אפור-כסוף מתכתי, בעלי מרקם של צמר, נעימים למגע. לצבע העלים יש תרומה קישוטית ובולטת בגן. הפרחים ערוכים במכבדים קיצוניים, הם עגולים ודומים לכדור קטן. קוטר הפרח 1 ס"מ וצבעו כתום-תפוז. הפרחים מזכירים במידה מסוימת את הפריחה של צמחי הלנטנה. השיח

פורח לסירוגין מרבית חודשי השנה, למעט בחורף, ושיא הפריחה מתחיל באביב ונמשך עד סוף הקיץ. הפרחים מושכים פרפרים. עמיד לתנאי גידול קשים, חום וקור קיצוניים, קרינה חזקה ויובש. מוצאו של הצמח מאזור מדברי מסביר את עמידותו בתנאים הקשים. השיח מגיב טוב לגיזומים, והתקופה המיטבית לגיזום היא בסוף החורף. מתאים לשתילה בערוגה של צמחים חסכני מים, כצמח גבול לאורך שביל כניסה, באי תנועה, בכיכרות או כצמח מכל המוצב בשמש מלאה.

מינים וזנים נוספים: בארץ נפוץ יחסית המין בודליה דוד *Buddleja davidii* - שיח שמוצאו בסין וביפן. באירופה נחשב מין פולש. הוא פורח בקיץ בתפרחות ריחניות בצבעים שונים, כמו סגול, מגנטה או לבן. בארץ מתאים לשתילה בעיקר באזור ההר, אך מתנוון בשפלה ובעמקים.

משכנעים את האדריכלים והגננים, האם אבד בשלל האופנות המתחלפות, ואולי מדובר סתם בחוסר מזל. לדעתנו, צמח זה מומלץ מאוד!

צורת חיים: שיח או עץ ירוק-עד

משפחה: קטניותיים (כליליים)

שם משפחה מדעי: Fabaceae (Caesalpiniaceae)

מוצא: אוסטרליה

שנת אקלום: ראשית שנות ה-60; חוות הנוי בעמק חפר

גובה: 8 מטרים קוטר: 5-8 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: אזור החוף עד גובה 400 מ', בקעה וערבה

צריכת מים: חסכן במים 2

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: שיח גדול ועץ קטן, נשיר מותנה, סבוכ וחסון. העלווה עדינה בצבע ירוק-כחלחל, וקטנה פי 10 לפחות מעלוות בוהינייה מגוונת. הענפים בצימוח קשתי דמוי מניפה. הגזע אפור-ירוק, מחוספס ונאה. הפריחה בצבע קרם-לבן באביב, נדירה ואינה משמעותית. הפרי תרמיל פחוס בצבע חום הנותר זמן רב על הצמח. הצמח גדל בקצב בינוני. ניתן לעצבו כעץ על גזע או על כמה גזעים. מתאים כעץ קטן לגינה ביתית, כעץ רחוב קטן, לגידול במכל, לפטיו, כשיח רקע או להסתרה.

מינים וזנים נוספים: בוהיניה לבידה, בוהיניית גלפין ובוהיניה מגוונת.

סיפור האקלום: זרעים של הבוהיניה הובאו בשנות ה-60 לחוות הנוי. השתילים הראשונים הופצו לכמה קיבוצים על ידי יצחק יפה וסיד איבקר ז"ל, והצליחו אך לא הרשימו במופעם הצנוע. בשנת 1978 הוקמה בחוות גילגל בבקעת הירדן חלקת אקלום לצמחי גן. שני שתילי בוהיניית קרון נשתלו בחלקה והפתיעו בהתפתחותם למרות תנאי הקרקע והאקלים הקשים. בשנת 1985 הצמח הוצג בכנס ארצי גדול לאקלום צמחי גן, שהתקיים בתל אביב. הצלחתו ומראהו החיוני בחלקות אחדות בבקעה ובערבה תרמו להזכרתו בחוברת 'צמחים מצטיינים'. במהלך שנות ה-90 הוכנו הרבה שתילים ממנו במשתלת חוות הנוי, ואף ניתן היה להשיג עצים מעוצבים על גזע. עם זאת, תפוצת הצמח לא גדלה ואינו נמצא רבות בגינון, וקשה להבין את הסיבות לכך - האם ביצועיו אינם

אקלמה וכתבה: סימה קגן

צורת חיים: מטפס ירוק עד

משפחה: ביגנוניים

שם משפחה מדעי: Bignoniaceae

מוצא: דרום מזרח ארצות-הברית

שנת אקלום: 2000

מקור האקלום: גנטטיבי, San Antonio Botanical Gardens

Texas

גובה: 10 מטר **קוטר:** 10 מטר

תנאי גידול: שמש וחצי צל

מינים וזנים נוספים: קליטוסטומה ורודה - *Bignonia* - *callistegioides* - מטפס ירוק עד בעל קנוקנות טיפוס ופרחים מרהיבים דמויי משפך המופיעים באביב בזוגות בחיקי העלים. צבעם סגול-לבנדר בהיר והם מרושתים בכותרת ובלוע בעורקים בולטים בצבע סגול כהה. ראה עמוד 100.

התאמה לאזורי הארץ: כל אזורי הארץ, עמיד ל-5°C-.

צריכת מים: בינונית, השקיה סדירה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: מטפס נמרץ ירוק-עד, המטפס בעזרת קנוקנות ויכול להיאחז בכל שטח פנים. העלים נגדיים, בעלי שני עלעלים באורך 8 ס"מ וברוחב 3 ס"מ. הם מאורכים, וצבעם ירוק כהה. בחורף צבע העלים הופך אדום-סגול. הפרחים דמויי משפך באורך 5 ס"מ בערך, והם ערוכים בקבוצות של 2-5

פרחים, המופיעים בחיק העלים וצבעם אדום-תפוז עם לוע צהוב. הפריחה מופיעה באמצע האביב - בחודש אפריל, ונמשכת כ-6 שבועות. מקדם הפריחה גבוה, כשמחיק של כל עלה, לכל אורך הענפים המטפסים, מופיע צרור של פרחים קישוטיים ובולטים. בהמשך לפריחה נוצר פרי דמוי שעועית, שאורכו 10-15 ס"מ, וצבעו בתחילה ירוק, ובהמשך חום. נוצרים פירות מעטים שאינם פוגמים במופע הצמח. זהו מטפס שיש לספק לו תמיכה, ולכן מתאים לשתילה ליד גדר בחזית הבית או לאורך גבול עם השכנים או חצר המשק. מתאים מאוד לכיסוי פרגולות, מבנים או מחסנים בחצר להסתרה. הריבוי וגנטטיבי בלבד ונועד לשמר את תכונות הזן.

צורת חיים: שיח נשיר מותנה
שם קודם: *Tabernaemontana coronaria*
משפחה: הרדופיים
שם משפחה מדעי: Apocynaceae
מוצא: מצפון הודו עד יונאן בסין וצפון תאילנד
שנת אקלום: 1988
מקור האקלום: וגנטיבי, מגן בוטני בדנמרק
 בשנת 1988 ביקרתי בגן הבוטני בדנמרק. כאשר ראיתי שם את צמח הטברנמונטנה בבית צמיחה, סברתי כי זוהי גרדניה "משופרת". הבאתי לארץ ייחורים מהצמח, והם המקור לצמחים הגדלים בארץ.
גובה: 1.5-2.0 מטרים **קוטר:** 1.5-2.0 מטרים
תנאי גידול: שמש וחצי צל
התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ באזורים החופשיים מקרה
צריכת מים: השקיה סדירה, גבוהה
איברים דקורטיביים ותיאור כללי: גזע השיח חלק, קליפתו בצבע לבן בולט על רקע העלווה. כאשר פוצעים את אחד מחלקי הצמח, כמו גבעול, ענף או עלה, מופרש מאזור הפגיעה שרף

חלבי לבן, כבצמחים אחרים ממשפחת ההרדופיים. העלים נגדיים וגדולים; אורכם 7-10 ס"מ, רוחבם 5 ס"מ, וצבעם ירוק כהה מבריק. העלה, שצורתו אליפסה מאורכת, הוא בלתי סימטרי. הפריחה במכבדים. הפרח מלא ונראה כמו פרח הגרדניה. קוטר הפרח כ-4 ס"מ, צבעו לבן צחור והוא ריחני. הוא מפיק את ריחו בלילה בלבד. בתנאי שמש מלאה תתקבל פריחה מרובה, אולם העלים ייראו פחות טוב; בחצי צל, לעומת זאת, תהיה פחות פריחה, אולם העלים יהיו גדולים ויפים בצבע ירוק כהה. צמחים השתולים ליד קיר המגן עליהם מפני רוחות קרות, לא ישירו את העלים בחורף. הפריחה ממושכת באביב, בקיץ ובסתיו. מומלץ לדשן באופן קבוע. רצוי להצניע קומפוסט בבור השתילה ובנוסף להשקות את הצמח בתמיסת דשן - כפית אחת של דשן 20:20:20 לכל 10 ליטר מים, אחת לשבוע. השקיה סדירה הינה הכרחית כל עונת הגידול. באביב הצמח מלבלב, ואז מומלץ לגזום את החלקים שהתייבשו. מתאים לשתילה כצמח גובל, כשיח פורח וכשיח מעוצב על גזע. מתאים גם לגידול במכלים. כאשר שותלים במכל גדול, ניתן להציבו בפסיו או בכניסה לבית וליהנות מהפריחה הריחנית בלילה במרבית חודשי השנה.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

מתאים לשתילה בתנאי צל מלא וגם בתנאי שמש מלאה. ממליצה לשתול בצל חלקי, ובעיקר בצל עצים ובערוגת הרב-שנתיים. יגדל בכל סוגי הקרקעות, גם גיריות, ובלבד שיהיו מנוקזות. עמיד לטמפרטורה נמוכה עד (10-) מעלות צלסיוס. באזורים שבהם החורף קר, הצמח ישיר את עליו בחורף. באזור השפלה חלה נשירה חלקית של העלווה. שייר לקבוצת הצמחים העמידים לטמפרטורות נמוכות, אך במופעם החורפי נראים רגישים לקור, בדומה למופע החורפי של מרבית זני לויקופילום לבן-עלה, העמידים אף הם לטמפרטורות נמוכות. כדי לשלוט בגודלו, מומלץ לגזום לחצי מגובה השיח לפני הלבוב באביב. הצמח חונט זרעים באופן חופשי - ההלקט מתייבש והזרעים מתפזרים. באזור הצמח נוצר ספיח דליל, מבוך שאינו מהווה מטרד, ואפשר להעתיק את הנבטים או להשאירם.

מינים וזנים נוספים: הסוג בן-קוציץ כולל 8 מינים של שיחים שמוצאם בדרום-מערב ארה"ב ומקסיקו. כל המינים בעלי דרישות צנועות, מתאימים לאזורים חמים, שורדים בתנאי גידול קשים ועשירים בצוף.

צורת חיים: שיח נשיר מותנה
[var. - זן שנוצר באופן טבעי בטבע ולא פרי טיפוח אדם].
שם עממי: Hummingbird Bush
משפחה: קוציציים שם משפחה מדעי: Acanthaceae
מוצא: טקסס וצפון מקסיקו
שנת אקלום: 1999
מקור האקלום: וגטטיבי; Native Texas Nursery-Austin
גובה: 1-1.5 מטר
קוטר: 1 מטר
תנאי הגידול: צל, צל חלקי ושמש מלאה
התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ
צריכת מים: חסכני 2

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: השיח מעוצה בבסיסו ועשבוני בחלקיו העליונים. העלים צרים, דמויי אזמל ומחודדים בקצה, אורכם כ- 5 ס"מ, ורוחבם 2.5 ס"מ, צבעם ירוק-כהה. הפרחים ערוכים בשיבולים, המופיעים בקצות הענפים הראשיים ועל ענפי המשנה היוצאים מחיקי העלים. כותרת הפרח עדינה, בצורת צינורית דו-שפתנית, שאורכה כ- 4 ס"מ, וצבעה אדום-תפוז. הפריחה ממושכת - מתחילה בקיץ, מגיעה לשיאה בסתיו, ונמשכת עד ירידת הטמפרטורות, לקראת החורף. הפרחים עשירים בצוף ומושכים דבורים וצופיות, המבקרות כל פרח בשיטתיות ובנחישות.

צורת חיים: שיח בינוני ירוק-עד

משפחה: ורדיים

שם משפחה מדעי: Rosaceae

מוצא: מכלוא של בן עוזר הודי עם בן עוזר סוככי

שנת אקלום: בשנות ה-40; מקווה ישראל

גובה: 1.5 מטר **קוטר:** 1.2 מטר

תנאי גידול: שמש מלאה, צל וחצי צל

צריכת מים: חסכן 2

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, פרט לבקעה ולערבה

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: שיח בינוני ירוק-עד, נאה בכל חלקיו, צימוח איטי וצפוף. עלווה גלדנית ירוקה משוננת מעט בשוליה, המתאפיינת בקור בגוונים אדומים. הפריחה באביב לבנה או ורודה, ריחנית, צופנית ומושכת דבורים. הפרי מופיע בקבוצות בסתיו ובחורף, בית הגלעין כדורי, צבע הפרי סגול-שחור, קוטר קטן מ-1 ס"מ, הוא מושך ציפורים. צמח חסון ואיטי, בעל דרישות מעטות - אחזקה נמוכה. מתאים לחוף ים קו ראשון. מומלץ כצמח כיסוי, לשיחייה, לגדר טבעית, בערוגה פורחת, במכל ובפסיו.

מינים נוספים: בן עוזר סוככי, בן עוזר הודי

סיפור האקלום: מין זה ושני "אחיו" לסוג היוו במשך שנים מודל בוועדת אקלום בחיפוש אחר צמח אידיאלי. מיני העוזר מעולים לגינון חסכני במים ולאחזקה נמוכה. חסרונם העיקרי מתבטא בקצב גידול איטי בשנים הראשונות. כבר בראשית שנות ה-40 הובאו לגן במקווה ישראל שני מינים של הצמח, והמורה הדגול דוד זיידנברג ז"ל ציין אותם בספרו 'גידול צמחי נוי': "יש לו [למכלוא הדלאקורי] כמה יתרונות: הוא גדל מהר יותר מהאחרים, עליו מבריקים, מארכים ומחודדים, שפתם חרוקה או משוננת. הפרחים לבנים-ורודים, מכסים בתפרחות גדולות את הצמח באביב". המין בן עוזר הודי הובא לארץ בשנת 1991 על ידי סימה קגן.

מאחר שרוב הגננים נוטים לבלבל בין המינים, להלן סימני השדה המבדילים ביניהם:

המין	עלה	פרח	פרי
בן עוזר סוככי	דמוי ביצה הפוכה, גלדני ושעיר	לבן, ריחני מעט	בקבוצות, סגול-שחור, פרי רב
בן עוזר הודי	מחודד, אזמלני, קרח ומבריק	ורוד, אינו ריחני	בקבוצות, סגול-שחור, פרי מועט
בן עוזר דלאקורי	משונן כמשור	ורוד-לבן, ריחני	בקבוצות, סגול-שחור, מחוספס

אקלמה וכתבה: סימה קגן

נאה המושך את העין. לאחר שעלי הכותרת נושרים, נשארים עלי הגביע בצבע קרם, הדומים לפריחה, על השיח למשך כמה שבועות נוספים, ומרחוק נראה כאילו הפריחה נמשכת. ניתן להפיק מהעלים שמן, בהיותם מכילים ציטרל המהווה 90-98 אחוז מהשמן (Citral (Neral (α -citral) and Geranial (β -citral)). ריכוז זה גבוה של ציטרל נחשב יוצא דופן, כשבצמחים ה"עשירים" בציטרל, ריכוז מגיע ל-40-70 אחוז בלבד. הבקהוזיה נחשב צמח בעל התכולה הטבעית הגבוהה ביותר של ציטרל בטבע. בנוסף לתעשיית מיצוי העלים לשמן, משמשים העלים גם כתוסף לבישול, לעוף, לדגים ומאכלי ים, לפסטה, וכן כתוסף לחומץ, לשמן ולמינון. מומלץ לחלוט מהעלים תה. אפשר להוסיפם לעוגות גבינה ולהעשרת טעם הגלידה. ניתן להשתמש בעלים הטרשים או לייבשם. הצמח מתאים לשתילה במכל גדול הניתן להצבה בסמוך למטבח או ברחבת הישיבה. השתיל במכל מפתח צמרת נוף צפופה, והעלווה והפריחה מדיפים ריח לימוני. הצמח במכל מתפתח בקצב מהיר יחסית. כמו כן, ניתן לשתול את הצמח כגדר חיה, שבעת גיזומה תפיץ ריח לימוני נעים. מומלץ לנסות לשתול בקו שני לחוף ים.

מינים וזנים נוספים: הסוג כולל 10 מינים שמוצאם במזרח אוסטרליה, לאורך חופי יערות הגשם, בעלי אקלים הסובטרופי.

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: הדסיים

שם משפחה מדעי: Myrtaceae

מוצא: אוסטרליה, קווינסלנד

שנת אקלום: 2011

מקור האקלום: ונטטיבי, Glenmaggie, Wildtech Nursery

Victoria Australia

גובה: 4-6 מטרים **קוטר:** 2 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: מתאים למרבית אזורי הארץ, החל מתנאים טרופיים ועד ממוזגים. עמיד לטמפרטורות נמוכות - עד -8°C , אולם בשנותיו הראשונות יש להגן מקרה. באזורי הארץ

החמים, כמו הערבה, מומלץ לשתול באזור מוצל.

צריכת מים: בינונית, השקיה סדירה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח או עץ קטן ירוק-עד, המיוחד בריח לימוני ארומטי שמדיפים עליו וקוודקודי הצמיחה. העלים נגדיים, העלה דמוי רומח, צר וחד בקצהו, שפת העלה שלמה. אורך העלה 5-12 ס"מ, ורוחבו 1.5-2.5 ס"מ. צבע העלים ירוק רענן. הפריחה חלה בראשית הקיץ, בתפרחות המופיעות בקצות הענפים. לכל פרח 4 עלי כותרת בצבע קרם ואבקנים רבים, בדומה למשפחת ההדסיים. בעת הפריחה מתקבל מופע

אקלמה וכתבה: סימה קגן

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: מורכבים

שם משפחה מדעי: Asteraceae

מוצא: קליפורניה.

שנת אקלום: 1997

מקור האקלום: וגטיבי, משתלה בקליפורניה

גובה: 1.0-0.5 מטר **קוטר:** 4-2 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, מצטיין במיוחד בקו ראשון מהים, נהנה מקרירות, יגדל היטב באזורי ההר הגבוה, עמיד לקרה.

צריכת מים: חסכני במים 1

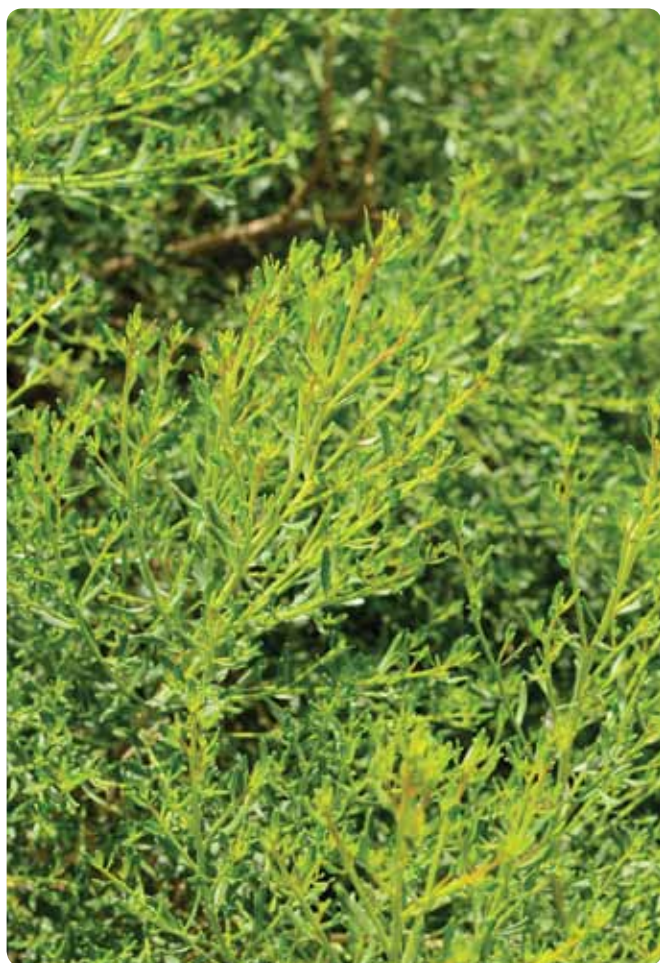
איברים דקורטיביים ותיאור כללי: צמח כיסוי ירוק-עד, בעל עלים קטנים ועגולים. קוטר העלה כ-1 ס"מ, וצבעו ירוק בהיר. גדל בצורת כריות ירוקות רעננות. הצמח מעוצה בבסיסו. הזן 'פיג'ן פוינט' הוא סלקציה של צמח זכרי. כלומר, הקלון הזה מייצר

רק פרחים זכריים. הפרחים קטנים וכמעט שאינם נראים. אינו מייצר זרעים ואין סכנה שיהפוך לפולשני. הצמח מתאים לשתילה כצמח כיסוי לשטחים נרחבים, סמוך לחוף ים ובמקומות שבהם חשוב לשמור על שדה ראייה פתוח וחובה לשתול צמחים נמוכים. מתאים לגינון באיי תנועה, על מזרונות לתפיסת הקרקע, בצדי דרכים, במסלעה גדולה ובכל מקום שבו רוצים לכסות בירוק שטח באחזקה נמוכה.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

כגדר חיה, עדיף לא גזומה. הצמח, כאמור, זכרי ואינו מייצר זרעים, לכן אינו מהווה סכנה מבחינת היותו פולשני. הצמח מתאים כצמח כיסוי לשטחים נרחבים, מתאים לגינון באיי תנועה, על מדרונות לתפיסת הקרקע, בצדי דרכים, במסלעה גדולה, ובכל מקום שבו מעוניינים לכסות בירוק שטח. צמח אידיאלי לגינון ציבורי ולמרחב הכפרי, למושב ולקיבוץ שבהם יש צורך בגינון של שטחים נרחבים. הצמח.

צורת חיים: שיח ירוק-עד
שם נוסף: בקריס 'תומפסון' *Baccharis pilularis x Baccharis sarothroides*
משפחה: מורכבים
שם משפחה מדעי: Asteraceae
מוצא: מכלוא גנני בין שני מינים: בקריס הכדורים (*Baccharis pilularis*) ובקריס מכבדי (*Baccharis sarothroides*), שנעשה באוניברסיטת אריזונה. מוצא המינים באריזונה וקליפורניה.
שנת אקלום: 2000
מקור האקלום: Mountain States Nursery וגטטיבי, Phoenix
גובה: 2 מטרים **קוטר:** 2.5 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל
התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ; מצטיין במיוחד בתנאי יובש ובאזורים חמים במיוחד; נהנה מקרירות, יגדל היטב באזורי ההר הגבוה; עמיד לקרה.
צריכת מים: חסכני במים 1
איברים דקורטיביים ותיאור כללי: צמח כיסוי גבוה יחסית, היוצר מבנה דמוי כרית ירוקה גדולה וצפופה. העלים דקים, כמעט מחטניים, וצבעם ירוק רענן. פרחים זכריים בלבד. הפרחים דומים לפרחי הקייצת והם חסרי ערך גנני. מתאים לכיסוי שטחים וגם

צורת חיים: עץ מחטני ירוק-עד

משפחה: ברושיים

שם משפחה מדעי: Cupressaceae

מוצא: מרכז אמריקה, מקסיקו, הונדורס

שנת אקלים: ראשית שנות ה-20; אוקלים על ידי הבריטים במסגרת ניסיונות ייעור במעלה החמישה.

גובה: 14 מטרים **קוטר:** 7 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה

צריכת מים: חסכן במים 1

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, פרט לבקעה ולערבה

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ מחטני, בעל צמרת צריפית ייחודית. הגזע חום-אדמדם. הצימוח צפוף. בבגרותו ענפיו שמוטים ודמויי פגודה. העלים קשקשיים, קטנים וצבעם ירוק כהה וכסוף. דו ביתי, הפריחה מחטנית בצבע קרם לא משמעותית. הפרי אצטרובל כדורי קטן בצבע חום. עץ חסון, העמיד לפגעי הברוש ולמגוון קרקעות. פיסולי, מתאים לחורשה, ליער, לשדרה, כשובר רוח, לרקע ולהסתרה. נדיר בארץ.

מינים נוספים: בארץ מצויים מינים רבים, כמו ברוש מצוי 'אופקי' ו'צריפי' וזנים נוספים, ברוש ארזוני, ברוש משונך, ברוש גדול פירות ועוד.

סיפור האקלים: הברוש הפורטוגלי הובא לארץ כבר בראשית

שנות ה-20 על ידי מחלקת הייעור הבריטית. כתוצאה מהריבוי מזרעים מתפתחים פרטים שונים ונוצר בלבול בזיהוי המין. באחד מכתבי דוד זיידנברג נכתב כי ברוש פורטוגלי נשתל במקווה ישראל, אך אין פרט שזוהה ככזה. ישראל גינדל מצוין אותו בספרו 'אקלים צמחים'. זרעים של העץ הובאו כנראה לחוות הנוי והופצו שתילים לכמה חלקות אקלים - במעלה החמישה, במגל, בקיבוץ אורים ועוד. אין ספק שברוש זה מרשים וחסון וראוי להפצה בגינון הזדות למופעו המיוחד. לפני כשנה הצליח מנהל המשתלה בגילת, פאבלו צרקסקי, לרבות את הפרט מאורים בריבוי וגטטיבי, והחל מהשנה יתקבלו שתילים, ובא לציון גואל בתקווה שתוך שנים אחדות נהנה מעץ מיוחד זה.

כתב: ישראל גלון

מזרעים, והם שתולים שם בחלקה האוסטרלית עד היום. בשנות ה-50 הובאו שוב זרעים לחוות הנוי בעמק חפר, ומשם הופצו לחלקות רבות ברחבי הארץ, שבכולן זכו להצלחה, אך חלקם ללא גזע מעובה. בקיבוץ אורים התקבלו שני פרטים מרשימים ביותר הודות לגזעם הבקבוקי העבה להפליא. גנני הקיבוץ הרבו אותו מזרעים וקיבלו פרטים נאים. בשנות ה-80 החלה משתלת האחים רף בחיבת ציון באקלום ובהפצה של כל מיני הברכיכטון, כולל מין זה. כיום ניתן לראות ברחבי הארץ פרטים רבים מרשימים ומפתיעים ביופיים.

צורת חיים: עץ ירוק-עד
משפחה: חלמיתיים (סטרקוליים)
שם משפחה מדעי: Malvaceae (Sterculiaceae)
מוצא: אוסטרליה
שנת אקלום משוער: 1935; מקווה ישראל
גובה: 8 מטרים **קוטר:** 6-8 מטרים
תנאי גידול: שמש מלאה, חצי צל
התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, פרט להר הגבוה
צריכת מים: חסכן במים 2

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ קטן-בינוני, חסון בעל עלווה עדינה הגזורה עמוק. הפריחה באשכולות בצבע קרם-ורוד באביב. הפרי בצורת מפוחית, דמוי סירה, מופיע באשכולות. הגזע המעובה, דמוי בקבוק, הינו מרשים וקישוטי מאוד והוא המופע המשמעותי של העץ. מאחר שהריבוי נעשה מזרעים, השונות

בין הפרטים גדולה מאוד, ולכן לא תמיד יתקבל הגזע המעובה המרשים. מתאים לבית גידול קטן ודל במשאבים, כבודד, כעץ פיסולי, במכל או לאי תנועה. מקובל לגדלו כעץ בונסאי.
מינים וזנים נוספים: ברכיכטון צפצפתי, ב. אדרי, ב. אוסטרלי, ב. בידוויל, ב. דו-גוני
סיפור האקלום: הפרטים הראשונים הובאו למקווה ישראל

צורת חיים: שיח ירוק-עד
משפחה: עופריתיים
שם משפחה מדעי: Plumbaginaceae
מוצא: צפון מזרח אפריקה, קניה וסודן
שנת אקלום: 2001
מקור האקלום: ונטטיבי, Santa Barbara California
גובה: 70 ס"מ **קוטר:** 2-1 מטרים
תנאי גידול: שמש וחצי צל
התאמה לאזורי הארץ: מין זה עמיד לטמפרטורה גבוהה ומתאים במיוחד לאזורים חמים, אף שנמצא עמיד גם עד אפס מעלות צלסיוס.
צריכת מים: חסכני, 2
איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח נמוך, מעוצה בבסיסו ועשבוני בחלקו העליון. בעל עלים יושבים, ללא פטוטרות, דמויי ביצה, בצבע ירוק בהיר, מכוסים שערות ובמגע דומים לעור. אורך העלה מ-1-6 ס"מ, ורוחבו כ-2.5 ס"מ. הפרחים ערוכים בקרקפות בעלות גוון אדמדם. בכל קרקפת 4-18 פרחים בקוטר 2-3 ס"מ, וצבעם תכלת זוהר. צבע הפרחה נדיר, והוא בולט ומושך תשומת לב בגן. הפרחה ממושכת - מתחילת האביב ועד סוף הסתיו. ענפי השיח גדלים בצורה קשתית. הוא נוטה להצמיח ענפי מים מאזור בית השורשים, ובעזרתם ניתן לחדשו אחת לכמה שנים. בסתיו, עם ירידת הטמפרטורה, העלים מקבלים גוון אדום-כתום הנשמר על השיח עד האביב. ניתן לשתול את הצמח כגבול בשולי ערוגה, כצמח מסלעה, כצמח בודד במרכז של גן קטן או בקבוצה בערוגה פורחת.
מינים וזנים נוספים: בסוג בת-עופרית נכללים 8 מינים של שיחים או בני שיח, המצטיינים בפרחה בעלת צבע כחול עמוק הנחשב נדיר ומיוחד בגן הנוי. כ-3 מינים, שמוצאם בסין עד טיבט, נפוצים בגינון באירופה ובארה"ב והם עמידים לטמפרטורות נמוכות, גם מתחת ל-15°C-. בארץ נפוצה בת-עופרית שעירה (*C. willmottianum*), העמידה אף היא לטמפרטורות נמוכות, אך רגישה לטמפרטורות גבוהות ומומלצת לשתילה רק באזורי ההר הגבוה.

כתב: ישראל גלון

הגן הבוטני במקווה ישראל. העץ המקורי הנו בעל קוצים גדולים, שלהם קוץ מרכזי ארוך ושני קוצים קטנים דמויי חרב. בשנות ה-50 הובא שוב מזרעים לחוות הנוי, וחלק מהפרטים שנבטו היו חסרי קוצים. פרטים אלו הופצו בריבוי וגטטיבי בחלקות אקלום בגבעת ברנר, בקיבוץ גזית, ברביבים ובקיבוצים נוספים, ולימים אף נשתלו בגן הבוטני בגבעת רם. בעקבות הצלחתו בכל החלקות שבהן נשתל, צמרתו המבוססת וצלו האורירי, הומלץ להפצה החל משנת 1993. כיום עץ זה נפוץ בהצלחה בכל אזורי הארץ. מהניסיון שנרכש עד כה עולה כי אין לעבד את הקרקע בקרבתו, משום שפגיעה בשורשיו גורמת לפריצת נצרים רבים המקשים על גידולו.

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים : עץ גדול ונשיר, צמרתו אוורירית ומבוססת. הגזע זקוף. הענפים ארוכים וקשתיים, מאריך חיים. העלווה מנוצה ועדינה בסתיו שלכת צהובה נאה. זן זה חסר קוצים. העץ גדל מהר. הפריחה ירוקה באביב וללא משמעות גנטית. הפרי קישוטי, בצורת תרמיל ארוך, בהבשלתו בסתיו ובחורף צבעו חום כהה. בעקבות עיבודי קרקע ופגיעה בשורשים עלול להצמיח נצרים רבים. מתאים לחורשות, למדשאות וכבודד. מחייב עיצוב וגיוזם לבניית שלד חסון.

מינים וזנים נוספים: גלדיצייה תלת-קוצית - המין עצמו עם קוצים גדולים דמויי חרב

סיפור האקלום: בשנת 1930 נשתל העץ לראשונה עם הקמת

צורת חיים: שיח ירוק-עד

שם עממי: Brazilian Red Cloak

משפחה: קוציניים

שם משפחה מדעי: Acanthaceae

מוצא: דרום אמריקה, ברזיל, ונצואלה, קוסטה ריקה

שנת אקלום: 1991

מקור האקלום: וגטטיבי, Durban Botanical Garden South Africa

גובה: 3-2 מטרים **קוטר:** 3-2 מטרים

תנאי גידול: צל וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: מתאים למרבית אזורי הארץ, למעט ההר הגבוה. עמיד עד 0 מ"צ.

צריכת מים: בינונית, השקיה סדירה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח טרופי מסועף וגדול.

העלים גדולים, נגדיים, תמימים, דמויי ביצה ואורכם מגיע ל-30 ס"מ. צבעם הירוק בהיר וגודלם הרב משרים אווירה טרופית על סביבתם. השיח מעוצה בבסיסו, ועשבוני בחלקיו העליונים. הפריחה מדהימה. התפרחת היא שיבולת מסיימת שאורכה מגיע ל-30 ס"מ. הפרחים לבנים, קטנים ולא בולטים, אולם הם מלווים בחפים בולטים בצבע אדום; אורכם כ-4 ס"מ, והם נשארים על הצמח כמה חודשים. התפרחת המרשימה מתקבלת בעצם הזדווח לחפים ולא לפרחים, ויש לכך יתרון, כיוון שחיי המדף של פרח אורכים לרוב ימים אחדים בלבד, ולחפים חיי מדף ארוכים ביותר. הפריחה בארץ מתחילה בסתיו, החל מחודש אוקטובר, ונמשכת לתוך האביב, עד חודש אפריל.

כאמור, הצמח מתאים לשתילה במרבית אזורי הארץ, וניתן לשתלו בגינה המוצלת באופן חלקי (למשל בקיר צפוני). מומלץ לשתול בקרקע מנוקזת המועשרת בקומפוסט. כאשר יש מחסור בחנקן, מקבלים העלים גוון צהבהב עם נטייה לכלורוזה הוספת דשן גורמת להורקת העלים, משפרת את קצב הצמיחה וגורמת לצימוח של עלים גדולים ומרהיבים בעלי אופי טרופי.

הצימוח נמרץ ביותר ולכן מומלץ לגזום את השיח מדי שנה בתום הפריחה (אפריל). בחודשי הגידול הראשונים לאחר הגיזום כדאי לקטום את הענפים, ובכך לעודד פריצה של ענפים נוספים. פעולה זו תקבע את שפע הפריחה, מאחר שכל ענף מסיים בתפרחת. קיטומים מאוחרים ידחו את תאריך תחילת הפריחה, ובכל מקרה אין לגזום או לקטום לאחר תחילת יוני, כיוון שאז לא

תתקיים הפריחה העתידית. הצמח מאריך שנים ומתאים לשתילה בגן טרופי. נפוץ בגינות בפלורידה, בהוואי ובקווינסלנד שבצפון מזרח אוסטרליה. כמו כן, ניתן לשתלו בגינה באזורים מוגנים, ליד קיר, בפטיו מואר, לאורך קיר צפוני של בית, בכניסה מקורה לבית או במכל גדול באזור מוצל. העלים הגדולים ישתלבו בין עלים של צמחים טרופיים אחרים, אולם התפרחות השופעות והבולטות דווקא בעונת החורף תהווה גיוון.

מינים וזנים נוספים: הסוג גלימנית כולל מין אחד בלבד - גלימנית אדומה.

לאחר נשירת הפרח נותרים עלי החפה, שצבעם הירוק משתנה לחום-ברונזה, ויוצרים למעשה את מופע ה"נחשים" במהלך החורף כולו. הפריחה מתחילה בסוף האביב ונמשכת עד לתחילת החורף. הצמח מומלץ לשתילה בפינה מוגנת. בחורף קר יתייבשו חלק מקצות הענפים, אך הצמח יתחדש באביב בצימוח נמרץ ומיד יתחיל לפרוח. מומלץ לשתול בקרקע מנוקזת, המועשרת בחומר אורגני. באביב, עם ההתעוררות, כדאי לגזום ולסלק ענפים יבשים. מתאים לשתילה בסמוך לפרגולה, ומומלץ לכוון ולעצב את הענפים הצעירים לגנה. אפשר לעודד אותו לטפס על עץ או על מחסן. הפריחה המיוחדת תשתלשל כלפי מטה ותמיד תמשוך את העין.

צורת חיים: שיח מטפס נשען, נשיר מותנה
משפחה: שפתניים
שם משפחה מדעי: Lamiaceae, בעבר השתייך למשפחת הורבניים
מוצא: הודו והפיליפינים
שנת אקלום: 1991
מקור האקלום: זרעים, Trinidad Botanical Garden
גובה: 3-5 מטרים **קוטר:** 3-5 מטרים
תנאי גידול: שמש וחצי צל
התאמה לאזורי הארץ: מתאים לשתילה בכל הארץ למעט ההר הגבוה.
צריכת מים: גבוהה השקיה סדירה.

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: מזכיר בצורת הצימוח ובגודלו את הבונגוויילאה. לענפים צימוח קשתי, ולעתים מופיעים קוצים בחיקי העלים. העלים נגדיים ודמויי ביצה; אורכם כ-10 ס"מ, ורוחבם 6 ס"מ. צבעם ירוק כהה. הפריחה יוצאת הדופן היא הפרט המעניין בצמח. פרחים צהובים (צהוב חלמון) בוקעים בזוגות מתוך עלי חפה שצבעם ירוק, כשהם תלויים כלפי מטה, ועם התקדמות הפריחה יוצרים צורה של נחש משתלשל. אשכול הפריחה מתקדם במהלך עונת הצמיחה ויכול להגיע עד לאורך של 50 ס"מ. הפרח הבודד דומה לשופר הפוך, ואורכו 6 ס"מ.

צורת חיים: שיח ירוק-עד

השם 'Bon Accord', שניתן למכלוא המשלב הורים ממזרח ומערב אשר נפגשו במקרה בגן - פירושו 'תמימות דעים', 'הסכמה', וכוונתו כי יש הסכמה בחיבור הזה וכי המכלוא משלב את התכונות הטובות של שני ההורים.

משפחה: פרוטאיים

שם משפחה מדעי: Proteaceae

מוצא: מכלוא גנני מאוסטרליה; מכלוא ספונטני שהתרחש בגן בוויקטוריה שבמזרח אוסטרליה בשנת 1982 בין שני מינים: *G. johnsonii* X *G. wilsonii* - המין הראשון - מוצאו במזרח אוסטרליה, והשני במערב אוסטרליה.

שנת אקלום: 2008

מקור האקלום: גנטטיבי, Carramar costal Nursery

Mandurah Australia

גובה: 3-4 מטרים **קוטר:** 2-3 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: מתאים לשתילה בכל הארץ ועמיד לטמפרטורות גידול קיצוניות.

צריכת מים: חסכני במים 2

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח

בעל צימוח זקוף, קשיח וקצב צימוח מהיר. העלים דקים, מנוצים - גזורים, אורכם כ-10 ס"מ וצבעם ירוק. הלבולב אדמדם. הפרחים מתמיינים על ענפים קצרים לאורך הענף הראשי ובקצה הענף. אורך התפרחת 3-4 ס"מ וצבע הפרח אדום-ארגמן, בוהק ובלוט. הפריחה מתחילה בחורף ונמשכת עד תחילת הקיץ. גדל בכל סוג קרקע, ובלבד שתהיה מנוקזת. מתאים לשתילה כצמח ראווה בחזית הבית, כגדר חיה, כחוצץ בין שכנים, כצמח מיסוך או כצמח מעוצב על כמה גזעים. השיח נשאר ירוק וצפוף כל השנה, ואין לו נטייה לקרחות בחלקיו התחתונים. אפשר לקטוף ענפים לקישוט באגרסל עם מים. לפרחים חיי מדף ארוכים - 7-10 ימים, עד שמתחילה נשירתם. לענפים ירוקים ללא פריחה יש חיי מדף ארוכים יותר.

מינים וזנים נוספים: בארץ נפוץ בגינון

אחד ההורים של מכלוא זה: גרבילאה ג'ונסוני (*G. johnsonii*) - זהו שיח נמרץ וגדול ממדים, הגדל לגובה של 4-5 מטרים. העלווה מבזרת, והעלים מחטניים. מצליח בגינון, אולם נחשב לשיח גדול מדי. גרבילאה 'בון אקורד' הוא למעשה דגם משופר ומומלץ.

הסוג גרווילאה כולל 360 מינים ו-1,000 זנים, שמוצאם בעיקר באוסטרליה. בגינון בארץ גדלים בהצלחה עשרות זנים ומינים; את רובם אקלמה בארץ מאוסטרליה חנה וונדי.

כתב: ישראל גלון

צורת חיים: שיח ירוק עד

משפחה: פרוטאיים

שם משפחה מדעי: Proteaceae

מוצא: מערב אוסטרליה

שנת אקלום משוער: שנות ה-60; חוות הנוי ומשתלות וונדי

גובה: 2 מטרים **קוטר:** 4 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה, חצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, פרט לאזור ההר

צריכת מים: חסכן במים 1

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: שיח בינוני משתרע, בעל עלווה מנוצה וקישוטית, הבולטת בצבעה הירוק-אפור. הפריחה בצבע קרם-ורוד, ממושכת, בסתיו ובחורף, צופנית ומושכת

דבורים וחרקים רבים. יחסית למיני הגרוויליאה, הרגישים לחלק מהקרעויות, הצמח חסון ומתאים לאחזקה נמוכה במגוון קרקעות. משמש כצמח כיסוי רחב, כגובל נמוך ולצדי דרכים. צמח נפוץ. **מינים זונים נוספים:** הסוג גרוויליאה מכיל בארץ עשרות מינים זונים; מיעוטם עצים או שיחים גבוהים, ורובם צמחים בינוניים ונמוכים. העץ הוותיק בארץ הוא גרוויליאה החסונה.

סיפור האקלום: סיפורה של משפחת וונדי, שעלתה מאוסטרליה למושב עין ורד בעמק חפר, חשוב ומשמעותי בהיסטוריית המדינה. חנה ולס וונדי הקימו בשנת 1979 משתלה לצמחים אוסטרליים. במהלך השנים הם הביאו לגיבון הישראלי מעל 1000 מינים זונים של צמחים, כמו מיני גרוויליאה, קליסטמון, ארמופילה ועוד, אשר נבחנו והופצו בעשרות אלפי פרטים ברחבי הארץ. חוות הנוי בעמק חפר הייתה תחנה בהפצה ובמעקב לחלקות האקלום. בחרתי להזכיר את הגרוויליאה קצרת שיבולת בהיותה מין צנוע, חזק ונאה, שהצליח כצמח כיסוי מעולה. בחוברת 'צמחים מצטיינים מומלצים' מוזכרת גם גרוויליאה 'קליריו דיוויד', 'דרגן היל', 'גינגין גם' ועוד, חלק מהמינים אף הוצגו על ידי משפחת וונדי בכנס שנערך בנושא צמחים חדשים בשנת 1985 בבית ציוני אמריקה בת"א. חלף זמן מה עד שלמדנו מי מהמינים מתאים לקרקעות הארץ ומי לא ייפגע מהשקיית היתר הנפוצה בגנים [מרבית המינים שהובאו הינם חסכני מים].

השיח מכוסה בפרחים אדומים ובולטים. בהמשך הקיץ והסתיו יש פריחה ספורדית. כיוון שיש מעט שיחים הפורחים בגן בתנאי הצללה, יתרונו הגדול מתבטא בפריחה המתקבלת גם בהיותו שתול בתנאי צל. מומלץ לשתילה בצל עצים, כאשר גם העלווה ירוקה ובולטת, וכגדר חיה בין בניינים מצלים. יגדל בכל סוגי הקרקעות, ובלבד שיהיו מנוקזות. בארץ מוצאו, באוסטרליה, הוא גדל על קרקעות נגזרות מאבן גיר. מתאים לשתילה גם במכל שניתן להציבו בכניסה לבית, בפטיו, על מרפסת גג או בצל עצים, כאשר לא ניתן לשתול בקרקע בגלל מערכת השורשים של העץ.

מינים וזנים נוספים: הסוג גרפטופילון כולל 10 מינים של שיחים ירוקי-עד שמוצאם באוסטרליה ובדרום מערב האוקיינוס הפסיפי. מרבית המינים נחשבים לצמחים טרופיים, ויתרונם מתבטא בעלוותם הצבעונית [בחלק מהמינים] ובעמידותם לצל וליושב יחסי. בארץ מגדלים את המין גרפטופילון מוכתם (*Graptophyllum pictum*) כצמח בית.

צורת חיים: שיח ירוק-עד
שם עממי: Scarlet fuchsia
משפחה: קוצניים
שם משפחה מדעי: Acanthaceae
מוצא: צפון מזרח אוסטרליה, קווינסלנד.
שנת אקלום: 2002
מקור האקלום: וגטטיבי, Annangrove Grevilleas Nursery, Kenthurst Australia
גובה: 2-3 מטרים קוטר: 1-2 מטרים
תנאי גידול: צל, חצי צל ושמש
התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ. עמיד לטמפרטורות נמוכות, כולל טמפרטורת קרה.
צריכת מים: חסכני במים 2
איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח צר עם כמה ענפי שלד. ענפי השיח מעוצים בבסיסם ועשבוניים בחלקיהם העליונים. העלים נגדיים, צרים, דמויי מרית, אורכם כ- 3.5 ס"מ, ורוחבם 1.0 ס"מ, צבעם ירוק-כהה מבריק. העלווה קישוטית ונאה כל השנה. הפרחים יוצאים מחיקי העלים. כותרת הפרח בצורת צינור, כעין משפך, באורך 3 ס"מ בערך, וצבעה אדום שני. הפריחה בשיאה באביב ובתחילת הקיץ, כאשר בחיקו של כל עלה יש פרח, כל

אקלמה וכתבה: סימה קגן

אדום, שבמשך הזמן מתייבש ונופל. יתרונו כצמח פורח בתנאי צל וכבעל פריחה סתוית - חשוב לנו בגן, כיוון שתקופת סוף הקיץ דלה בפרחים. הצמח יסתדר גם בקרקעות מנוקזות וכן באזורים קרים, ואם חלקי הצמח העליונים ימותו, באביב הוא יתחדש מבסיסו. קצב גידולו מהיר ואינו זקוק לגיזומי עיצוב. מתאים לשתילה בגינה בצל העצים, כצמח כיסוי במפנה צפוני או מזרחי או כצמח מכל בכניסת הבית המוצלת. הפרחים עשירים בצוף ומושכים את הצופות.

מינים וזנים נוספים: דבוקית דרומונד 'אלבה' - *Malvaviscus drummondii* 'Alba' - שיח בעל פרחים לבנים. דבוקית מעוצה - *Malvaviscus arboreus* - שיח ותיק בארץ, שאוקלם ע"י רות בנימין בחוות הנוי; נחשב צמח גן חסון במרבית התנאים ומאריך שנים.

דבוקית מעוצה

צורת חיים: שיח ירוק עד

משפחה: חלמיתיים

שם משפחה מדעי: Malvaceae

מוצא: דרום ארה"ב - מפלורידה עד טקסס, מקסיקו וקובה

שנת אקלום: 1999

מקור האקלום: וגנטיבי, Native Texas Nursery Austin

גובה: 1 מטר **קוטר:** 1.0-1.5 מטר

תנאי גידול: צל וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני, השקיה נמוכה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: השיח מעוצה בחלקו התחתון, ועשבוני בחלקו העליון. במשתלה בטקסס הוא מופיע בקטגוריה הרב-שנתיים. העלים דמויי לב. אורך העלה כ-10 ס"מ, ורוחבו 12 ס"מ. צדם התחתון של העלים שעיר וצבעם ירוק בהיר. הפרחים אדומים, דמויי פעמון. עלי הכותרת אינם נפתחים, אורכם 2 ס"מ, ומתוכם בולטים ב-2 ס"מ נוספים עמוד העלי והאבקנים. בשונה מהמין הנפוץ שפרחיו שמוטים כלפי מטה, פרחי המין דרומונד זקופים וקטנים יותר. הפריחה מתחילה בקיץ ונמשכת כל הסתיו עד החורף. בתום הפריחה נוצר פרי בשרני דמוי ענבה, בצבע

דבוקית מעוצה

דומביאה עגולת-עלים

צורת חיים: שיח גדול ירוק-עד

שם עממי: Pink Wild Pear

משפחה: חלמתיים שם משפחה מדעי: Malvaceae

מוצא: מרכז ודרום אפריקה

שנת אקלום: 1990

מקור האקלום: וגטטיבי, Durban Botanical Garden South

Africa

גובה: 3-4 מטרים

קוטר: 3-4 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני במים

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח גדול המסתעף בקרבת

בסיסו. העלים גדולים, דמויי לב, אורכם ורוחבם נע בין 5-18 ס"מ, הם בעלי 3-5 אונות, מכוסים בשערות עדינות, צבעם ירוק כהה בחלק העליון, וירוק בהיר בחלק התחתון. לעלים מרקם 'סמרטוטי'-קטיפתי. הפרחים ערוכים בתפרחות עגולות גדולות מסיימות, השמוטות כלפי מטה. לקלון הזה, שהבאתי לארץ, צבע הפרחים ורוד בולט. למין הבר פריחה בצבע לבן או ורוד חיוור. הפריחה חלה בחורף ונמשכת עד תחילת הקיץ, כאשר בחודשי האביב היא שופעת ביותר. הפריחה צופנית ומושכת דבורים. בתום הפריחה, התפרחות מתייבשות על השיח, הן משנות את צבען לחום בהיר, ונראות כמו פרחים מנייר. מופע נאה זה נשמר במשך כמה חודשים.

השיח מתאים לשתילה בקרקעות מנוקזות בכל אזורי הארץ, כולל אזור ההר, והצלחתו ניכרת בגן הבוטני בנבעת רם בירושלים. הצמח רגיש לרוחות, ולכן מומלץ לשתלו במקום מוגן. למרות מופעו הטרופי ועליו הגדולים, צריכת המים שלו מעטה עד בינונית. קצב גידול מהיר, ומומלץ לגזום ולעצב אותו בשנים הראשונות.

במטרה לקבל שיח אוורירי, כדאי לגזום חלק מהענפים היוצאים מבסיס הצמח ולהשאיר 5-7 ענפי שלד בלבד. תוך שנים מעטות מתקבל שיח גדול ובולט במיוחד בעת הפריחה. חשוב לאפשר לשיח להגיע לגובה, כדי ליהנות מהתפרחות השמוטות כלפי מטה.

מתאים לשתילה בגינה גדולה, במקום מוגן, בחזית של בית, בפטיו או כצמח בודד בכניסה לבית.

מינים וזנים נוספים: הסוג דומביאה כולל

כ-190 מינים של עצים ושיחים נשירים וירוקי-עד; 7 מינים - מוצאם באפריקה, ויתר המינים - מוצאם במדגסקר ובאיים סמוכים באוקיינוס ההודי.

בארץ גדלים עוד שני מינים: מין ותיק מאוד -

דומביאת וליך *Dombeya wallichii*, שיח ענק ירוק-עד בעל תפרחת ורודה גדולה וצפופה התלויה כלפי מטה, בעלת ריח נעים; ודומביאה עגולת-עלים, *Dombeya rotundifolia* - עץ נשיר קטן הגדל לגובה של 5-6 מטרים, על גזע יחיד, הפריחה לבנה וריחנית, בסוף החורף, לפני הלבלו, הדומה לפריחת האגס, מה שהעניק לו את שמו העממי: South African wild pear, עשיר מאוד בנקטר וחשוב ביותר לדבורים.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

מושכת פרפרים. לאחר הפריחה מתפתח לרוב פרי קטן, שהוא בית גלעין עסיסי, בצבע כתום, בדומה לקלון הוותיק בגנים. הזן 'גיישה גרל' מייצר פחות פירות ורגיש לטמפרטורות נמוכות ולקרה. מאידך, לאחר קרה הצמח מתחדש מבית השורשים, ותוך עונת גידול אחת יחזור לגודלו המקורי. מומלץ לשתול בקרקע מנוקזת ומועשרת בחומר אורגני ולאחר השתילה לכסות בחיפוי של רסק עץ מסביב בית השורשים בגובה של 10 ס"מ.

אפשר לגזום פעם בשנה - באביב לגובה הרצוי. כמו כן, ניתן לעצב את השיח על גזע בודד וליצור בראש השיח "פומפון". מופע זה מתאים לצמח במכל או כעץ קטן בגן, אולם יש לזכור כי הצמח נוטה להצמיח סורים הדורשים גיזום. מתאים לשתילה כגדר חיה בחזית הבית או בין שכנים, לאורך מדרכה ביישוב וכחוצץ בין המדרכה לשטחים החקלאיים. כמו כן, ניתן לשתלו במכל שיוצב על גג או בפטיו. כדי לעודד פריחה כדאי להסיר מדי פעם ענפים עמוסי תפרחות יבשות.

מינים וזנים נוספים: אף שמוצא המין בדרום אמריקה, סלקציה זו טופחה ביפן והופצה בגינון בדרום מזרח אסיה ואוסטרליה. מעניין לראות את הדינמיות של הצמחים על הגלובוס - הצמח הועבר מיבשת אמריקה ליבשת אסיה ולאוסטרליה, ומאוסטרליה הגיע לארץ.

צורת חיים: שיח ירוק עד
משפחה: ורבניים
שם משפחה מדעי: Verbenaceae
מוצא: דרום אמריקה; סלקציה זו טופחה ביפן
שנת אקלום: 2002
מקור האקלום: גונטיבי, Davidson's Galston Nursery, NSW Australia
גובה: 3-4 מטרים **קוטר:** 3 מטרים
תנאי גידול: שמש וחצי צל
התאמה לאזורי הארץ: כל אזורי הארץ. באזורי ההר הגבוה כדאי לשתול במקום מוגן, ליד קיר של בית או במפנה מוגן.
צריכת מים: גבוהה, השקיה סדירה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח המצמיח מבסיסו ענפים זקופים, שרביטים, בעלי ארבעה מקצועות וקצב צימוח נמרץ. העלים נגדיים, דמויי ביצה, אורכם 8 ס"מ, ורוחבם 3 ס"מ, שפתם מעט משוננת וצבעם ירוק בהיר. הפרחים ערוכים במכבדים היוצאים מחיקי העלים וגם בקצה הענף. כותרת הפרח סגולה ובעלת שוליים לבנים. קוטר פרח בודד הוא 2 ס"מ. הפרחים גדולים, בולטים ויפים יותר מהפרחים של הקלון הוותיק בגינון. הפריחה שופעת במרבית חודשי השנה, למעט חודשי החורף, שבהם אין פריחה. בחורף קר לעתים גם העלים נושרים. הפריחה

צורת חיים: צמח כיסוי רב-שנתי, עשבוני, ירוק-עד

משפחה: חבלבליים

שם משפחה מדעי: Convolvulaceae

מוצא: באזורים המדבריים של מערב טקסס, ניו-מקסיקו, דרום

מזרח אריזונה וצפון מקסיקו

שנת אקלום: 1999

מקור האקלום: גוסטיבי, San Antonio Texas

גובה: 15-7 ס"מ

קוטרו: 1.5-1.0 מטר

תנאי גידול: שמש וצל חלקי

התאמה לאזורי הארץ: כל אזורי הארץ. עמיד לחום ולקרינת

שמש, אולם רגיש לטמפרטורות נמוכות, ולכן באזורי ההר הגבוה

בחורף קר הצמח עלול להתייבש, אך ינבט מחדש באביב.

צריכת מים: בינונית

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: צמח כיסוי נמוך, צמוד לפני

הקרקע, בעל גבעולים מתפשטים ומשתרשים במפרקים. העלים

דמויי כליה, נישאים על פטוטרת קצרה. צבע העלים אפור, הם

מכוסים בפלומת שערות אפורות משני הצדדים, ומעניקים לעלה

ברק אפור מתכתי שתורם למופע המיוחד של צמח הכיסוי. הצמח

מתפשט לכל הצדדים באמצעות הגבעולים המשתרשים, ובעונת

גידול אחת יכסה שטח שקוטרו 1-1.5 מ"ר. הפרחים קטנים מאוד

והפריחה אינה משמעותית. הצמח מתאים לכל סוגי הקרקע,

ובלבד שתהיה קרקע מנוקזת. ניתן לשתלו כצמח כיסוי של

שטחים נרחבים ומדרונות, ליד בריכות מים, בין אבני מדרג לאורך

שבילים, ובמיוחד במסלעה, כאשר רוצים להבליט את האבן ולא

לכסות אותה. בין סלעים הוא מתפשט בצורת מפלים הגולשים

מטה ומתאים גם לשתילה בסלסלה תלויה בפטיו. יש לשתול

במרחקים של חצי מטר בין השתילים. רצוי להקפיד על מקסימום

אור, עדיף שמש מלאה, ואז יבלוט הצבע הכסוף של העלים.

מינים וזנים נוספים: הסוג דיכונדרה כולל כ-10 מינים של עשבים

זוחלים רב-שנתיים, שמוצאם באזורים חמים. בנינון בארץ נפוץ

המין דיכונדרה זוחלת, ובשמו המדעי *Dichondra repens*,

אשר שונה ל-*D. micrantha*. למין ותיק ונפוץ זה יש עלים בצבע

ירוק, והוא מתאים לצל חלקי או מלא, ולעתים משמש כתחליף

לדשא במקומות מוצלים.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

ערוכים במכבדים בקצות הענפים. כותרת הפרח דמוית משפך באורך של כ- 5 ס"מ ובצבע כתום. הפריחה שופעת במרבית חודשי השנה, וכאשר הצמח שתול באזור המוגן מרוחות, הוא פורח בשפע כל חודשי השנה. הציפור צופית נמשכת אל הפרחים ובונה את קינה בין ענפי השיח. מתאים לשתילה במגוון קרקעות, אך מומלץ לשתול בקרקע המועשרת בחומר אורגני, ולאחר השתילה לכסות בחיפוי של רסק עץ סביב בית השורשים בגובה של 10 ס"מ. הפריחה מלווה בחנטת פרי שהוא הלקט, וכאשר הוא מופיע בכמויות, מכער את השיח, ולכן מומלץ לגזום ולסלק ענפים עמוסים בהלקטים. הפריחה מופיעה על ענפי המשנה, וכדאי לגזום ענפים אלו עד סמוך לענפי השלד של השיח, כדי לעודד פריצת ענפים משניים נוספים, שיוכלו לשאת את שפע הפריחה שתיווצר בהמשך. מתאים לשתילה בגינה קטנה בשחייה פורחת, כגדר חיה גזומה או טבעית, בצדי דרכים ולאורך שביל כניסה לחצר. ניתן לעצב את השיחים על כמה גזעים חשופים ובקצה "פומפון". גזעים אלו נוטים להתעבות תוך זמן קצר, הם מתכסים בעדשתיות, צבעם הופך אפור ומתקבל מופע מעניין של עץ קטן רב-גזעים.

שנת אקלום: 1997

מקור האקלום: גוטטיבי, ממשלת Mountain States

Nursery שבפניקס אריזונה

גובה: 3 מטרים קוטר: 3 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני, 2

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח ירוק עד המצמיח ענפי שלד זקופים וענפי משנה בעלי צימוח בכותי המשתפל כלפי מטה. העלים מנוצים, אורכם 15-17 ס"מ. מספר העלעלים נע בין 11 ל-15, הם מחודדים ומשוננים וצבעם ירוק. הפרחים

צורת חיים: שיח נשיר מותנה

משפחה: ביגנוניים

שם משפחה מדעי: Bignoniaceae

מוצא: מופיע בספרות כמכלוא גנני ללא פירוט. המידע שקיבלתי בעל פה מהמטפח במשתלה הוא כי מדובר כפי הנראה בהכלאה בין שני מינים: *T. garrocha* X *T. stans* var. *angustata*, ואכן ניתן לראות בצמח תכונות משני ההורים הללו.

שנת אקלום: 2000

מקור האקלום: גוטטיבי, ממשתלת Mountain States Nursery

שבפניקס אריזונה

גובה: 2-3 מטרים **קוטר:** 2 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ,

צריכת מים: חסכני, 2

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח בעל עלים נגדיים ומנוצים. העלעלים משוננים וצרים וצבעם ירוק כהה. הפרחים גדולים יחסית, ערוכים באשכולות בקצות הענפים. הפרחים דמויי משפך בצבע תפוז-צהוב, כשבצוואר המשפך כותרת הפרח, שבה נשזרים פסים אדומים הנפתחים מפקעי פריחה בצבע אדום. בעת הפריחה מתקבל תמהיל צבעים עשיר של צהוב-תפוז ואדום. הפריחה ממושכת מאוד - מהאביב המוקדם למשך כל הקיץ והסתיו. הפרחים מושכים צופיות. לשיח מופע "נקי", הפרחים נושרים בתום הפריחה, ורק מסוף הקיץ מתפתח פרי הלקט.

מומלץ לשתול בקרקע המועשרת בחומר אורגני, ולאחר השתילה לכסות בחיפוי של רסק עץ סביב בית השורשים בגובה של 10 ס"מ. הצמח עמיד במיוחד לטמפרטורות גבוהות וכן לטמפרטורות נמוכות של עד (-7°C) . עמידותו לחום ולקור, היותו חסכן במים ועליו הצרים כל אלה תכונות שמקורן באחד ההורים של מכלוא זה: דד-פרי אנגוסטה - *T. stans* var. *angustata*, שמוצאו בטקסס, בניו-מקסיקו ובדרום אריזונה, והוא בעל התאמה מרבית לתנאי מדבר.

דד-פרי 'סאנרייס' מתאים לשתילה בקבוצות או כשיח בודד בגן קטן בשילוב צמחים חסכני מים נוספים. מתאים מאוד גם לגידול במכלים על גג, בפטיו, ליד הברכה או ברחבה מרוצפת.

מינים וזנים נוספים: דד-פרי 'סאנשיין' - *Tecoma 'Sunshine'*

מכלוא שנבט בחזית חממה במכון וולקני, גדל לגובה של 2-3 מטרים, ולרוחב של 2 מטרים. זהו נשיר מותנה, בעל פריחה שופעת כל האביב, הקיץ והסתיו, והפרחים דמויי משפך בצבע תפוז-צהוב, כשבצוואר המשפך כותרת הפרח בעלת פסים אדומים הנפתחים מפקעי פריחה בצבע כתום. מייצר מעט מאוד הלקטי פרי ונשמר מופע נקי ואססטי מרבית חודשי השנה. העלים מנוצים והעלעלים משוננים וצרים בצבע ירוק כהה. השיח דומה לדד-פרי אנגוסטה - *T. stans* var. *angustata*, ונראה שהוא ההורה הנקי.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

ובצבע צהוב. הפריחה מתחילה מוקדם כבר בהיותו שתיל מושרש וממושכת מאוד - מהאביב המוקדם ולמשך כל הקיץ והסתיו. לפרחים ריח עדין והם מושכים צופיות. בתום הפריחה מתפתח פרי הלקט. מתאים לשתילה בכל סוגי הקרקעות, מומלץ לשתול בקרקע המועשרת בחומר אורגני, ולאחר השתילה לכסות בחיפוי של רסק עץ סביב בית השורשים בגובה של 10 ס"מ. הצמח עמיד לטמפרטורות של עד (6-) מעלות צלסיוס, ולו עמידות גבוהה במיוחד לטמפרטורות גבוהות. עמיד למזיקים. מתאים לשתילה בקבוצות, כשיחיה גובלת בקצה גן או כשיח בודד בגן קטן בשילוב צמחים חסכני מים נוספים. מתאים מאוד לגידול במכלים שניתן להציב על גג, בפטיו, ליד הברכה או ברחבה מרוצפת.

מינים וזנים נוספים: הסוג דד-פרי כולל כ-12 מינים של שיחים, בעיקר באמריקה הדרומית ובדרום אמריקה הצפונית. בנינון בארץ נפוצים כמה מינים ותיקים וטובים, כמו דד-פרי זקוף, דד-פרי מכונף, דד פרי 'אורנג' ג'וביל' ועוד.

צורת חיים: שיח נשיר מותנה
משפחה: ביגונוניים
שם משפחה מדעי: Bignoniaceae
מוצא: טקסס
שנת אקלום: 2006
מקור האקלום: ונטטיבי, ממשלת Mountain States Nursery שבפניקס אריזונה.
 הקלון 'גולד סטאר' אותר ע"י Greg Grant (היום מרצה באוניברסיטה בטקסס), ונבחר כסלקציה בגן פרטי בסן-אנטוניו שבטקסס כקלון המקדים ביותר לפרוח. כמו כן, בשנת 1999 נבחר במסגרת התכנית "כוכב עליון" מטעם אוניברסיטת טקסס A&M, שבה אוניברסיטת טקסס A&M מאקלמת, משווקת ומדווחת על

צמחי נוי שנמצאו בעלי מופע אמין בכל היבשת.

גובה: 2 מטרים **קוטר:** 2 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני, 2

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח בעל עלים נגדיים ומנוצים. בכל עלה כ-5-7 עלעלים משוננים דמויי אזמל בצבע ירוק בהיר. הפרחים גדולים יחסית ובולטים, ערוכים באשכולות בקצות הענפים, וצורתם דמוית משפך באורך של כ-5 ס"מ

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: ורדיים

שם משפחה מדעי: Rosaceae

מוצא: קליפורניה ובאחה קליפורניה

שנת אקלום: 1958; קמפוס גבעת רם ירושלים

גובה: 5-7 מטרים **קוטר:** 4-5 מטרים

תנאי הגידול: שמש מלאה, חצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, מצטיין בהר הגבוה

צריכת מים: חסכן במים 2

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: שיח גדול וחסון. בעל צימוח צפוף. עליו גלדניים משוננים מעט ומבריקים, דמויי קטלב. הלבולב בצבע אדמדם. הפריחה במכבדים בקצות הענפים, ריחנית וצופנית, צבעה לבן באביב, נמשכת כחודש וחצי ומושכת דבורים. הפרי מופיע מתחילת הסתיו ובמשך כל החורף, באשכולות קישוטיות. הפירות הקטנים דמויי ענבה, צבעם בבשלותם אדום והם מושכים ציפורים. קצב הצימוח בינוני. הצמח מתאים לאחזקה נמוכה. משמש לעיצוב כעץ קטן על גזע מרכזי או על כמה גזעים, כשיח רקע והסתרה, לצדי דרכים וכגדר טבעית. אשכולות הפרי מתאימים לסידורי פרחים.

מינים וזנים נוספים: אין בארץ

סיפור האקלום: לעתים קשה לאתר את המידע על דרך אקלומו של צמח, במיוחד כאשר אין תיעוד מסודר. משיחות שערכתי עם גננים ותיקים ועם יצחק יפה ז"ל, נראה שההטרומלס הגיע לארץ בסוף שנות ה-50 דרך האוניברסיטה העברית בירושלים. ייתכן שמיכאל אבישי ז"ל הביאו לגן בקמפוס ההיסטורי של האוניברסיטה בגבעת רם, עוד לפני הקמת הגן הבוטני. ראייה לכך הינם פרטים ותיקים מאוד הנטועים בשטח זה. בהמשך ידוע לי שהופצו זרעים ונשתלו בחוות הנוי ובגן הבוטני בגבעת רם. מחוות הנוי הופצו שתילים לחלקות בקיבוץ חורשים, בקיבוץ גזית, בקיבוץ יפתח ועוד, ובכולם הצליח מאוד למרות התנאים הקשים וההריב במופעי הפריחה, ובעיקר באשכולות הפרי הנאים המקשטים אותו מתחילת הסתיו עד סוף החורף. נראה לי שאם היה קיים במקווה ישראל, היה דוד זיידנברג ז"ל כותב עליו בספרו. אף רות בנימין אינה מתייחסת לצמח בספרה, דבר המעיד על כך שכפי הנראה הצמח נקלט בגן בחוות הנוי רק מאוחר יותר. הצמח נפוץ בארץ, ובהחלט ראוי להפצה ולשימוש נרחב יותר.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

הפרחים מאוגדים בקרבת קצות הענפים. קוטר כותרת הפרח כ-7 ס"מ. צבע הפרחים בשעת פתיחתם הוא צהוב עם כתם בולט בצבע חום במרכז, כאשר בהמשך היום משתנה צבע הפרח לכתום-ורוד, ובסוף היום הוא נושר. הפרח הבודד נותר על העץ ליום אחד בלבד, בדומה למרבית מיני הביסקוס האחרים. הפריחה נמשכת כל הקיץ והסתיו, אולם הפרחים אינם בולטים במיוחד, ורק בהסתכלות מקרוב ניתן להתרשם מהפריחה. הצמח יגדל במגוון קרקעות, כולל קרקעות שוליות וחצוצות. בחורף קר או ברוחות עזות ענפי הצמח מתייבשים, ולעתים העץ נשבר ונותר בגובה נמוך. באביב ההתאוששות מהירה והצימוח נמרץ, ותוך עונה אחת חוזר לגודלו הקודם.

מתאים לשתילה כעץ בודד בגינה קטנה, אך מחייב גיזום ועיצוב. אפשר להשאיר את הענפים התחתונים, כך שיתקבל עץ דמוי חרוט, כאשר נוף העץ הסמוך לקרקע יהיה רחב, וצמרת העץ - צרה. כמו כן, ניתן לשתולו כעץ צל, תוך גיזום הענפים הנמוכים כדי לאפשר מעבר חופשי תחתיו, בפטיו, בכניסה לבית ובמדשאה. בגן גדול מומלץ לשתול כמה צמחים בקבוצה, לקטום את צמרות הצמחים ובכך לעודד צימוח אופקי שייצור כתם צבע אדמדם בולט במיוחד. הצמח ניתן לשתילה כגדר חיה, מה שמחייב גיזום אינטנסיבי של הצמחים בגובה וברוחב קבוע. הגיזום מעודד לבלוב, המקנה גדר חיה בצבע אדמדם. הצמח מגיב היטב לגיזום בכל עונות השנה, כולל הקיץ החם. מתאים גם כצמח מכל הניתן להצבה בגינת גג או על משטח מרצף. מתאים לשתילה בחוף ים קו שני. נפוץ בארץ.

מינים וזנים נוספים: הביסקוס טליתי - מין הבר הוא עץ קטן וותיק בארץ, בעל עלים עגולים בצבע ירוק ופרחים בצבע צהוב, מזכיר בצורתו את הביסקוס רם (*H. elatus*).

צורת חיים: עץ קטן ירוק-עד

משפחה: חלמתיים

שם משפחה מדעי: Malvaceae

מוצא: אזורים טרופיים ברחבי העולם

שנת אקלום: 1997

מקור האקלום: זרעים/ סלקציה. הזרעים נלקחו מצמח בעל עלווה אדומה שגדל בגן בוטני בהוואי, והסלקציה בוצעה בארץ. מרבית הנבטים שהתקבלו מזרעים אלו היו בעלי עלים בצבע ירוק, אף שנאספו מצמח שעליו אדומים. לכמה נבטים היו עלים אדומים, ואותם שתלתי בגינתי במכון וולקני. מתוכם בחרתי בצמח אחד שהצטיין במופעתו במהלך השנה כולה, וקראתי לו 'סתריה' (ע"ש המושב שלי). מאז המשך הריבוי הוא וגטטיבי בלבד.

גובה: 6-8 מטרים **קוטר:** 4-6 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני במים 2

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: עץ קטן או שיח גדול בעל קצב צימוח מהיר וגזע קצר וחלק בצבע חום. העלים תמימים, דמויי לב, אורכם ורוחבם כ- 10 ס"מ, והם דקורטיביים מאוד. הלבלוו הצעיר מצטיין בצבע אדמדם. שלושת העלים הצעירים - צבעם אדמדם, והעלה הרביעי בצבע חום-ירוק; בהמשך העלים מוריקים וצבעם הופך ירוק בצד העליון, ולבנבן בצד התחתון.

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: פואטיים

שם משפחה מדעי: Rubiaceae

מוצא: פלורידה, דרום אמריקה, במיוחד בוליביה

שנת אקלום: 1989

מקור האקלום: ונטטיבי, Pinkus-Texas

גובה: 2-3 מטרים **קוטר:** 1-2 מטר

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ. באזורים קרים יש לשתול בסמוך לקיר, ורצוי בחלק הגן המוגן מרוחות קרות.

צריכת מים: בינונית

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח זקוף ומבודר, מעוצה בחלקו התחתון ועשבוני בחלקו העליונים. בעל עלים חלקים הערוכים בדורים, 3-4 עלים בכל דור. הפרחים צינוריים, צבעם אדום-תפוז (Scarlet), מופיעים בקבוצות בקצות הענפים. צופיות נמשכות

לצוף שבפרחים. הפריחה ממושכת, מתחילה באביב ועד תחילת החורף. הפרחים בצורתם מזכירים אלמוגים. נחשב לאחד המינים היפים באזורים החמים. מומלץ לשתילה באדמה עשירה בתוספת כבול לבור השתילה. כדי ליהנות מפריחה ממושכת ושופעת ומצבעוניותם של עלי הצמח בחורף, יש לגדלו בשמש מלאה, אך עליו להיות מוגן מפני רוח וקור. ברגישות לקור דומה ההמליה להיבסיקוס הסיני. גם אם הצמח נפגע מקור הוא מסוגל להתחדש מאזור צוואר השורש. מתאים לשתילה כשיח בודד, ליד קיר או בקבוצה בשיחיה במרכז הגן, ואז מתקבל כתם בולט של צבע, המושך את העין. מתאים כגדר בין שכנים או בחזית הבית. הצמח ניתן בקלות לעיצוב על גזע. ניתן לשתלו במכל גדול (40 ליטר) שיוצב בגן או בגינת הגג בשמש מלאה במשך מרבית חודשי השנה, אך בחודשי החורף הקרים יש להציב את המכל בסמוך לקיר. שיח זה נפוץ מאוד בגינות.

מינים וזנים נוספים: זוהי למעשה סלקציה המאופיינת בעלים קטנים יותר משל מין הבר. העלים, שצבעם ירוקים במהלך הקיץ, מקבלים עם ירידת הטמפרטורה בסוף הסתיו גוון כתום-אדום ומעניקים לשיח מופע קישוטי ובולט בגן. עלי מין הבר, לעומת זאת, נשארים ירוקים גם בחורף במופע רכרוכי.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

הרפוליה נטויה

צורת חיים: עץ דו-ביתי ירוק-עד**משפחה:** סבונניים**שם משפחה מדעי:** Sapindaceae**מוצא:** הודו, פיליפינים וצפון אוסטרליה**שנת אקלום:** 1997**מקור האקלום:** זרעים שאספתי**מהארבורטום בלוס אנג'לס, קליפורניה****גובה:** 10 מטרים **קוטר:** 5 מטרים**תנאי גידול:** שמש**התאמה לאזורי הארץ:** כל הארץ**צריכת מים:** השקיה נמוכה באופן סדיר**איברים דקורטיביים ותיאור כללי:** העץ

בעל קצב צימוח מהיר, צמרת נוף מעוגלת

וצפופה ועלווה מבריקה. העלים מנוצים,

אורך העלה כ-30 ס"מ, בכל עלה 6-11

עלעלים תמימים ומאורכים, ההולכים

ומתחדדים, באורך של כ-13 ס"מ וברוחב

של כ-3 ס"מ. לעץ גזע חלק בצבע אפור.

הפרחים קטנים ולא בולטים, צבעם

צהבהב-ירוק. הפריחה מופיעה בקרבת

יפגע במדרכה מרוצפת. מתאים לגינת הבית, לצד בניין או בפטיו בחצר. במזרח אוסטרליה הוא משמש כעץ רחוב בערים רבות. **מינים וזנים נוספים:** הסוג מכיל 26 מינים של עצים ושיחים דו-ביתיים, הגדלים מאסיה הטרופית עד אוסטרליה ומדגסקר.

המין הרפוליה נטויה *Harpullia pendula* אוקלם בשנות ה-50 של המאה הקודמת על ידי ד"ר ישראל גינדל (מנהל היחידה לייצור במכון לגידולי שדה וגן, לימים מרכז וולקני), שאקלם עצי נוי רבים ושתל אותם בשטחים של המעבדה לחקר היער של קק"ל ברחובות. עם הזמן חולקו השטחים הללו בין הפקולטה לחקלאות לבין מכון ויצמן, וכך הרפוליה נטויה נשתלה בחלקת האקלום שבמכון ויצמן. לפני שנים אחדות נבנו במכון מעבדות למחקר על השטח שבו העץ היה שתול, וכמו שקורה במקומות נוספים, כרתו את העץ לטובת המעבדה. אני הספקתי לאסוף זרעים מעץ זה, וכיום כמה שתילים ממין זה גדלים בגינתי במושב סתריה. למיטב ידיעתי, המין רפוליה נטויה לא הופץ בגנים.

קצות הענפים באשכולות המשתלשלים כלפי מטה. בהמשך לפריחה, שהחלה באביב, בצמחי הנקבה מתפתח פרי הלקט בעל צבע אדמדם ומרקם גלדני, ובתוכו זרעים גדולים בצבע שחור מבריק. הלקטי הפרי נשארים קישוטיים מרשימים ובולטים על העץ במשך כמה חודשים; בתחילה הם סגורים, ובהמשך ההלקט האדום נפתח ואז בולט מתוכו הזרע השחור המבריק. חשוב לציין שגם כשהפרי נופל, הוא אינו מהווה מטרד, וכי העצים הזכריים (50 אחוז מהאוכלוסייה) חסרי פירות וזרעים. העץ עמיד לטמפרטורות נמוכות של עד (6-) מ"צ, ויגדל ברוב סוגי הקרקעות, בתנאי שיהיו מנוקזות. מומלץ להעשיר את בור השתילה בחומר אורגני ולפזר חיפוי סביב בית השורשים. עץ זה מעדיף אזורי גידול לחים, את אזור השפלה, מישור החוף והעמקים. הוא זקוק לכמות מים בינונית, ותוספת מים בשנותיו הראשונות תאיץ את גידולו. משתלב בגן כעץ בודד או כקבוצת עצים קטנה להצללה. מתאים לשמש כעץ רחוב הודות למערכת שורשים שאינה תוקפנית ולא

אקלמה וכתבה: סימה קגן

צורת חיים: שיח ירוק-עד

שם נוסף: 'Olea europaea' Montra

משפחה: זיתיים

שם משפחה מדעי: Oleaceae

מוצא: ים-תיכוני, סלקציה גננית מקליפורניה

שנת אקלום: 1995

מקור האקלום: גנטסיבי, Monrovia Nursery California

גובה: 2 מטרים **קוטר:** 2 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני, 1

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: זן מיוחד הגדל כשיח ולא כעץ. שיח בינוני רב-גזעים ומסועף, המתאפיין בצימוח קומפקטי ובעלים בצבע ירוק כהה, אך בשונה מעצי הזית, צדם התחתון אינו אפור. השיח אינו פורח, ולכן אינו נושא פירות. אין צורך בגיזומי עיצוב, שכן לצמח נטייה טבעית להסתעף. מתאים כצמח כיסוי באחזקה נמוכה במחלפי תנועה, בצדי כביש, בפארקים, בשיחיות וגם כצמח בודד במסלעה או כצמח מכל. צנוע מאוד בדרישותיו ומתאים לכל סוגי הקרקע. לעתים מופיעים על העלים הצעירים כתמים עגולים בצבע לבן - זוהי אקרית החטטים, הנוטה לתקוף את הצימוח הצעיר, ובדרך כלל מתגבר הצמח על המזיק ללא טיפול, ובכל מקרה, האקרית אינה גורמת לנשירת עלים.

מינים וזנים נוספים: מגוון זני עצים של זית אירופי.

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: תיאופרסטיות

שם משפחה מדעי: Theophrastaceae

מוצא: אמריקה הטרופית, דרום מקסיקו

שנת אקלום משוער: 1960; חוות הנוי

גובה: 1.5-3 מטרים **קוטר:** 1-2 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה, חצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, פרט לאזור ההר

צריכת מים: חסכן במים 2

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: שיח בינוני צפוף, בעל עלים

אזמלניים וגלדניים בצבע ירוק כהה. לעלה חוד דוקרני כמחט

בקצהו, דבר המונע פגיעה בצמח. הפריחה צהובה או כתומה,

קטנטנה מעניינת אך, אינה בולטת. הפרי בשרני, כתום-אדום,

קישוטי מאוד. מתאים כבודד, כצמח מסלעה וכשיח הפרדה ורקע.

עקב קוצניותו עמיד לואנדאליזם. הצמח חסון מאוד וגדל לאט.

מינים זנבים נוספים: לא ידוע

סיפור האקלום: הזרעים הראשונים של הצמח הגיעו לחוות

הנוי בראשית שנות ה-60. שתילים הופצו לחלקת בית דגן, וב-

1978 גם לחלקת גילגל בבקעה. הצמחים התפתחו באיטיות, אך

נראו חיוניים ובריאים. מופע הפריחה והפרי החלו רק לאחר 6

שנים, והעלים הדוקרניים גרמו לרתיעה כלשהי מהצמח. בשנת

1993 הוחלט לשלבו בחוברת 'צמחים מצטיינים', ובכך לעודד

את הפצתו. לצער, לא עלה הדבר יפה. הצמח נדיר מאוד בארץ.

בסיור של אגף הפרחים והנדסת הצומח ראינו את הצמח במו"פ

בחלקת גילגל, והצוות התפעל ממראהו. שווה לנסות ולהפיצו שוב

כצמח חסכן במים, חסון, ובעיקר מרחיק מפגיעות של ונדליות.

צורת חיים: צמח כיסוי עשבוני ירוק-עד
משפחה: מורכבים

שם משפחה מדעי: Asteraceae

מוצא: דרום אפריקה

שנת אקלום: 1993

מקור האקלום: וגנטיבי,

Kirstenbosch Botanical Garden
South Africa

גובה: 0.5 מטר **קוטר:** 2-3 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני 1

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: צמח

כיסוי בעל ענפים משתרעים. עליו בצבע אפור, מסורגים צפופים, דמויי ביצה הפוכה ומשוננים. העלים והגבעולים מכוסים לבד אפור, המעניק לצמח גוון כסוף. הפריחה דומה לפרחי הסביון, בצבע צהוב ובקוטר של כ-3 ס"מ, ושיאה בחורף. צמח כיסוי חזק ועמיד בתנאים קשים. מצטיין בקו ראשון בחוף הים הודות לעלים הלבידים ולכיסוי השערות על העלים והגבעולים. הענפים משתרשים בנקודת המגע של המפרקים בקרקע. מתחדש מגבעולים תת-קרקעיים גם אם כל הנוף העליון התייבש. צמח כיסוי חזק המתאים לשתילה בגנים גדולים ובכניסה ליישובים, לכיסוי מדרונות, מסביב לחממות ובתי רשת, במחלפים, בצדי הכביש ובאיי תנועה. נפוץ בגינון.

מינים וזנים נוספים: הסוג חרציתן כולל שני מינים רב-שנתיים, שמוצאם בדרום אפריקה: חרציתן המחרוזות (C. monilifera) וחרציתן מאפיר. חרציתן המחרוזות הוא שיח גבוה, החונט פרי ענבה שנאכל על ידי ציפורים, וכך מופץ בסביבתו; הוכרז בעולם כמין פולש "עשב רע", ולכן אסור לשתילה.

כתב: ישראל גלון

שהתרשמו מפריחתו, חשבו שיש לו פוטנציאל והחלו לשתול אותו בערים ובגנים ברחבי הארץ. בנוסף, בשנת 1998 הביאה סימה קגן זרעים של הזן 'סנטה ברברה' מעץ מפורסם ומרשים הנטוע בחזית בית המשפט בסנטה ברברה בקליפורניה. שתילי העצים נטעו בסתירה והחלו לפרוח לאחר שנתיים. אין ספק שהזרעים שהובאו מקליפורניה איכותיים יותר מהזרעים שהובאו לחוות הנוי וכדאי להשתמש בהם. עם זאת, הפרטים הוותיקים בקיבוץ שלוחות, אורים ובחוות הנוי מרשימים מאוד במופעם ובפריחתם.

צורת חיים: עץ נשיר מותנה**משפחה:** ביגנוניים**שם משפחה מדעי:** Bignoniaceae**מוצא:** מרכז אמריקה, ברזיל**שנת אקלום משוער:** 1962; חוות הנוי**גובה:** 10 מטרים **קוטר:** 8 מטרים**תנאי גידול:** שמש מלאה**התאמה לאזורי הארץ:** אזור החוף, בקעה, ערבה, הר נמוך**צריכת מים:** נמוכה-בינונית**תיאור כללי נוסף:** עץ בינוני, צמרתו סגלגלה ובעלת נוף אווירי,

נשיר לקראת פריחה. הגזע קישוטי ומפוספס. העלה מורכב וצבעו ירוק כהה. הפריחה מרשימה, תפרחות בצבע ורוד לילך באביב המאוחר לפני הלבלו. הפרי בצורת תרמיל חום-שחור ארוך, המופיע בקיץ ובסתיו. העץ גדל בקצב בינוני ומגיב היטב לתוספת השקיה. מתאים כמוקד צבע במדשאות, לגינה ביתית, כעץ רחוב וכעץ צל.

מינים וזנים אחרים: טבבויה צהובה, טבבויה איפה 'סנטה

ברברה' - זן מורכב הנפוץ היום במשתלות.

סיפור האקלום: הזרעים הראשונים הובאו לחוות הנוי כנראה

בשנת 1962. בתחילה חשבנו שהעץ ירוק-עד הרגיש לקור, ולכן

בנוסף לעץ אחד שנשתל בחווה, נשלחו כמה

שתילים לחלקה בקיבוץ שלוחות לגנן הנאמן

יצחק דישון, לקיבוץ אורים, למסילות ולחלקת

בית דגן. העץ בחווה התפתח בתחילה באיטיות

ולא בישר גדולות, והעצים בשלוחות ובשאר

החלקות החלו לפרוח לאחר כ-7 שנים בפריחה

ורודה מדהימה ומעוררת השתאות. עד סוף

שנות ה-80 נחשב העץ כעץ ראויה, המתאים רק

לאזורים חמים בבקעה ובערבה. העץ הוצג בכנס

בנושא שנערך בשנת 1985 בתל אביב ותואר

בחוברת הכנס: "עץ נשיר בינוני, פריחה אביבית

ורודה ומרשימה, לאזורים חמים". ועדת האקלום

חששה להמליץ עליו לאחר סקר החלקות שנערך

בשנת 1990, כיוון שלא היה עליו די מידע

ולא היינו בטוחים בהתאמתו לאזורים אחרים.

השינוי החל באמצע שנות ה-90, כאשר גננים

צורת חיים: רב-שנתי מעוצה בבסיסו ועשבוני בחלקו העליון
שם נרדף: *Tagetes palmeri*
משפחה: מורכבים
שם משפחה מדעי: Asteraceae
מוצא: דרום-מזרח אריזונה עד דרום מקסיקו ומרכז אמריקה
שנת אקלום: 2000
מקור האקלום: זרעים; Phoenix Botanical Gardens, Arizona
גובה: 1.5-2 מטרים **קוטר:** 1.5-2 מטרים
תנאי גידול: שמש
התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ
צריכת מים: חסכני

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח מעוצה בבסיסו ועשבוני בחלקו העליון, עם נטייה ליצירת מבנה כדורי צפוף. העלים מנוצים ואורכם כ-10 ס"מ. צבע העלעלים ירוק כהה בצד העליון, וירוק בהיר בצד התחתון, והם בעלי ריח אופייני לצמחי הטגטס. קרקפות הפרחים ערוכות בקבוצות. קוטר הפרחים כ-3 ס"מ, צבעם צהוב-תפוז וריחם עדין. בסתיו, עם התקצרות היום, הצמח מתמין לפריחה, ובסוף הסתיו הוא מתכסה כולו בפריחה צהובה, הנמשכת כל החורף ובולטת מאוד. אפשר לקטוף גבעולי פריחה לאגרטל; חיי המדף של פרחים אלו נמשכים כשבוע ימים. מתאים לשתילה בשמש מלאה. בתנאי צל חלקי השיח נוטה לרבוץ ומאבד את המבנה הכדורי, המתקבל בשמש מלאה, אולם הפריחה איננה נפגעת.

הצמח גדל במרבית סוגי הקרקעות, ובלבד שיהיו מנוקזות. עמיד לטמפרטורות קרה ומומלץ לאקלים יבש. הצמח מאריך שנים. בתום הפריחה מומלץ לגזום אותו עד סמוך לבסיסו, ואז הוא מלבלב ונשאר ירוק כל הקיץ, וכך גם ניתן לשלוט בגודלו ובמופעו. מתאים לשתילה במכל או באדנית, שאותם אפשר להציב בכניסה לבית או בפטיו.

מינים וזנים נוספים: הסוג טגטס כולל כ-50 מינים של צמחים חד-שנתיים ורב-שנתיים עשבוניים וריחניים, שמוצאם בדרום אמריקה הצפונית ובארגנטינה. טגטס זקוף (*T. erecta*) הוא אחד המינים החד-שנתיים הנפוצים בארץ בגינון.

צורת חיים: עץ מחטני ירוק-עד

משפחה: ברושיים

שם משפחה מדעי: Cupressaceae

מוצא: צפון אפריקה

שנת אקלום משוער: שנות ה-30; הגן הבוטני במקווה ישראל

גובה: 12 מטרים **קוטר:** 7 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה

צריכת מים: חסכן במים 0

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, פרט לערבה

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ מחטני גבוה, ירוק-עד, בעל צמרת פירמידלית או סגלגלה. הצימוח דליל מעט. העלווה קשקשית בצבע ירוק מאפיר. הפריחה ירוקה שולית. הפרי אצטרובל הנפתח לארבע קשקשים. עץ חסון העמיד לפגעי הברוש. מתאים מאוד ליעור, לחורשה, לרקע ולהסתרה.

מינים וזנים נוספים: מין זה קרוב לסוג קליטריס, הכולל כמה מינים שמתוארים במין קליטריס פרייס. ההבדל העיקרי בין הסוג קליטריס לטטרקליניס הוא הפרי. בסוג טטרקליניס נפתח האצטרובל לארבעה קשקשים, ואילו בסוג קליטריס הפרי נפתח כמו פרח.

סיפור האקלום: בדומה לקליטריס,

העץ הובא לראשונה לגן הבוטני במקווה ישראל בשנות ה-30. הוא מתואר בספרו של ישראל גינדל מחלקת רחובות כ-Callitris quadrivalvis. בשנות ה-50 הובא שוב מזרעים לארבורטום אילנות כעץ יער מחטני. העץ הופץ בארץ בעיקר בחלקות יער וחורש על ידי חוקר היער ד"ר אברהם וינשטיין ממכון וולקני. ניסים פינס בספרו 'עצי נוי' כתב: "ובכל זאת העץ נדיר למדי בארץ. פשוט עץ נשכח". אין ספק שהעץ מוצלח, חסון ונאה, וחובה לקדם את הפצתו ולעודד את ריבוי במשתלות, כיוון שכיום כמעט שאינו נמצא בהן.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

צורת חיים: מטפס-נשען ירוק-עד

משפחה: זיתיים

שם משפחה מדעי: Oleaceae

מוצא: דרום אפריקה, מאזורי החוף ממזרח הכף ועד נטל

שנת אקלום: 2010

מקור האקלום: וגטטיבי, San Marcos Nursery Santa Barbara California

גובה: 5 מטרים **קוטר:** 3 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: השקיה סדירה, בינונית

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: בעל קצב צימוח בינוני.

העלים מורכבים - 3 עלעלים באורך של כ-2 ס"מ, וברוחב 1 ס"מ, וצבעם ירוק כהה. אם תינתן לצמח תמיכה הוא ייתפס בה ויצמח לגובה. ללא תמיכה יתפתח הצמח בצורת שיח מסועף, המתפתל סביב עצמו. הפריחה מתחילה בסוף האביב ונמשכת תקופה ארוכה - כל הקיץ ולתוך הסתיו. הפרחים דמויי כוכב בקוטר 3 ס"מ, צבעם לבן והם ריחניים מאוד. צינור הפרח ארוך. כל מכבד פריחה נושא 3-7 פרחים הנפתחים ברצף. בחורף נפסקת הפריחה אולם הצמח נותר ירוק, גם בחורף קר. הצמח יגדל בכל סוגי הקרקעות, ובתנאי שיהיו מנוקזות. מתאים לשתילה כצמח מטפס או כשיח נשען על קיר או גדר. הודות לקצב צמיחתו המרוסן טבעית הוא אינו שתלטן. צמח יחיד יכול לטפס ולכסות גדר או קיר בחזית הבית באורך של כ-5 מטרים.

כשיח, מומלץ לעודד את האופי השיחי, לקטום את הצימוח הצעיר ולקצר ענפים מתארכים לקבלת צמח צפוף יחסית. הצמח מתאים לשתילה גם במכל גדול, כשהצמח מושען על סולם דקורטיבי, תוך

שמירה על מידותיו וצורתו. את המכל ניתן להציב בכניסה לבית, בפטיו או ברחבת הגן.

מינים וזנים נוספים: הסוג יסמין כולל כ-200 מינים; 10 מהם - מוצאם בדרום אפריקה. גם מין זה הוא אנדמי, כלומר גדל באופן טבעי רק שם. מיני יסמין רבים פופולריים ומבוקשים מאוד בגן הנוי הודות לריח הנעים שהפרחים מפיצים. באסיה - הודו, סרילנקה, תאילנד ועוד - מקובל לשתול צמחים ריחניים בכניסה למקדשים ותמיד ימצא ביניהם אחד ממיני היסמין. מרבית המינים מטפסים-נשענים ירוק-עד, וחלקם מטפסים נשירים. אין להם אברי טיפוס אופייניים או תכונת התפתלות מובהקת. מיני היסמין הם צמחים מארכי-שנים בגן וצנועים בדרישות הגידול.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

יסמיני. מתאים לשתילה גם במכל גדול, כשהצמח מושען על סולם דקורטיבי. את המכל אפשר להציב בכניסה לבית, בפטיו או ברחבת הגן. נחשב למהיר צימוח רק מהשנה השנייה לשתילתו.

מינים וזנים נוספים: הסוג יסמין כולל כ- 200 מינים; 10 מהם - מוצאם בדרום אפריקה. גם מין זה הוא אנדמי, כלומר גדל באופן טבעי רק שם. מיני יסמין רבים פופולריים ומבוקשים מאוד בגן הנוי הודות לריח הנעים שהפרחים מפיצים. באסיה - הודו, סרילנקה, תאילנד ועוד - מקובל לשתול צמחים ריחניים בכניסה למקדשים ותמיד ימצא ביניהם אחד ממיני היסמין. מרבית המינים מטפסים - נשענים ירוקי-עד, וחלקם מטפסים נשירים. אין להם אברי טיפוס אופייניים או תכונות התפתלות מובהקות. מיני היסמין הם צמחים מאריכי-שנים בגן וצנועים בדרישות הגידול. בשנת 2014 איקלמתי את המין יסמין לראטי.

צורת חיים: מטפס ירוק-עד

משפחה: זיתיים

שם משפחה מדעי: Oleaceae

מוצא: דרום אפריקה, מזרח הכף ונטל

שנת אקלום: 1997

מקור האקלום: גנטטיבי, Kirstenbosch Botanical Garden

South Africa

גובה: 5 מטרים **קוטר:** 5 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: השקיה סדירה, נמוכה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: בעל עלים גילדניים דמויי ביצה, אורכם 1-2.5 ס"מ, צבעם ירוק כהה, והם מבריקים. הפרחים גדולים ובולטים, דמויי כוכב, קוטר הפרח 3.5 ס"מ. עלי הכותרת פרודים, צבעם לבן בוהק והם ריחניים. פקעי

הפריחה הסגורים בצבע ורוד כהה. הפריחה ממושכת, חלה באביב ונמשכת שבועות אחדים, מושכת חרקים, פרפרים וציפורים טורפות חרקים. צורת הצימוח מזכירה טרכילוספרמום יסמיני. הצמח יגדל בכל סוגי הקרקעות, ובתנאי שיהיו מנוקזות. אפשר לשתול כמה צמחים בקבוצה מתחת לעצים כצמחי כיסוי או צמח אחד שיטפס ויכסה גדר בחזית הבית, פרגולה או חנייה. במטרה לעודד את אופיו השיחי של הצמח, מומלץ לקטום את הצימוח הצעיר ולקצר ענפים מתארכים. כמטפס יש לתמוך את הצמח, בדומה לטרכילוספרמום

יסמין לראטי

שונות, אשר הפיקו ממנו את חומר הצבע הידוע בשם חננה, המשמש לצביעת ציפורניים, כפות ידיים ורגליים, שיער (בזכות היותו חומר טבעי ובלתי מזיק) וחלקי גוף אחרים, ולו משמעות רבה בטקסי נישואין. לקבלת הצבע משתמשים בעלים ובענפונים מיובשים וטחונים, ולא בפירות ובזרעים כפי שסוברים בטעות. כאשר מגדלים אותו לצורכי מסחר, לא נותנים לצמח לפרוח והוא נגזם פעמיים בשנה כדי להגדיל את ייצור העלים.

צורת חיים: שיח נשיר מותנה

[var. - זן שנוצר באופן טבעי בטבע, ואינו פרי טיפוח האדם]

משפחה: כופריים

שם משפחה מדעי: Lythraceae

מוצא: אפריקה הצפונית, אסיה ואוסטרליה

שנת אקלום: 1998

מקור האקלום: זרעים שאספתי בגן הבוטני בטורטולה שבאיים

הקריביים, Tortola B.V.I

גובה: 3 מטרים קוטר: 2 מטרים

תנאי גידול: שמש וצל חלקי

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, למעט ההר הגבוה

צריכת מים: חסכני 2

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: נשיר מותנה, גדל לשיח רב

גזעים; הזן רוברה גדל לממדים קטנים יותר מכופר לבן. השיח מסועף מאוד, ולעיתים הענפונים מסתיימים בקוצ. העלים נגדיים, קטנים ודמויי אזמל, בצבע ירוק. תפרחות הפרחים ערוכות במכבדים קיצוניים פירמידליים, אורך התפרחות מגיע עד 40 ס"מ. הפרחים ריחניים וקטנים יחסית, קוטרם כחצי ס"מ. בזן אדום (רוברה) הפרחים נפתחים בצבע לבן, ותוך החשיפה לאור מתקבל צבע ורוד עתיק, המתכהה עם התקדמות הפריחה. הפריחה מתחילה בתחילת הקיץ ונמשכת עד הסתיו. בהמשך לפריחה נוצר הפרי, הלקט קטן, בקוטר של כ-2 ס"מ, בתחילה צבעו אדום, ואז יש לו גם ערך גנני, אולם במהלך הבשלת הזרעים משנה ההלקט את צבעו לחום יבש, ומומלץ לגזום את הענפים נושאי הפרי, פעולה אשר תעודד גל פריחה נוסף. באזורים טרופיים נמשכת הפריחה כל השנה. מתאים לשתילה בקרקעות מנוקזות ובטמפרטורה של עד (1-1) מ"צ. הצמח נחשב חסכן במים. מתאים לשתילה בגן כמוקד צבע בחודשי הקיץ, כגדר חיה בחזית הבית, כצמח מעוצב על גזע במכל שיוצב בכניסה לבית או על הגג. אפשר לעצבו הן כשיח והן כעץ קטן, אך כדאי להחליט על כך כבר בשנותיו הראשונות.

מינים וזנים נוספים: לסוג כופר מין אחד: כופר לבן, שהוא שיח

ותיק בארץ, בעל פריחה בצבע לבן. שיחי הכופר הלבן מוכרים

בשמן העממי כצמח החינה, והם היו נפוצים בחצרות של עדות

כתב: ישראל גלון

סיפור האקלום: בשנות ה-70 הובא הצמח לראשונה לחוות הנוי, ומשם הופץ לכמה חלקות בגילגל, בבית דגן ועוד. בשנות ה-80 שוב הובא הצמח לארץ על ידי החוקרים יוסי בן-דב ודב פסטרנק מהמכונים למחקר שימושי בנגב, ונבדק בחלקת עומר בהצלחה. בשנת 1997 הביאה סימה ממשלתל מנרוביה בקליפורניה את הזן 'בורגונדי' המאופיין בפרחים בצבע סגול כהה; ובשנת 2000 הביאה מהגן הבוטני בסן אנטוניו בטקסס גם הזן 'בובה', שפרחיו גדולים יותר בצבע סגול כהה עם עורקים בצבע ורוד-צהוב. הצמחים נבחנו בחלקות מחקר בצדי דרכים וכבישים ונראים מצוין. פרט לפריחה, הזנים דומים בתכונותיהם לצמח האם. אין ספק שהפצת הזנים החדשים בגנים תקנה להם מראה מיוחד.

וארוכים, המוטים כלפי מטה. הפריחה באשכולות, נמשכת לאורך זמן - מהאביב עד סוף הסתיו. הפרחים גדולים, דמויי משפך בצבע ורוד לילך או סגול, ועליהם עורקים סגולים בולטים. הפריחה ריחנית, צופנית ומושכת ציפורים. הפרי בצורת תרמיל צר וארוך, שצבעו חום. הצמח עמיד לתנאים קיצוניים של חום, קור ויובש. משמש כשיח פורח, בודד או בקבוצה. מתאים לצידי דרכים. ניתן לעצב כעץ קטן עם צל אוורירי, משרה מראה מדברי.

מינים נוספים: הזנים 'Burgundy', 'Bubba'

צורת חיים: שיח או עץ נשיר מותנה

שם עממי: ערבת המדבר

משפחה: ביגוניים

שם משפחה מדעי: Bignoniaceae

מוצא: מדבריות בדרום מערב ארה"ב וצפון מקסיקו

שנת אקלום משוער: שנות ה-70; חוות הנוי

גובה: 7 מטרים **קוטר:** 3.5 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה

צריכת מים: חסכן 2

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, פרט לאזור ההר

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: שיח גדול או עץ קטן, אוורירי,

מרובה גזעים, ענפיו שמוטים ובכותיים מעט. העלים סרגליים

צורת חיים: דקל

משפחה: דקליים

שם משפחה מדעי: Arecaceae

מוצא: חופי ים תיכון, ספרד, איטליה, פורטוגל, מרוקו

שנת אקלים: שנות ה-40; מקווה ישראל. שנות ה-60; קמפוס

גבעת רם וחוות הנוי

גובה: 3-5 מטרים **קוטר:** 3-6 מטרים

תנאי הגידול: שמש מלאה וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכן במים 1

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: דקל נמוך, בינוני, ים תיכוני, המתפצל מהקרקע לכמה גזעים שעירים בגבהים שונים. העלים דמויי מניפה, צבעם ירוק-אפור, המכחיל לעתים, בעלי פטוטר דקה, ארוכה וקוצנית. עץ דו-ביתי. בקיץ התפרחות צהובות. בסוף הקיץ ובסתיו מופיעים אשכולות של פרי קטן, בשרני וקישוטי בצבע חום-כתום. העץ חסון, איטי בגידולו ועמיד לקור ולרוחות. ניתן לעצבו על גזע בודד, אך מומלץ על כמה גזעים. מתאים לגידול כעץ בודד, כעץ פיסולי, בקבוצה, להסתרה ולרקע, לגינות גג ולמכלים, לגינה ים תיכונית ולפסטי.

מינים זנים נוספים: קיימים זנים רבים בעולם, אך בארץ מין זה כנראה הינו היחיד.

סיפור האקלים: דקל הכמרופס הנו עוד צמח שהמידע על אקולומו בארץ אינו ידוע באופן ודאי. ייתכן שהוא הובא בראשית שנות ה-40 למקווה ישראל ונשתל בחלקת הדקליים הדרומית, ואפשר שנשתל בקמפוס גני האוניברסיטה העברית בגבעת רם. פרט מרשים שתול בכניסה לספרייה הלאומית באזור הגן הבוטני לשעבר. ישנה אפשרות שבשנות ה-60 הובאו זרעים מספרד לחוות הנוי ושם נשתלו פרטים אחדים והופצו ממשלת החווה לגנים בארץ. למרות היותו דקל ים תיכוני, המתאים מאוד לישראל, ובמיוחד לאזורים הקרים בארץ, הוא אינו נפוץ במיוחד עקב גידולו האיטי המחייב סבלנות רבה. אין ספק שמשתלות הדקלים בישראל, ובמיוחד משתלות הדקלים 'בתיא פרידלנדר' מבית יצחק, עוסקות רבות בהפצתו. העץ מומלץ מאוד.

כתב: ישראל גלון

הנו עץ מקובל ונפוץ בגינון למרות חסרונותיו, המתבטאים ביצירת פירות מלכלכים ובגדילתו האיטית. סיפור אקלום זה מדגיש את חשיבות הקמתה של ועדת האקלום ואת החשיבות שיש בהעברת המידע בין מאקלמי הצמחים והמשתלות.

צורת חיים: עץ ירוק-עד**משפחה:** סבוניים**שם משפחה מדעי:** Sapindaceae**מוצא:** יערות גשם באוסטרליה**שנת אקלום:** 1930**גובה:** 10 מטרים **קוטר:** 9 מטרים**תנאי גידול:** שמש מלאה וחצי צל**התאמה לאזורי הארץ:** כל הארץ, למעט ההר הגבוה, הבקעה והערבה**צריכת מים:** חסכן במים 2

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: עץ ירוק-עד, גדל לאט, חסון אך שביר מעט, בעל צמרת מעוגלת ולעתים סגלגלה, וצימוח צפוף. העצה חזקה. הגזע אפור וחלק. העלה מורכב, שעיר, כהה ומכסיף מעט בצדו התחתון. הפריחה בצבע קרם באביב ואינה משמעותית. מעטפת הפרי אדמדמה, ובתוך הפרי זרע שחור ודביק מעט, המלכלך בעת נשירתו על הקרקע. העץ מזריע עצמו

ומחייב טיפול בנבטים. מתאים כעץ צל בפארקים, בחורשות, במדשאות ואף בגינות גדולות.

מינים וזנים נוספים: אין בארץ

סיפור האקלום: בתחילה סברתי כי העץ הובא לארץ בסוף שנות ה-50 באמצעות חוות הנוי בעמק חפר, משם הופץ לחלקות רבות בארץ, ובכולן דורג כמצטיין בציון 4-5 נקודות מתוך 5. עד שנת 1990 לא היה העץ נפוץ ומוכר בגינון. בעקבות סיכום המידע שהתקבל מחלקות האקלום, הוחלט לשלבו בחוברת 'צמחים מצטיינים' שהופקה בשנת 1993. בעבר לא היינו מודעים לפירותיו המלכלכים, ולכן הומלץ עליו כעץ רחוב. בשנת 1990 סיירתי בלוויית המורה הדגול, דוד זיידנברג ז"ל, בגן הבוטני במקווה ישראל, כדי ללמוד ולהכיר את המינים המאוקלמים בגן עוד משנת 1930. במהלך סיורנו זה, סיפרתי לדוד על הכרבל הלידי שאוקלם בשנות ה-60 בחוות הנוי. להפתעתי, שמעתי ממנו כי הכרבל הלידי נטוע בלב הגן הבוטני במקווה ישראל כבר משנת 1933. הוא הוביל אותי לגן, ושם גיליתי לראשונה עץ גבוה, המוסתר בין עצי אדר סורי ואלה ארץ ישראלית - הכרבל הוותיק בארץ, נאה וחסון המתנשא לגובה של כ-16 מטר. היום הכרבל

לבן-עלה שיחני 'קומפקטי' • *Leucophyllum frutescens* 'Compactum'

אקלמה וכתבה: סימה קגן

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: לוועניתיים

שם משפחה מדעי: Scrophulariaceae

מוצא: המדבריות הדרום מערביות של ארה"ב, טקסס, ניו-מקסיקו ומקסיקו

שנת אקלום: 1990

מקור האקלום: גוטטיבי, ממשלתל Pinkus-Texas

גובה: 2-3 מטרים **קוטר:** 2 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, כולל קו חוף שלישי

צריכת מים: חסכני, 1

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח בעל צימוח קומפקטי וצפוף. העלים אפורים, באורך 2.5 ס"מ. הפרחים מופיעים בחיקי

העלים, הם דמויי משפך באורך 2.5 ס"מ, בצבע ורוד, מופיעים בקיץ ובסתיו בגלים. בזמן הפריחה מתקבל כדור בצבע ורוד בולט, מופע הנמשך שבוע ימים עד גל הפריחה הבא. מתאים לשתילה בגינות ציבורי, בשיחיה גדולה, כגדר חיה (מגיב היטב לגיזום), כגובל בגן, לאורך שביל כניסה לבית, כמשבר רוח ובצדי דרכים.

מינים וזנים נוספים: הסוג כולל 12 מינים, ועשרות זנים ומכלואים. כל המינים והזנים הם שיחים עמידים ליובש ולטמפרטורות קיצוניות של חום וקור עד (-10) מעלות צלזיוס. בארץ מוצאם הם גדלים באדמות חצציות ובסיסיות. בארץ הם גדלים על כל סוגי הקרקעות, ובלבד שיהיו מנוקזות. הצמחים חסכני מים, ופורחים בגן במשך תקופה ארוכה מאוד - מהאביב ועד סוף הסתיו. כל הזנים מתאימים לשתילה בשמש מלאה בלבד בכל אזורי הארץ. משנת 1990 ועד שנת 2003 הבאתי ארצה כ-15 מינים וזנים.

לבן-עלה 'הבנלי קלאוד'

לבן-עלה 'סאן חוסה'

לבן-עלה זוגני 'סימרון'

לבן-עלה שיחני 'קומפקטי'

לבן- עלה מאובק

לבן- עלה שיחני 'גרין קלאוד'

נחשב למין הנמוך ביותר. גדל לגובה של עד מטר אחד. בעל צורה כדורית, עלווה כסופה, עלים מעוגלים ופריחה סגולה-כחולה באביב ובקיץ. קשה לריבוי.	לבן- עלה צחור 'סילוור קלאוד' <i>Leucophyllum candidum</i> 'Silver Cloud'
שיח בינוני, עד 2.5 מטרים גובהו, העלווה אפורה, הפריחה לבנה בקיץ, מומלץ לשלב עם הזנים בעלי הפריחה הסגולה כדי להבליט את הפרחים הלבנים.	לבן- עלה שיחני 'לבן' <i>Leucophyllum frutescens</i> 'Alba'
הזן שאוקלם ראשון בארץ בשנת 1990. זהו הזן הנפוץ ביותר בגינון. מופעו נאה בחורף, וכמעט שאינו משיר עלים.	לבן- עלה שיחני 'קומפקטי' <i>Leucophyllum frutescens</i> 'Compactum'
הזן הגדול והנמרץ ביותר בסוג. השיח גדל לגובה של שלושה מטרים. העלווה ירוקה, והפריחה סגולה מהאביב עד הסתיו. זן זה מקדים בפריחה, לעומת הזנים האחרים, אולם פריחתו אינה בגלים, אלא נמשכת מחודש מאי ועד סוף נובמבר. אפשר לעצבו על גזע כעץ קטן. בחורף משיר את מרבית עליו.	לבן- עלה שיחני 'גרין קלאוד' <i>Leucophyllum frutescens</i> 'Green Cloud'
שיח בינוני, עד 2 מטרים גובהו. בעל עלים ירוקים וצירים וצימוח קומפקטי. הפריחה בצבע לבנדר בקיץ ובסתיו, המופע נאה בחורף.	לבן- עלה לנגמן 'ריו בראבו' <i>Leucophyllum langmaniae</i> 'Rio Bravo'
שיח בינוני, כ-2 מטרים גובהו ורוחבו, העלווה כסופה, הפריחה ריחנית בצבע סגול-כחול בקיץ ובסתיו. בזמן הפריחה מפיץ גלי ריח נעימים המבשמים את האוויר.	לבן- עלה מאובק <i>Leucophyllum pruinosum</i>
שיח בינוני, עלווה אפורה וצימוח קומפקטי, העלים עגולים ודמויי שקל, רעופים זה על זה בצורה קישוטית ויוצאת דופן. הפריחה בצבע לבנדר בקיץ ובסתיו, המופע נאה בחורף. מהזנים המומלצים שלי.	לבן- עלה זוגני 'סימרון' <i>Leucophyllum zygophyllum</i> 'Cimarron'
שיח בינוני, צימוח זקוף, ענפים שרביטיים בלתי מפוצלים, האופייניים לזן. עלים ירוקים וצירים, הפריחה סגולה ונמשכת גם בגלים בקיץ ובסתיו. בעת הפריחה הצמח מתכסה בפרחים ומזהים ביופיו. מומלץ לגזום נמוך בחורף. מהזנים המומלצים שלי.	לבן- עלה 'הבנלי קלאוד' <i>'Leucophyllum 'Heavenly Cloud</i> L."Green Cloud" x L.laevigatum
הזן האהוב עליי ביותר. גדל לגובה של עד 1.5 מ'. העלים קטנים ומעוגלים בצבע ירקרק, לבידים. פריחה בצבע לבנדר מהאביב עד החורף. הפריחה מתמשכת, גם בגלים, ואז כל הצמח מכסה בפרחים. מופע נאה בחורף. אינו דורש גיזום.	לבן- עלה 'סאן חוסה' <i>Leucophyllum</i> 'San-Jose'

כתב: ישראל גלון

צורת חיים: עץ נשיר מותנה
משפחה: קטניותיים

משפחה מדעי: Fabaceae

מוצא: דרום-מערב ארה"ב

שנת אקלום משוער: שנות ה-50 בחוות הנוי

גובה: 6 מטרים **קוטר:** 7-6 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: אזור החוף, הבקעה והערבה

צריכת מים: חסכן במים 2

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ קטן, נשיר מותנה, בעל אופי שיחי עם צמרת סוככנית. הגזע מחוספס ואפור. העלווה מנוצה עדינה בצבע ירוק בהיר ואפור. הפריחה בצבע קרם-לבן באביב בקרקפות כדוריות המושכת חרקים. הפרי תרמיל מאורך, חום בהבשלתו. ללא עיצוב יגדל כעץ על כמה גזעים, אך ניתן לעצבו על גזע בודד. עץ צל עדין לגינה קטנה ולמדשאה, המשרה אווירה טרופית.

מינים נוספים: קיימים עוד 8 מינים שאינם בארץ.

סיפור האקלום: הובא לארץ מזרעים בשנות ה-50 ונשתל בחוות הנוי. בסוף שנות ה-70 הופצו מהחווה שתילים לחלקת גלגל בבקעה, לקיבוץ שלוחות בעמק בית שאן ולחלקת הניסיונות בבית דגן ובאילנות. בכל החלקות העץ הצטיין במראהו, ואף למדנו על רגישותו לקרה. שתילים מחלקת בית דגן הוצגו בכנס שנערך בנושא בת"א בשנת 1985 וכך תואר: "עץ קטן, נשיר מותנה, פורח לבן, גם לתנאי יובש וחום".

למרות הצלחתו וההמלצה לשימוש בו ועל אף הקלות היחסית בריבוי - הוא אינו מוכר, כפי הנראה בשל עודף המינים החדשים ומגוון האופנות. ייתכן שהעץ אינו מרשים בפשטותו, למרות עלויות העדינה המיוחדת, אך מומלץ להפיץ אותו בגינון.

לענה לוויזיאנית 'סילבר קינג' • *Artemisia ludoviciana 'Silver King'*

אקלמה וכתבה: סימה קגן

בגובה פני הקרקע, ולפנות את הגבעולים היבשים. גבעולי העלים מתחדשים בתחילת האביב, הם צומחים מבית השורשים, וכל שנה מתרחב היקף הצמח. שילוב הצמח בגינה נראה כמו סידור פרחים, מומלץ לשלבו עם צמחים רב-שנתיים עשבוניים, בעלי עלווה ירוקה או מאדימה.

צורת חיים: רב-שנתי עשבוני נשיר

משפחה: מורכבים

שם משפחה מדעי: Asteraceae

מוצא: דרום-מערב ארצות הברית ומקסיקו

שנת אקלום: 1993

מקור האקלום: ונטטיבי, Pinkus-Texas

גובה: 1 מטר קוטר: 0.5 מטר

תנאי גידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: צמח רב-שנתי עשבוני, בעל גבעולים המגיעים לגובה של מטר. העלים דקים, בצבע אפור מכסיף, נזורים וריחניים, אורכם מגיע עד 7 ס"מ, ורוחבם עד 2 ס"מ. לצמח שלוחות תת-קרקעיות (ריזומים), שבעזרתן הוא מפתח גוש שקוטרו עשוי להגיע למטר ויותר. הפריחה לא משמעותית והיא חלה בקיץ. קרקפות הפרחים קטנות וחסרות צבע. מתאים לשתילה בכל סוגי הקרקעות, ובלבד שיהיו מנוקזות היטב. הצמחים עמידים לטמפרטורות יום גבוהות ולטמפרטורות לילה נמוכות, עד (-15) מעלות צלזיוס. עם התקצרות היום, בסתיו, ענפי הצמח מתייבשים לקראת כניסתם לתרדמה. הצמח עובר את החורף כשעלוותו יבשה, ובסוף החורף יש לגזום אותו

לענה לוויזיאנית 'ולרי פיניס' • *Artemisia ludoviciana 'Valerie Finnis'*

אקלמה וכתבה: סימה קגן

שנת אקלום: 2005

מקור האקלום: ונטטיבי, Native Sons Nursery, Arroyo

Grande California

גובה: 0.5 מטר קוטר: 0.5 מטר

תנאי גידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: צמח רב-שנתי עשבוני, העלים בצבע אפור מכסיף, בעלי מרקם קטיפתי, נעימים מאוד למגע וריחניים. העלים בבסיס הגבעול משוננים, אורכם מגיע עד 11 ס"מ ורוחבם עד 3 ס"מ. העלים העליונים כמעט תמימים, והם קטנים יותר.

הסוג לענה כולל כ-300 מינים של צמחים חד-שנתיים, רב-שנתיים עשבוניים, בני שיח ושיחים ריחניים, שמוצאם בחצי הכדור הצפוני, באזורים ממוזגים וכן באזורים מדבריים. בארץ גדלים בר ארבעה מיני לענה.

צורת חיים: שיח ירוק-עד

שם עממי: "יסמין תפוזי"

משפחה: פיגמייים

שם משפחה מדעי: Rutaceae

מוצא: סין, הודו ודרום אוסטרליה

שנת אקלום: 1960; חוות הנוי

גובה: 3 מטרים **קוטר:** 2 מטרים

תנאי הגידול: שמש מלאה, חצי צל באזורים חמים

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, לא בהר הגבוה

צריכת מים: חסכן במים 2

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: שיח בינוני-גדול, בעל צימח צפוף. עלוותו מנוצה, ירוקה ומבריקה. הפריחה בסתיו במכבדים, ריחנית מאוד וצבעה לבן. הפרחים כפעמונים קטנים, המזכירים במראם ובריחם פרחים של עצי הדר. הפרי בצמחים בוגרים הוא ענבה אכילה אדומה-כתומה. המופע קישוטי ומושך ציפורים. רגיש לקור, גדל לאט, צנוע בדרישותיו, אך מרשים במופעו שנים רבות. מחייב השקיה סדירה, משמש כגדר טבעית, כצמח רקע, כצמח בודד, למכלים, ואף מתאים כענף ירוק בסידורי פרחים. ניתן לעצבו כעץ קטן.

מינים וזנים נוספים: מוריה מכבדית 'אקסוטיקה'

סיפור האקלום: במשך השנים נשאלתי על ידי גננים רבים מי הביא את המוריה לארץ ומתי. האמת, מדובר בצמח המופיע בכל הקטלוגים והאתרים של המשתלות בארץ, ניתן לקנותו ברוב המשתלות, ועדיין סיפור אקלומו מאתגר ובוודאי דומה לסיפורם של הרבה מינים נפוצים. נראה שזרעי המוריה הובאו לארץ לחוות הנוי בשנות ה-60. המקור למידע זה הנו סיד איבקר ז"ל, שעבד שנים רבות באקלום ובניהול הרישום של צמחי החווה. לפני כעשרים שנה הכין סיד כרטיסי מידע למאגר המידע של תחום הנדסת הצומח בשה"מ, ובו כתב על המוריה כי שנת אקלומה היא 1960. מאידך, על פי הרישומים שבידינו, לא הופצו צמחים לחלקות אקלום. ייתכן שהצמח נחל הצלחה כה רבה, למרות גידולו האיטי, ולכן שתילים שלו נלקחו באופן לא רשמי מחוות הנוי על ידי גננים וחובבים, וכך הופץ בגינון. בשנת 1990 התכנסה ועדת אקלום, ובדיוניה על צמחים שמעוניינים לקדם ולשווק, קבעה כי המוריה אינה נפוצה מספיק אך בהחלט מומלץ לקדמה כצמח חסכני במים לאחזקה נמוכה. מסיבה זו שולב הצמח בחוברת 'צמחים מצטיינים' שראתה אור בשנת 1993.

גלי מלצר תיארה את הצמח בקטלוג הצמחים שכתבה במשפט המחץ: "צמח אמין ולא מפונק".

גם סימה קנן באתר "צמחי הגן של סימה" תיארה אותו בשנת 2009 כך: "שיחי המוריה אוקלמו בארץ לפני עשרות שנים, אולם קצב הצימוח האיטי שלהם כנראה עיכב את הפצתם בגינון. בשנים האחרונות משמשים הצמחים לקטיף ענפים לקישוט בסידורי פרחים. בזכות היצע השתילים למגדלי הפרחים גם משתלות החלו לשווק אותו ואכן ניתן לראות אותו שתול ביותר גינות ציבוריות ופרטיות".

כתבו: ניצה חופש, ענת רז וישראל גלון

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ גדול, ירוק-עד, בעל גזע לבן ועבה. הענפים והעלים רעננים וצבעם ירוק מכיל. העלווה מקנה צל דליל ואוורירי. הפריחה לבנה, מסודרת באשכולות הנסויים מטה, בעלת ריח עז מתוק-חרוף ומושכת חרקים. הפרי בצורת תרמיל מכונף ארוך וצר. כמינים האחרים בסוג מורינגה, נעשה בעץ שימוש רפואי ותזונתי, והוא מכונה "עץ הרופא", "ידיד האדם" ו"עץ המינקת". העלים עשירים בוויטמינים, בחלבונים ובנוגדי חמצון. גם שורשי העץ אכילים. הזרעים לאחר כתישה משמשים לטיהור מים מזוהמים. מתאים כעץ נוי בעל מופע פיסולי, חורשה, מדשאה.

מינים וזנים נוספים: מורינגה רותמית [בר בארץ] ומורינגה מכונפת הנחשבת למין התועלתית ביותר.

סיפור האקלום: בשנת 2000 במהלך טיול באגם ברינגו בקניה ראו אנשי עין גדי עצי מורינגה ענקיים ושיחי אדניים אדירי ממדים שצמחו על האיים. הם הביאו לארץ זרעים מעצים אלה, והם המקור לעצי המורינגה בעין גדי בפרט, ובארץ בכלל. העצים הללו מניבים מעט מאוד פירות וזרעים, אך בעין גדי מצליחים להרבותם. ברחבי הנ שתולים חמישה עצים. בשנת 2010 נשתלו בשתי חזרות בחלקות האקלום בניר עוז 8 פרטים, הגדלים היטב ומרשימים ביופיים. אמנם מדובר בהצלחה ראשונית שטרם נבדקה דייה בארץ, אך נראה כי כדאי לנסות זאת.

צורת חיים: עץ ירוק-עד

משפחה: מורינגיים

שם משפחה מדעי: Moringaceae

מוצא: מזרח אפריקה, באזורים החמים מאוד של קניה ואתיופיה

שנת אקלום משוער: 2000

גובה: 10 מטר קוטר: 10 מטר

תנאי גידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: בקעה, ערבה ונגב

צריכת מים: חסכני במים 2

צילומים: ישראל גלון, מני גל (עין גדי)

גובה: 5-6 מטרים **קוטר:** 5 מטרים
תנאי גידול: שמש
התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ
צריכת מים: חסכני 1

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: עץ קטן ונשיר. גזע העץ בעל קליפה מחורצת קלות בצבע חום. העלים מנוצים למספר בלתי זוגי של עלעלים מסורגים ומאורכים. אורך העלה המנוצה 20-30 ס"מ, אורך העלעל כ-3 ס"מ, ורוחבו כ-1.5 ס"מ. צבע העלים ירוק בהיר רענן, כשבסוף הסתיו, לפני השלכת, הם משנים את צבעם לצהוב ובהמשך נושרים בשלכת. הפרחים פרפרניים, ערוכים באשכולות של 10 פרחים או יותר. צבע הפרח לבן והוא **ריחני מאוד** - **ריח וניל-קינמון**. הפריחה חלה באביב, היא צופנית ואטרקטיבית מאוד לדבורים, לפרפרים ולצופיות. בהמשך לפריחה מתפתח פרי בצורת תרמיל בצבע חום, שאורכו עד 5 ס"מ, והוא מכיל 1-2 זרעים.

בבית גידולו הטבעי גדל בקרקעות בסיסיות, שהן pH של 7.9-8.5. מגיע ל-7.9-8.5. הוא עמיד ליובש, לקור, לקרינה חזקה ולרוח, ובעל קצב צימוח מהיר. בנן מתאים לשתילה במגוון קרקעות. הודות לממדיו הצנועים הוא מומלץ מאוד כעץ נוי בגינה ביתית, כעץ רחוב מתחת לחוטי חשמל, בגני ילדים ובפארקים. העצים הראשונים נשתלו בארץ בשנת 2001 כעצי רחוב בסתריה, ללא תוספת השקיה, ובחלקת צמחי האם במשתלת גילת שבנגב הצפוני.

צורת חיים: עץ נשיר
שם עממי: Arroyo Sweetwood
משפחה: קטניות

שם משפחה מדעי: Fabaceae

מוצא: מקסיקו

שנת אקלום: 2000

מקור האקלום: זרעים שקיבלתי מהגן הבוטני בסאן אנטוניו בטקסס, אשר נאספו מהעצים הראשונים שנשתלו בגן, ולמעשה בארצות הברית כולה.

מירוספרמון סוזה הוא עץ חדש בארץ והוא חדש גם למדע. העץ התגלה לראשונה במקסיקו בשנת 1987 על ידי לין (Lynn Lowrey), חוקר צמחים מטקסס. העץ תואר והוגדר וקיבל את שמו המדעי שהוזכר לעיל.

העץ גדל בר במקסיקו, בערוצי נחלי אכזב (Arroyo), בקניונים ועל קרקעות בסיסיות. כאשר לין ראה את העץ, שלא הכיר, הוא ושני שותפיו למסע חתכו ממנו כמה ענפים עם פרחים והכניסו לשקית ניילון, שאותה הניחו במושב האחורי של הטנדר שבו נסעו. כעבור זמן קצר מילא ריח נעים את חלל הטנדר, והחבורה תהתה והשתוממה על כך. לאחר האשמות הדדיות על התזת מי קולון, התברר כי הריח המתקתק הגיע משקית הענפים והפרחים של העץ הלא ידוע, וכך זכה העץ לשמו העממי: Arroyo Sweetwood - 'עצה מתוקה מנחל האכזב'. שתילים ראשונים נשתלו בסאן-אנטוניו בטקסס, ואני קיבלתי מהם זרעים.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: הדסיים

שם משפחה מדעי: Myrtaceae

מוצא: פלורידה, האיים הקריביים, מקסיקו, מרכז אמריקה עד קולומביה וונצואלה.

שנת אקלום: 1996

מקור האקלום: זרעים שאספתי מצמחים בגינות בפלורידה. מהזרעים שנבטו התקבלו כמה צמחים שהתפתחו לשיחים, ומהם בררתי קלון אחד, שהצטיין בלבוב אדום, בולט וקישוטי. מהצמח הזה הסרתי ייחורים שהשרישו, והם המקור להפצת המין בארץ.

גובה: 2-3 מטרים **קוטר:** 2 מטרים

תנאי הגידול: שמש וצל חלקי

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני 2

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח טרופי ירוק-עד, עמיד לקור, בעל כותרת סגלגלה וקצב צימוח בינוני. בארץ מוצאו, כשהריבוי מזרעים, יכול להגיע לממדים של עץ - עד 7 מטרים גובה. גזע השיח וענפי השלד בעלי קליפה מתקלפת נשירה וחלקה בצבע חום קינמון, וכאשר חושפים את הגזע החלק, הוא בולט וקישוטי. העלים קטנים, תמימים, נגדיים, דמויי ביצה ומכילים בלוטות שמן אתרי. כאשר ממוללים את העלה, מתקבל ריח נעים, המזכיר את ריחם של עלי האיקליפטוס. אורך העלה 2-3 ס"מ, ורוחבו כ-1 ס"מ. צבע העלים ירוק כהה, והם גילדנים. הפריחה חלה בסוף האביב. הפרחים קטנים, לבנים וריחניים,

דומים לפרחי ההדס. בהמשך נוצר פרי ענבה בצבע כתום-אדום, אורכו כ-1 ס"מ והוא אכיל. הפירות מבשילים על השיח בסוף הקיץ. כאשר נשתל בתנאי צל חלקי, השיח חונט פירות בכמות רבה, והפרי האדום בולט על השיח. בתנאי שמש החנטה דלילה ביותר, ובקושי ניתן להבחין בפרי.

השיח חסכן במים, עמיד לחוסר ניקוז ולמגוון קרקעות: מלוחות, בסיסיות, חול ולס.

כמו כן, הוא עמיד לטמפרטורות נמוכות - עד (-5) מעלות צלסיוס. אפשר לקטוף מהשיח ענפים עם לבוב אדום כתוספת לאגרסל שבו זר פרחים. הענפים מצטיינים בחיי מדף ארוכים של שבועיים במים. כגידול לענפי קישוט, עדיף לשתול בתנאי שמש, ואז מתקבלים ענפים קישוטיים בעלי לבוב אדום ובולט.

מתאים לשמש כגדר חיה בחזית הבית, כצמח גובל לאורך שביל הכניסה לבית או כחוצץ בין ערוגה פורחת לערוגת התבלינים. הצמחים ישתלבו בגן בשיחיה, באיי-תנועה או בגינות ציבורי. הצמח מגיב היטב לגיזום ומתאים גם לגיזום פיסולי (topiary). מתאים לשתילה במכל שיוצב על גג הבית, בפטיו או בכניסה לבית.

מינים וזנים נוספים: הסוג מירסיאנתס כולל כ-35 מינים של שיחים או עצים ירוק-עד, שמוצאם בפלורידה ובדרום אמריקה. מירסיאנתס ריחני מזכיר במידה רבה את שיחי ההדס, ושניהם משתייכים לאותה משפחה.

העלווה, הפריחה והפרי, אך לפי הרישומים, לא זוהה בדיוקנות (בכלל, זיהוי מדויק של מין בסוג מיש מחייב היעזרות במגדיר), ולכן משנת 1980 כונה מיש "גשר הזיו". זרעים ממנו נאספו על ידי הגנן הוותיק עקיבא זיו, שהיה חובב אקלום מושבע, ועל ידי יצחק יפה, והועברו לחוות הנוי, שבה העץ רובה בהצלחה ושתילים שלו הופצו למרבית חלקות האקלום ולגנים. במהלך שנות ה-90, עם תחילת המעקב שערכנו בחלקות האקלום, הבאתי ענף נושא פרי ופרחים שייבשתי, לד"ר מיכאל אבישי, אשר בעצה אחת עם ד"ר דוד הלר מהעשבייה הלאומית הגדירו את העץ בקלות כמיש בונגה. כך חלפה לה תהילת עולם של עץ מוצלח ביותר שלא זוהה ונקרא בטעות על שם הקיבוץ שבו הופץ לראשונה. העץ עדיין מרובה מזרעים, וזוכה להצלחה רבה, נפוץ מאוד בארץ ואהוב מאוד על אנשי המקצוע והאדריכלים (לכן לא ראינו סיבה לפרסמו בחוברת הצמחים המצטיינים, 1993).

צורת חיים: עץ נשיר

משפחה: מישיים

שם משפחה מדעי: Ulmaceae

מוצא: מזרח אסיה, דרום קוריאה

שנת אקלום משוער: שנות ה-60; חוות הנוי (ייתכן ששנות ה-30

במקווה ישראל)

גובה: 12-15 מטר **קוטר:** 8-10 מטר

תנאי גידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכן במים 2

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ נשיר בינוני-גדול, חסון,

גדל מהר, מאריך חיים, בעל שלד ענפים נאה הבולט בחורף. הגזע זקוף ונאה. עלים פשוטים, קרחים ומבריקים, בצבע ירוק בהיר בלבולב, ההופך ירוק כהה. השלכת צהובה בולטת. הפריחה באביב בצבע ירוק-קרח ואינה מרשימה. הפרי כדורי, קטן וירוק, ההופך בהבשלה לחום-שחור, גדל על עוקץ קטן ומושך ציפורים. מתאים למגוון קרקעות אך רגיש לגיר. נפוץ מאוד כעץ רחוב, בחורשה, במדשאה, בגינה ביתית וכעץ בודד.

מינים נוספים: מיש דרומי [בר בארץ, אך נדיר], מיש סיני, מיש אפריקאי, מיש מערבי, מיש קווקזי.

סיפור האקלום: לכאורה מדובר בעץ נפוץ ומקובל בארץ כבר משנות ה-60, אך עדיין סיפור אקלומו מעניין. לפי המידע שהצלחתי להשיג, זרעים של העץ הובאו לארץ באמצעות חוות הנוי בשנות ה-60, שתילים הופצו רק לחלקה אחת בקיבוץ גשר הזיו. העץ הצליח מאוד, וברור היה כי הוא מיש לפי צורת

אקלמה כתבה: סימה קנן

לאחר השתילה במהלך השנה הראשונה הצימוח איטי וכמעט שאינו גדל. מנסואה היא מטפס שיש לספק לו תמיכה, ולכן מתאימה לשתילה ליד גדר בחזית הבית או לאורך גבול חצר המשק ולכסות מבנים או מחסנים מוזנחים בחצר לשם הסתרתם. בעת הפריחה הצמח בולט ומושך תשומת לב, במשך כל השנה הוא ירוק ורענן.

צורת חיים: מטפס ירוק-עד

שם עממי: Garlic Vine

משפחה: ביגונוניים

שם משפחה מדעי: Bignoniaceae

מוצא: צפון אמריקה הדרומית, ממקסיקו עד ברזיל

שנת אקלום: 1991

מקור האקלום: זרעים שאספתי בגן הבוטני בטרינידד, איי הודו

המערבית שבים הקריבי

גובה: 6 מטרים **קוטר:** 3 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, למעט ההר הגבוה

צריכת מים: חסכני, השקיה סדירה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: מטפס בעזרת קנוקנות. עלים נגדיים, גלונים ומבריקים, בצבע ירוק כהה. כאשר ממוללים את העלה בין האצבעות, נידף ממנו ריח שום, והוא זה שנתן למין את שמו. חשוב להדגיש כי כאשר הצמח שתול בגן, הוא אינו מדיף ריח שום, אלא רק פגיעה של העלה מפיצה את הריח. עם זאת, הצמח לעולם אינו נתקף במזיקים, וייתכן שזה נזקף לזכותם של החומרים האתריים המגנים עליו.

הפרחים דמויי משפך, ערוכים בתפרחות, כשבכל תפרחת כ-20 פרחים. ביומו הראשון הפרח נפתח בצבע סגול-ורוד, ועם התבגרותו הופך ורוד בהיר עד לבן. תהליך זה נמשך שבוע ימים, ואז הפרח נובל. הוא פורח פעמיים בשנה, בסוף האביב ובסתיו: גל פריחה ראשון מופיע בתחילת הקיץ, וגל פריחה נוסף בסתיו - בחודשים ספטמבר-אוקטובר. משך הפריחה של כל גל הוא כ-6 שבועות. התפרחות מופיעות בחיקי העלים, ובזמן הפריחה נוצר מופע של "חנוכיה" - כשמחיק כל עלה, לכל אורך הענפים המטפסים, מופיע צרור של פרחים קישוטיים ובולטים.

מתאימה לשתילה בכל סוגי הקרקעות בתנאי שיהיו מנוקזות. למרות מוצאו הטרופי, הצמח איננו רגיש במיוחד לטמפרטורות נמוכות וגדל בהצלחה במרבית אזורי הארץ. מומלץ לשתול את הצמח בתוספת קומפוסט בבור השתילה ולספק לו השקיה סדירה.

צורת חיים: שיח ירוק-עד
שם נוסף: *Lavatera bicolor*
משפחה: חלמיתיים
שם משפחה מדעי: Malvaceae
מוצא: מערב אגן הים התיכון, ספרד עד אטליה, מרוקו ואלג'יריה. במקום תפוצתו הטבעי גדל הצמח על סלעים ואבנים באזורים יבשים הסמוכים לחוף הים.
שנת אקלום: 1995

מקור האקלום: וגטטיבי, Monrovia Nursery California
גובה: 2-1.5 מטרים **קוטר:** 2-1.5 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: השקיה סדירה, נמוכה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח מסועף, בעל קצב צימוח מהיר. הצמח מעוצה בחלקו התחתון, ועשבוני בחלקו העליון. העלים סרוגים, דמויי אדר, ובעלי חמש אונות. אורך העלה כ-4 ס"מ, ורוחבו 5 ס"מ. שני צדי העלה שעירים וצבעם אפור-ירקרק. הפרחים מתפתחים בחיקי העלים. הפרח מזכיר את פרחי ההיביסקוס, ואכן הם שייכים לאותה משפחה. קוטר הפרח 8 ס"מ, ומתוך עלי הכותרת בולטים עמוד העלי והאבקנים. לפרח צבע ורדרד ועורקים כהים. במרכז הפרח כתם כהה בצבע מגנטה. הפריחה מתחילה בסתיו, ושיאה באביב. בהמשך הפריחה ספוראדית. צמחים השתולים בחצי צל פורחים תקופה ממושכת יותר. הפריחה הסתוית חשובה בגן, משום שתקופת סוף הקיץ דלה בפרחים.

מתאים לשתילה בכל חלקי הארץ בקרקעות מנוקזות. רגיש למים עומדים. גדל בהצלחה בגן הבוטני בירושלים. בקיץ מופע השיח יום-תיכוני, "פסיבי", אולם עם ירידת הטמפרטורות בלילות, מתעורר לחיים. באביב, לאחר הפריחה, מומלץ לגזום את החלקים העליונים והעשבוניים של השיח, תוך הסרת שני שלישים בערך ממנו. בהמשך הוא יתחדש מחלקיו התחתונים. קצב גידולו מהיר, כך שישמר צימוחו הצפוף.

מתאים לשתילה בגן בצל העצים, במפנה צפוני או מזרחי, כשיח פורח, או כצמח מכל המוצב בכניסת הבית המוצלת. מתאים לשמש מלאה כצמח רקע לצמחים עשבוניים וכמובן צמח חובה בגינה יום-תיכונית. מומלץ לבחון את התאמתו לאזורי חוף הים.

מינים וזנים נוספים: הסוג מעוג כולל 25 מינים, בעיקר באזור הים התיכון, של עשבים חד-שנתיים, רב-שנתיים או שיחים עשבוניים. בארץ גדלים בר 4 מיני מעוג, מרביתם חד-שנתיים.

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: שיח בינוני ירוק-עד, צורתו סגלגלה. מעוצה בבסיסו, וצחי עשבוני בחלקיו העליונים. בעל צימוח דליל מעט. לעתים נוטה להקריח בבסיס הצמח. עלוותו דומה מעט לעלי הדס, אך מאורכת, וצבעה ירוק בהיר. פריחתו נמשכת כמעט כל השנה, היא דמוית פרפר, צבעה סגול, ומושכת פרפרים. רבים טועים לחשוב שהצמח שייך למשפחת הקטניות. הצמח מתאים לאחזקה נמוכה ורגיש לעודפי מים, אך זקוק להשקיה מעטה וסדירה. יוצר ספיח ומנביט עצמו בקרבת צמח האם, אך ניתן לשליטה. קיטום ענפים גורם לפריצות ולצימוח צפוף מבסיס הצמח. עקב ריבוי מזרעים קיימת שונות בין הצמחים בגוון הפריחה ובעוצמתה. מתאים לגדר טבעית, כצמח פורח, כצמח פיסולי, למכלים ולגינות גג.

מינים וזנים נוספים: זן 'מריפוזה' קומפקטי, צרכן מים וקצר חיים. **סיפור האקלום:** סיפור האקלום של צמח זה הנו בגדר תעלומה. סברה אחת היא שהצמח הובא לנן הבוטני בגבעת רם לחלקת דרום אפריקה במהלך שנות ה-60 המאוחרות, ומשם הופץ בשתילים ובזרעים; סברה אחרת, שאותה שמעתי בזמנו מסידי איבקר ז"ל, איש האקלום בחוות הנוי, היא כי הצמח הובא באותה תקופה מזרעים לחוות הנוי, נשתל בגן וממנו הופץ לחלקות רבות בארץ; סברה נוספת הינה שהצמח אוקלם והופץ בסוף שנות ה-70 ע"י פרופ' זאב נאווה, המנהל והמקים של הנן האקולוגי בטכניון בחיפה. נראה, אם כן, שלעתים, גם כדי לתת קרדיט, יש לתעד הכול בכתב ולספר על ההיסטוריה של הצמחים ואקלומם. בחוברת שהופקה לכנס האקלום שהתקיים בתל-אביב בשנת 1985, מופיע כצמח שהובא מחוות הנוי, ותואר כך: "שיח ירוק-עד, בינוני, בעל פריחה כל השנה". ועדת האקלום התרשמה מאוד ממופעו הצנוע בחלקות האקלום ומפריחתו הבולטת, ולכן שולב בחוברת המפורסמת בשנת 1993 עם המלצה חמה להפצה נרחבת. כיום הצמח קיים ומוכר בגינות הפרטי והציבורי.

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: מרבח החלב

שם משפחה מדעי: Polygalaceae

מוצא: דרום אפריקה

שנת אקלום: 1965; הנן הבוטני בגבעת רם, ירושלים; ובמקביל

גם בחוות הנוי

גובה: 2-3 מטרים **קוטר:** 2 מטרים

תנאי הגידול: שמש מלאה, חצי צל

התאמה לאזורי הארץ: הר גבוה, בשפלה בחצי צל

צריכת מים: חסכן במים 2

צורת חיים: רב-שנתי עשבוני

מכלוא ספונטני שנוצר בין שני המינים: *Salvia longispicata*

x *S. farinacea*

המכלוא התגלה בגן הבוטני בהנטינגטון שבקליפורניה בסוף שנות השבעים ומאז הוא משמש שם בנינון.

משפחה: שפתניים

שם משפחה מדעי: Lamiaceae

מוצא: שני מיני ההורים של הצמח ממקסיקו ומטקסס

שנת אקלום: 1991

מקור האקלום: וגטטיבי, משתלת Pinkus-Texas

גובה: 1-0.8 מטר **קוטר:** 1-0.8 מטר

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: השקיה סדירה, גבוהה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח עשבוני, מעוצה בבסיסו ומאריך-שנים. העלים גדולים, דמויי ביצה ומשוננים, בצבע ירוק-כחלחל. עמוד הפריחה נישא מעל העלווה בגובה של כ-30 ס"מ, ועליו דורי פרחים מרובים, כשבכל דור 10-12 פרחים. הפריחה מתחילה בדור התחתון ומתקדמת כלפי מעלה. צבע הפרחים סגול-כחלחל (ומכאן שם הזן - אינדיגו). הצבע בולט במיוחד ואינו דוהה בטמפרטורות גבוהות או ברמות קרינה גבוהות. אפקט הצבע נשאר גם כאשר הפרחים נושרים הודות לצבעם הסגול כהה של עלי הגביע, הנותרים על עמוד הפריחה במשך שבועות ארוכים. הפריחה ממושכת - באביב, בקיץ ובסתיו. פריחת המרווה נראית למרחוק ככתם כחול עז ומרשים ביותר, והיא מושכת את העין. מתאימה לשתילה בכל אזורי הארץ, כולל ההר הנבוה, מאחר שהיא עמידה לטמפרטורות של עד (-4) מ"צ. אפשר לשתול בקרקע מנוקזת ומועשרת בחומרים אורגניים. מומלץ להוסיף קומפוסט לבור השתילה. מדי שנה כדאי לקטום ולקצר ענפים לאחר הפריחה בסוף הקיץ ובסוף החורף. הצמח מגיב מצוין לגיזום, ולעתים נוטה להתחדש מאזור בית השורשים. מתאים לשתילה במסלעה, כצמח גובל לאורך שביל כניסה לבית או בערוגת הרב-שנתיים, באדנית או כצמח מכל.

מינים וזנים נוספים: הסוג מרווה הוא הגדול במשפחת השפתניים והוא כולל כ-900 מינים של צמחים חד-שנתיים, רב-שנתיים ושיחים שמוצאם בכל העולם. מתוכם כ-500 מיני מרווה מוצאם

במקסיקו ומרכז ודרום אמריקה. מינים רבים יוצרים מכלואים. לכל צמחי המרווה יש גבעול מרובע, עלים נגדיים ופרח בעל זוג שפתיים האופייני למשפחה. לחלקם יש ריח ארומטי בעלווה והם משמשים לחליטת תה, והפרחים של כולם עשירים בצוף ומושכים ציפורים-יונקי דבש, צופיות, דבורים ופרפרים. רובם צנועים בדרישות הגידול שלהם. צמחים אלה מכילים בחלקיהם הירוקים שמן אתרי, המתנדף באוויר כאשר ממוללים מעט את העלים בין האצבעות ואף בעת מגע בלתי מכוון בהם. קיימים עשרות מינים וזנים בנינון, כולל מיני בר.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

בשיבולים צפופים. גביע הפרח כהה ומתוכו יוצא פרח בעל כותרת דו-שפתנית, גדול יחסית, בצבע סגול בהיר. הפרח עשיר בנקטר המושך צופיות, פרפרים ודבורים. הפריחה מתחילה באביב ונמשכת בגלים במשך חודשים רבים עד סוף הסתיו. הצמחים עמידים לטמפרטורות גבוהות וגם לבתי הגידול הקרירים בארץ. הצמח מתאים לכל סוגי הקרקעות, ובלבד שיהיו מנוקזות היטב. במטרה לעודד פריחה, מומלץ לקטום את שיבולי הפריחה היבשים ולדשן את הצמח. מתאים לשתילה בגינה ים-תיכונית, במסלעה, בערוגה פורחת, כצמח גובל לאורך שביל כניסה לבית, באדנית וכצמח מכל.

מינים וזנים נוספים: הסוג מרווה הוא הגדול במשפחת השפתניים והוא כולל כ-900 מינים של צמחים חד-שנתיים, רב-שנתיים ושיחים, שמוצאם בכל העולם. בנוסף, הוא כולל מכלואים בין-מיניים טבעיים או מעשה אדם, וזנים רבים. לכל צמחי המרווה יש גבעול מרובע ופרח בעל זוג שפתניים, האופייני למשפחה. לחלקם הגדול עלים בעלי ריח ארומטי, המשמשים לחליטת תה. הפרחים עשירים בצוף, ולכן מושכים ציפורים כמו צופיות, דבורים ופרפרים. למרבית צמחי הבושם השייכים למשפחת השפתניים, כמו אזוביון, זוסה, לענה, רוזמרין, ועוד, דרישות גידול צנועות. צמחים אלה מכילים בחלקיהם הירוקים שמן אתרי, המתנדף באוויר כאשר ממוללים מעט את העלים ואף בעת מגע מקרי בהם. לצמחי הבושם השפעה מרעננת על האדם. ערך מיוחד נודע להם בגנים המיועדים ללקיויי ראייה, המסוגלים לזהותם לפי ריחם.

צורת חיים: רב-שנתי עשבוני

משפחה: שפתניים

שם משפחה מדעי: Lamiaceae

מוצא: מכלוא גנני בין-מיני

זהות הורי המכלוא הם בגדר תעלומה, אך ניכרות בו תכונות רבות השייכות למרווה קטנת-עלים ולמרוות גרג (*Salvia microphylla* and *S. greggii*), ולכן הם נחשבים הורי המכלוא. מוצא שני מינים אלו הוא בדרום מערב ארה"ב - טקסס, אריזונה ומקסיקו.

שנת אקלום: 2014

מקור האקלום: וגטטיבי, משתלה ב- Arroyo Grande

קליפורניה

גובה: 60-45 ס"מ **קוטר:** 45-60 ס"מ

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ; בבקעה ובערבה יש לשתול בתנאי צל

צריכת מים: השקיה סדירה, נמוכה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: צמח רב-שנתי עשבוני, בעל צימוח צפוף. העלים מקומטים, נמצאים בצפיפות על הצמח, צבעם ירוק-בהיר, אורכם 3.0-4.5 ס"מ, רוחבם 1.5-3.0 ס"מ, בעלי ריח ארומטי כשממוללים אותם, והם מעניקים מופע קישוטי לצמח בכל ימות השנה, גם ללא הפריחה. הפרחים ערוכים

צורת חיים: שיח

שם עממי: Grape-scented sage

משפחה: שפתניים

שם משפחה מדעי: Lamiaceae

מוצא: מקסיקו

שנת אקלום: 2001

מקור האקלום: וגטטיבי; Suncrest Nursery Watsonville, California

גובה: 2 מטרים **קוטר:** 1.5 מטר

תנאי הגידול: שמש וצל חלקי

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני 2

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח מעוצה ירוק-עד, בעל צימוח זקוף. העלים דמויי ביצה, אורכם 2.5-4.0 ס"מ, וצבעם ירוק-אפור. עלים יבשים למחצה מדיפים ריח ארומטי. הפרחים שפתניים כאופייני לצמחי מרווה, הם נישאים על שיבולי פריחה קצרים, וצבעם סגול לבנדר בשפת הפרח העליונה, ולבנדר בהיר בשפת הפרח התחתונה ובחלק התחתון של השפה העליונה. הפרחים מדיפים ריח ענבים נעים (כשמו העממי), המזכיר את ריחו של המשקה 'טרופית'. גל הפריחה מתחיל בסוף החורף, בחודש פברואר, ונמשך לתוך הקיץ; גל פריחה נוסף מתחיל בסתיו ונמשך עד תחילת החורף. נחשב לאחד המינים מאירי הפריחה. הפריחה עשירה מאוד בצוף-נקטר ומושכת דבורים, פרפרים וצופיות. מקור שם המין melissodora – מקורו בשתי מילים ביוונית: Melissa – דבורת דבש; ו- odora – ריחני. ניתן להשתמש הן בעלים והן בפרחים להכנת תה.

בבית גידולו הטבעי במקסיקו גדל בהרים בגובה של 1300-2000 מטר מעל פני הים. הצמחים עמידים לטמפרטורות של עד (7-) מעלות צלסיוס. מתאים לכל סוגי הקרקעות, ובלבד שיהיו מנוקזות היטב. הצמח חסכן במים.

מתאים לשתילה בגינה ים-תיכונית, במסלעה, בערוגה פורחת בשילוב עם צמחים עשבוניים רב-שנתיים חסכני מים אחרים, כצמח גובל לאורך שביל כניסה לבית, במופעו הטבעי או כשיח גזום, בערוגת התבלינים הודות לעלווה ולפריחה הריחנית, באדנית וכצמח מכל שיוצב על גג או בכניסה לבית. נחשב לאחד ממני המרווה המתאימים ביותר לתנאי הארץ, הפורח חודשים רבים, מאריך ימים, עמיד למזיקים ולמחלות ואינו דורש כל טיפול.

מינים וזנים נוספים: הסוג מרווה הוא הגדול במשפחת השפתניים, והוא כולל כ-900 מינים של צמחים חד-שנתיים, רב-שנתיים ושיחים שמוצאם בכל העולם. מוצאם של כ-500 מיני מרווה במקסיקו, במרכז אמריקה ובדרום אמריקה. מינים רבים יוצרים מכלואים. לכל צמחי המרווה יש גבעול מרובע, עלים נגדיים ופרח בעל זוג שפתיים האופייני למשפחה. לחלקם יש ריח ארומטי בעלווה, והם משמשים לחליטת תה. הפרחים של כל המינים עשירים בצוף ומושכים ציפורים, כמו יונקי דבש וצופיות, דבורים ופרפרים. רובם צנועים בדרישות הגידול שלהם. צמחים אלה מכילים בחלקיהם הירוקים שמן אתרי, המתנדף באוויר כאשר ממוללים מעט את העלים בין האצבעות ואף בעת מגע מקרי בהם. בגינון בארץ מגדלים עשרות מינים וזנים, כולל מיני בר.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

ערוכים בשיבולים צפופים. הפרח בעל כותרת דו-שפתנית באורך 2.5 ס"מ, בצבע מגנטה. הפרח עשיר בנקטר ומושך צופיות, פרפרים ודבורים. גל הפריחה הראשון מתחיל באביב ונמשך לתוך הקיץ, וגל הפריחה השני מתחיל בסתיו ונמשך עד תחילת החורף. נחשב לאחד המינים מאריכי הפריחה. הצמחים עמידים הן לטמפרטורות גבוהות והן לבתי הגידול הקרירים בארץ. מרוות גרג מתאימה לכל סוגי הקרקעות, ובלבד שיהיו מנוקזת היטב. הצמח מתאים לשתילה בגינה ים-תיכונית, במסלעה, בערונה פורחת, כצמח גובל לאורך שביל כניסה לבית, באדנית וכצמח מכל. מגיב מצוין לגיזום, אפשר לגזום את הצמח כדי לחדש אותו, כשהמועד המומלץ הוא הסתיו; יש לגזום ולהוריד שליש מהנוף. **מינים וזנים נוספים:** קיימים עשרות מינים וזנים בגינון.

צורת חיים: רב-שנתי עשבוני

משפחה: שפתניים

שם משפחה מדעי: Lamiaceae

מוצא: דרום-מערב טקסס וצפון מרכז מקסיקו

שנת אקלום: 1991

מקור האקלום: ונטטיבי, משתלת Pinkus-Texas

גובה: 1 מטר 1 מטר

תנאי גידול: שמש וצל חלקי

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכן במים 1

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח עשבוני, מאריך שנים, מעוצה בבסיסו. הצימוח זקוף ומסועף. העלים קטנים, באורך 2.5-1.5 ס"מ, אליפטיים וחלקים, ארומטיים בצבע ירוק בהיר. הפרחים

צורת חיים: צמח כיסוי בעל קנה שורש

שם עממי: WATER CLOVER

משפחה: מרסיליים

שם משפחה מדעי: Marsileaceae

מוצא: אנדמי לטקסס

שנת אקלום: 2000

מקור האקלום: גנטיבי; San-Antonio Botanical Gardens

גובה: 20 ס"מ קוטרי: 1 מטר

תנאי הגידול: שמש וצל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני, השקיה סדירה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: צמח כיסוי בעל קנה שורש

ארוך וזוחל, מסתעף ומשתרש במפרקים ונושא עלים בודדים,

היוצאים ישירות מקנה השורש. העלים אחידים בצורתם, בכל

עלה 4 עלעלים המעוגלים בראשם, כעלי צמח התלתן CLOVER-

החידוש מומלץ לבצע בסתיו, סמוך לירידת הגשמים. הצמח עמיד במידה מסוימת לדריכה ומתאים לשתילה לשם כיסוי שטחים גדולים או קטנים, גם במדרון תלול, ליד בריכות מים, בין אבני מדרך לאורך שביל, בכניסה ליישובים, מסביב לחממות ולבתי רשת, במחלפים ובאיי תנועה. יש לשתול במרחקים של חצי מטר בין השתילים. רצוי להקפיד על מקסימום אור, עדיף שמש מלאה, ואז יבלוט הצבע הכספי של העלים, אך, כאמור, מסתגל לכל עוצמות האור.

מינים וזנים נוספים: הסוג מרסילאה שייך לקבוצת השרכים, שהם צמחים חסרי פרחים, פירות וזרעים, המתרבים על ידי נבנים. הם צמחים דור מיני ודור אל-מיני הנקרא ספורופיט. הספורופיט בעל שורש, גבעול ועלים, והוא הצמח שאותו אנו מגדלים בגן. כל השרכים הם צמחים מוגנים על פי חוק. בארץ בבקעת החולה גדל מין בר, נדיר מאוד: מרסילאה קטנה, שכנראה נכחד בעקבות ייבוש אגם החולה.

הסוג מרסילאה כולל כ-65 מינים של שרכי מים קטנים, צמחי אגם או ביצה, בעלי קנה שורש זוחל.

ומכאן השם העממי של הצמח. העלים ירוקי-עד ונישאים על פטוטרת ארוכה ויציבה כחוט ברזל דק בגובה של כ-15-20 ס"מ. העלעלים בצבע ירוק, מכוסים בפלומת שערות אפורות משני צדיהם ומעניקים לעלה ברק אפור-מתכתי. בשמש נפרשים העלים, ואילו עם רדת החשכה נסגרים ארבעת העלעלים. סגירה ופתיחה יומית של העלים מעניקה תחושה של תנועה ועניין בגן. הצמח מהיר גידול ומתפשט לכל הצדדים ככל הניתן על ידי קנה שורש תת-קרקעי (תוחם שורשים יגביל את התפשטותו).

מתאים לכל סוגי הקרקעות, גם לקרקעות בלתי מנוקזות, מוצפות או בסיסיות, ובכך יתרונו. טקסס היא מולדתה של מרסילאה גדולת-רגל, והיא גדלה בר רק שם, בביצות ובאזורים מוצפים. מאידך, היא חשופה שם לתקופות ארוכות של יובש. לאחר קיץ ארוך ויבש, הצמח נראה 'עייף', ומומלץ לחדשו באמצעות גיזום של כל המרבד לגובה פני הקרקע. הגיזום יתרום להתחדשות מהירה ורעננה של עלים מגולגלים הנפרסים בהמשך, ותוך זמן קצר יתקבל מרבד חדש. בתנאי יובש קיצוניים העלים מתייבשים, ורק קנה השורש הטמון בקרקע נשאר חי, אך בלתי נראה. עם בוא הגשם או חידוש ההשקיה, יתחדש צימוח העלים. את כיסוח

סיפור האקלום: הסהרון נשתל לפני שנים רבות בגן הבוטני במקווה ישראל, אך ייתכן שמיקומו מתחת לעץ קינמון קמפור המרשים גרם לכך שרק בשנות ה-50 הופץ לחוות הנוי בעמק חפר ומשם לחלקות רבות בארץ, בעיקר בקיבוצים. למרות מופעו המיוחד הוא אינו נפוץ בגינון. הוא זכה להצלחה רבה כענף קטיף ירוק בשנות ה-90, ומופעו מרשים ביותר בחלקות הוותיקות בקיבוצים. למרות זאת, הוא אינו מבוקש, לצערנו, במשתלות. הצמח חסכן במים, מתאים לאחזקה נמוכה ובעל מופע עלים וענפים מיוחד, ולכן מומלץ מאוד.

צורת חיים: שיח או עץ ירוק-עד

משפחה: סהרונים

שם משפחה מדעי: Menispermaceae

מוצא: הרי ההימליה ויפן

שנת אקלום משוער: 1940; מקווה ישראל

גובה: כ-5-7 מטרים

תנאי גידול: צל, חצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, פרט לבקעה ולערבה

צריכת מים: חסכן 2

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: שיח או עץ גבוה ורחב, הגדל בדרך כלל על מספר גזעים. ענפיו גמישים, ארוכים וקשתיים. עלויות מרשימה, צבעה ירוק כהה ומעט מבריק, מאורכת וגלדנית. הפריחה בצבע ירוק-קרח ואינה בולטת. העץ עמיד לקרה ולחום, אך רגיש לגיר ומליחות. מתאים כשיח גדול לרקע ולהסתרה, לגדר טבעית גדולה ולמכלים. ניתן לעצבו כעץ קטן, סוככני ונטוי. ענפיו משמשים גם כענפי קטיף ירוקים.

מינים וזנים נוספים: אין בארץ

עיצוב, במכל לגג או לפטיו. עדיין נדיר יחסית. הזרעים מתאימים מאוד ליצירת שרשרת לנוי ולקישוט.

מינים וזנים נוספים: סופורה יפנית, עץ נשיר

סיפור האקלום: אף שחשבנו שהצמח הובא לראשונה בשנות ה-40 לארץ למקווה ישראל, ומשם הופץ לחוות הנוי ולחלקות אחרות, נמצא פרט היסטורי במינהל המחקר החקלאי בבית דגן כנראה מראשית שנות ה-30. אין ספק שזהו צמח מעולה, הוא חסון ובעל ריח משכר בפריחתו, ובכל זאת, עדיין נדיר וכמעט שאינו קיים במשתלות, בעיקר לא כעץ מעוצב. מסקר שערכתי בקרב גננים ותיקים ושתלנים, הסיבה לכך נעוצה כנראה בקצב גידולו האיטי ביותר. ניתן לראותו בעיקר בגנים ותיקים ובקיבוצים כשיח גדול או כעץ קטן שעבר הרמת נוף מאוחרת. צמח זה מהווה דוגמה לסיפור אקלום בארץ. הצמח מוצלח וצנוע, אך משום שגדל לאט, אינו מתחרה בכל 'הכוכבים' המהירים. אמנם נדרשת סבלנות רבה בגידולו, אבל לבסוף היא משתלמת.

צורת חיים: שיח או עץ ירוק-עד

משפחה: קטניותיים [פרפרניים]

שם משפחה מדעי: Fabaceae (Papilionaceae)

מוצא: טקסס, ניו מקסיקו וצפון מקסיקו

שנת אקלום משוער: ראשית שנות ה-40; מקווה ישראל

גובה: 5-8 מטרים **קוטר:** 3-5 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכן במים 1

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: שיח או עץ קטן ירוק-עד.

הצימוח צפוף. העלווה מורכבת וצבעה ירוק כהה ומבריק. הפריחה מרשימה וקצרה באביב, באשכולות סגולים, שמוטים וריחניים מאוד. הפרי תרמיל מאורך, דמוי בוסן חום-אפור, שבתוכו זרעים אדומים וקישוטיים, אך רעילים. הצמח רגיש לעודפי השקיה וגדל לאט מאוד. מתאים כשיח לרקע, כשיח פורח, כעץ קטן (מחייב

כתב: ישראל גלון

שברובה אינה קיימת עוד וחלקה קיים בצד מערב במכון ויצמן) שתילים הופצו מאוחר יותר לארבורטום אילנות ולחוות הנוי והתפתחו יפה מאוד, למרות תנאי הקרקע הקשים וכמעט ללא תוספת השקיה. העצים קיימים בחלקות אלו עד היום. ענפים של העץ הוצגו בכנס האקולוגיה שנערך בתל אביב בשנת 1985 וכך תואר: "עץ ירוק עד, גבוה וצר. **טרם הצליחו בארץ בריבוי**". העץ זכה להמלצה חמה בחוברת הצמחים המצטיינים שיצאה לאור בשנת 1993. הסיבה לכך שהעץ אינו נפוץ כלל היא הקושי בריבוי. למרות חשיפתו לגננים, לאדריכלים ולשתלנים ולמרות שלעץ פוטנציאל רב והוא עשוי להתאים מאוד כעץ צל צירי ירוק, עד היום אף אחד לא 'הרים את הכפפה'. מומלץ לבחון הבאת זרעים או פיצוח טכניקת ריבוי וגנטיבי, אך יש להתאזר בסבלנות, כדברי חכמינו בפרקי אבות: "לא עליך המלאכה לגמור, ואין אתה בן חורין להתבטל ממנה".

לבנה וקצרה באביב, בולטת מאוד ומושכת דבורים. הפרי קישוטי, כעין חללית פחוטה, בצבע ירוק-אפור ונשאר תקופה ממושכת על העץ. מתאים כעץ צל צירי לחורשות, למדשאות ולפארקים, וכעץ בעל מופע פיסולי.

מינים וזנים נוספים: לא ידוע

סיפור האקולוגיה: העץ הובא בשנות ה-50 לחלקת האקולוגיה בפקולטה לחקלאות ברחובות על ידי ישראל גינדל, במסגרת חיפוש אחר עצי יער. הוא התפתח יפה ברחובות (בחלקת אקולוגיה)

צורת חיים: עץ ירוק-עד

משפחה: הדסיים

שם משפחה מדעי: Myrtaceae

מוצא: אוסטרליה

שנת אקולוגיה משוער: סוף שנות ה-40, כנראה שנת 1947

גובה: 16 מטר **קוטר:** 6-8 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: שפלת החוף והעמקים

צריכת מים: נמוכה

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ ירוק-עד, גדל לאט, צירי

ובעל צורת צימוח צפופה וזקופה. הגזע מפותל ומחורץ כמו סחבה. עלווה פשוטה, ירוקה-כסופה וגלדנית. פריחה הדסית

צורת חיים: שיח מחטני ירוק-עד
שם נוסף: ערער סיני 'משונך' 'Torulosa'
משפחה: ברושיים

שם משפחה מדעי: Cupressaceae

מוצא: סין ויפן

שנת אקלום משוער: 1983

גובה: 7-9 מטרים **קוטר:** 5-7 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, למעט הבקעה והערבה

צריכת מים: חסכן במים 2

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: שיח מחטני גבוה, חסון ובולט בנוף, בעל צימוח מפותל וענפים הצומחים לכל עבר כמו רקדן. עלווה קשקשית כהה. הפריחה שולית וצבעה קרם. הפרי קישוטי, חום-אפור בסתיו. מתאים כצמח בודד ציורי ופיסולי, לגידול במכל, בפטיו ובגינת גג. די נפוץ בשנים האחרונות.

מינים וזנים נוספים: בארץ מצויים כמה מיני בר ערער ארזי בחרמון, ומינים רבים נוספים וכן עשרות זנים בצורות צימוח ובצבעי עלווה שונים.

סיפור האקלום: עד סוף שנות ה-70 היו מוכרים בגינות מינים בודדים של הסוג ערער המתאימים לאחזקה נמוכה וחסכני מים. בראשית שנות ה-80 החל האגרונום ישראל דרורי מהמחלקה לפרחים במינהל המחקר החקלאי להתעניין בצמחים מחטניים, ובפרט בסוג ערער. פרטים ראשונים של זן זה נשתלו בחזית חממת הפיטוטרון במכון וולקני. לקראת סוף שנות ה-80 הקים ישראל את משתלת 'צמד' במושב טירת יהודה והביא מחו"ל באופן עצמאי ומסודר, במשך כעשור מינים וזנים רבים של ערערים ומחטניים נוספים וכן מיני תווה, חמאציפאריס ועוד. הצמחים נבחנו והופצו בעשרות אתרים וגנים בארץ בהצלחה גדולה. הזנים השונים נבדלים בצורות הצימוח: צימוח זקוף, שרוע, זוחל ועוד; ובצבעי העלווה: מכסיפה, מכחילה, בגוני ירוק ועוד. ערער סיני 'קייזוקה' הופץ בראשית שנות ה-80 והוצג בכנס ב-1985 ע"י משתלת צמד ובקטלוג צמחי הנוי החדשים שפורסם בכנס. תיאורו בחוברת צנוע: "שיח גבוה, ירוק, ענפים מתפתלים". מאז הוכר ברחבי הארץ ונחשב סיפור הצלחה.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: ורדיים

שם משפחה מדעי: Rosaceae

מוצא: הכלאה גננית בין שני מינים שונים: פוטניה חלקה (*Photinia glabra*), שמוצאה ביפן, לבין פוטניה משורית (*Photinia serratifolia*), שמוצאה בסין. הזן 'רד רובין' הוא אחת הסלקציות שהתקבלו מהכלאה זו, והוא מצטיין בלבולב צעיר בצבע אדום כהה ומבריק.

שנת אקלום: 1993

מקור האקלום: ונטטיבי, Wesley Gardens England

גובה: 4-3 מטרים **קוטר:** 4-3 מטרים

תנאי גידול: שמש

4-2 ס"מ. הצימוח הצעיר אדום כהה, בפרט באביב ובסתיו, ואז כל הצמח מאדים. הלבולב מתקבל כאשר טמפרטורות הלילה נמוכות יחסית. בשאר חודשי השנה השיח ירוק. הפרחים לבנים, קטנים, ערוכים במכבדים גדולים, בעלי ריח אופייני ומושכים דבורים. הפריחה מופיעה באביב ואינה מלווה בפרי. מומלץ לשתילה בקרקעות מנוקזות היטב. עם התבססותו, מפתח הצמח מערכת שורשים עמוקה, וכך יכול לשרוד בתקופות יובש ממושכות. מתאים לשתילה כצמח גדר בין שכנים, בתנאי ששתול בשמש מלאה; כצמח מסתור ולאורך גבול. ניתן לשלבו בין ערערים, ובכך להבליט את עלוותו האדומה בחודשי החורף והאביב. מרחק השתילה המומלץ בין השתילים הוא 2 מטרים. מועד הגיזום המומלץ הוא בתחילת הסתיו או באביב. הענפים האדומים דקורטיביים, והם משמשים כפרחי קטיף לשילוב בסידורי פרחים.

מינים וזנים נוספים: הסוג מונה כ-60 מינים של עצים ושיחים, ירוקי-עד או נשירים. המוצא של מרבית המינים הוא במזרח ובדרום-מזרח אסיה, צפונית להימלאיה.

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, כולל אזור ההר הגבוה, שבו אף יסתמן יתרון להתפתחותו.

צריכת מים: חסכן במים

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח או עץ קטן ירוק-עד. הצימוח שלו שיחי, צפוף ורחב. העלים גלדניים, מסורגים, פשוטים, שפתם משוננת, צדם העליון מבריק, אורכם 5-10 ס"מ, ורוחבם

כתבו: ניצה חופש, ענת רז וישראל גלון

צורת חיים: עץ נשיר מותנה

משפחה: תותיים

שם משפחה מדעי: MORACEAE

מוצא: מזרח אפריקה

שנת אקלום: ראשית שנות ה-80; הגן הבוטני - אוניברסיטת

ת"א

גובה: 15 מטר **קוטר:** כ-15-20 מטר

תנאי גידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, פרט להר הגבוה

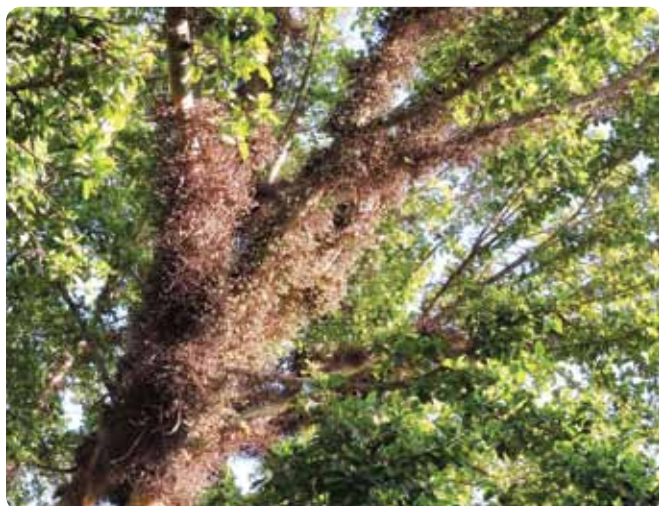
צריכת מים: חסכן במים 1

מפותחות. ברוב האזורים הפרי מבשיל, מתרכך ונושר, מושך עטלפים הגורמים לכלוך בהפרשותיהם על מבנים סמוכים, לכן נדרש באופן קבוע ניקיון ואיסוף של הפרי הנושר. מתאים כעץ פיסולי וכעץ צל בחורשות ובמדשאות גדולות.

מינים וזנים נוספים: פיקוס השקמה - מין בר הגדל בארץ ונחשב עץ שרידי; וכל מיני הפיקוסים המוכרים.

סיפור האקלום: בשנות ה-70 הובאו לארץ פרטים ראשונים מאפריקה והועברו לגן הבוטני ברמת אביב על ידי פרופ' יעקב גליל מאוניברסיטת תל אביב. הסברה היתה שפיקוס זה אינו יוצר פגות. בתחילה הופץ בארץ כזן פיקוס השקמה 'ללא פרי'. עצים נשתלו בגנים בת"א, בקיבוצים ובכמה רשויות. הגנן יוסף בן ערב מקיבוץ כפר מסריק שתל פרטים רבים ברחבי המשק. ב-1980 הביא אברהם יופה ז"ל שתיל קטן עם שני ענפים ושני עלים גם לקיבוץ עין גדי. אולם כבר בסוף שנות ה-80 התברר שגם עץ זה נושא פירות המבשילים בכמות אדירה. נראה כי הצרעה הגורמת להאבקתו ולהפרייתו הגיעה אף היא לארץ בעקבות העץ והתבססה כאן. אמנם הרווחנו עוד עץ מעניין ומרשים, אך בעיית הפירות המלכלכים של הפיקוס לא נפתרה. בקיבוץ עין גדי הוא נשתל בסמוך לבית, כעץ צל, החיוני כל כך בעין גדי "וגדל למימדים מפחידים".

בביקור שערכנו בקניה באזור אגם ברינגו, החם מאוד כל ימות השנה, ראינו כיתה של כ-30 ילדים, היושבים על לוחות התמך של גזע ועוסקים בלמידה.

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ גדול, נשיר מותנה, גדל מהר, בעל נוף גבוה ורחב. הגזע פיסולי, גדול ממדים. הגזע מפתח קורות בהמשך לשורשים, המשמשים לתמיכה ומסד לעץ. על קליפת הגזע מתפתח כיסוי פריך, צהוב ונאה, המגן מפני קרינה. אשכולות הפגות יושבות צמוד לענפים הרחבים ואינן

אקלמה וכתבה: סימה קגן

צורת חיים: שיח ירוק-עד
משפחה: ציניותיים שם משפחה מדעי: Aquifoliaceae
מוצא: דרום-מזרח ארה"ב ומקסיקו, סלקיה גננית
שנת אקלום: 1999
מקור האקלום: ונטטיבי, Pinkus-Texas
גובה: 4-5 מטרים **קוטר:** 1 מטר
תנאי גידול: שמש, צל וחצי צל
התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ
צריכת מים: חסכני, השקיה נמוכה
איברים דקורטיביים ותיאור כללי: צמח זכרי ללא פירות, בעל צורת צימוח מיוחדת, צרה וזקופה, מזכיר את הברוש "טוטם". נשאר צרפי גם כבוגר. ייחודו במבנה הצמיחה שלו. העלים

פשוטים, גילדנים וקטנים יחסית, בצבע ירוק כהה מבריק. באביב מופיעים פרחים קטנים ולבנים באגדים חיקיים. הפריחה זכרית, ולכן לא נוצר פרי (משמשים כמפרה לזנים הנקביים). קצב הצימוח בינוני. מתאים לשתילה בכל סוגי הקרקעות, אך מצטיין בקרקעות בסיסיות ועמיד לחוסר ניקוז. מומלץ לשתילה בגינה קטנה או גדולה, כצמח ראוות, לאורך שדרה, כצמח חוצץ וכתוחם בין המדשאה לערוגות הפרחים. אין צורך בגיזומים.

מינים וזנים נוספים: הסוג צינית כולל כ-400 מינים של עצים, שיחים או מטפסים, ירוקי-עד או נשירים. מוצאם ברחבי תבל, הן באזורים ממוזגים והן באזורים טרופיים. בארץ נמצאים שני מינים בגינון: צינית קוצנית - *Ilex aquifolium*, שמוצאה באירופה ובאסיה המערבית עד סין; וצינית מקרינה - *Ilex cornuta*, שמוצאה בסין. לשני המינים הללו עלים גדולים יחסית וקוצניים, והם מתאימים לאזורים קרירים.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: צינתיים

שם משפחה מדעי: Aquifoliaceae

מוצא: דרום-מזרח ארה"ב ומקסיקו, סלקיה גננית

שנת אקלום: 1999

מקור האקלום: ונטטיבי, Pinkus-Texas

גובה: 5 מטרים **קוטר:** 3 מטרים

תנאי גידול: שמש, צל וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני, השקיה נמוכה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: בעל אופי צימוח שיחי, עם נטייה לצימוח חוטרם בבסיס הצמח ונוף צפוף וסבך. ניתן לעיצוב כעץ קטן. העלים פשוטים, גילדנים וקטנים יחסית, בצבע ירוק כהה מבריק. באביב מופיעים פרחים קטנים ולבנים באגדים חיקיים על ענפים מעוצים מאשתקד. פרחים אלו (בנוכחות צמחי זכר) חונטים פירות שצבעם בתחילה ירוק, ובהמשך, בחודש נובמבר, הופך לפרי כדורי בצבע אדום מבריק. צברי הפירות השופעים בולטים על השיח מהסתיו ולמשך כל החורף. מרבית מיני הצינתיים הם צמחים חד-ביתיים, וכדי שצמח נקבי ייצר פרי, חייב להיות בסביבתו גם צמח זכרי. קצב הצימוח בינוני. מתאים לשתילה בכל סוגי הקרקעות, אך מצטיין בקרקעות בסיסיות ועמיד לחוסר ניקוז. מומלץ לשתילה בגינה קטנה או גדולה, בקבוצה בשחייה, כצמח ראווה, לאורך שדרה, כצמח חוצץ וכתוחם בין המדשאה לערוגות הפרחים. אין צורך בגיזומים, אולם ניתן לעיצוב כעץ קטן, מומלץ על גזעים אחדים, ואז יש לגזום את הענפים-החוטרם העולים מבסיס הצמח.

מינים וזנים נוספים שאקלמה וכתבה סימה קגן:

שם עברי: צינתי קרולינית 'וירג'יניה דיר'

שם מדעי: 'Ilex vomitoria' 'Virginia Dare'

שם הזן נקרא על שם הילדה הראשונה שנולדה להורים ממוצא אנגלי בשנת 1587 במחוז שבו נעשתה הסלקציה של הזן.

גם כאן מדובר בשיח גדול הדומה בתכונותיו לזן 'פריד אוף יוסטון', אך הוא נבדל ממנו בפירותיו שצבעם **כתום-צהוב**.

צינתי קרולינית 'וירג'יניה דיר'

אקלמה וכתבה: סימה קגן

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: ציניות

שם משפחה מדעי: Aquifoliaceae

מוצא: דרום-מזרח ארה"ב ומקסיקו,

סלקיה גננית

שנת אקלום: 1999

מקור האקלום: גסטבי, Pinkus-

Texas

גובה: 1.5-2 מטרים **קוטר:** 1-2 מטרים

תנאי גידול: שמש, צל וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני, השקיה נמוכה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: צמח

זכרי ללא פירות. גדל בצורת כרית ירוקה

עגולה בצמיח צפוף. לאחר השתילה אין

צורך בגזומים. העלים פשוטים, גילדנים

וקטנים יחסית בצבע ירוק כהה מבריק.

באביב מופיעים פרחים קטנים ולבנים

באגדים חיקיים. הפריחה זכרית ולכן

לא נוצר פרי (משמשים כמפרה לזנים

הנקביים). קצב הצמיח בינוני. מתאים

לשתילה בכל סוגי הקרקעות, אך מצטיין

בקרקעות בסיסיות ועמיד לחוסר ניקוז.

מומלץ לשתילה בגינה קטנה או גדולה,

כצמח ראויה במסלעה מחופה חלוקי

נחל, לאורך שדרה וכתוחם בין המדשאה

לערוגות הפרחים.

מינים וזנים נוספים: הסוג צינית כולל

כ-400 מינים של עצים, שיחים או

מטפסים, ירוקי-עד או נשירים. מוצאם

ברחבי תבל, הן באזורים ממוזגים והן

באזורים טרופיים. בארץ נמצאים שני

מינים בגינון: צינית קוצנית - *Ilex*

aquifolium, שמוצאה באירופה

ובאסיה המערבית עד סין; וצינית

מקרינה - *Ilex cornuta*, שמוצאה

בסין. לשני המינים הללו עלים גדולים

יחסית וקוצניים, והם מתאימים לאזורים

קרירים.

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: מורכבים

שם משפחה מדעי: Asteraceae

מוצא: חבל הכף המערבי והמזרחי ודרום אפריקה

שנת אקלום: 1960; חוות הנוי עמק חפר והגן הבוטני בגבעת

רם

גובה: 1 מ' קוטר: 1 מ'

תנאי גידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, גם לקו 1 חוף ים, פרט לבקעה

ולערבה

צריכת מים: חסכן במים 2

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: שיח נמוך-בינוני, קומפקטי,

בעל צורה כיפתית, גדל לאט. העלווה ארומטית, לבידה, בשרנית

ומכסיפה. פורח בתפרחות לבנות נאות, כמו שלג, החל מהאביב

ועד הסתיו. הפרי דמוי צמר גפן המקשט את הצמח במשך תקופה

ארוכה בחורף. צמח חסון וצנוע בדרישותיו,

המתאים לאחזקה נמוכה. מפיץ שמנים

אתריים וריחני מאוד. מתאים לכיסוי שטחים,

מסלעה, כגובל נמוך ולגן חסכני במים.

מינים וזנים נוספים: אין בארץ.

סיפור האקלום: כפי הנראה הצמח הובא

הן לחוות הנוי והן לגן הבוטני בגבעת רם.

אין ספק כי לד"ר מיכאל אבישי ז"ל, המנהל

המדעי ומנהל הגן בגבעת רם, יש חלק

נכבד בהפצת הצמח בארץ. הצמח שתול

בשטחים גדולים ובמסלעות בחלקת דרום

אפריקה בגן הבוטני בגבעת רם. הצמח

ותיק מאוד בגינון, אך אינו מבוקש בשנים

האחרונות. כנראה נשכח עקב אופנות

חדשות, ואולי עקב גידולו האיטי יחסית,

המחייב מעט סבלנות. היום, בהיותנו

נדרשים שוב לגינון מקיים, לאחזקה נמוכה

ולחיסכון במים, מומלץ לחזור ולשתלו.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

מתאים לשתילה כעץ רחוב באזורים היבשים, בצדי דרכים, בחורשות, או כעץ ראוה בגן. בעת פריחה מופעו בולט ומרשים, בלתי נשכח. **הריבוי של המכלוא הוא בהרכבה** על זרע מאחד ממני הצרצ'ידיון של ההורים.

מינים וזנים נוספים: צרצ'ידיון פרחוני *Cercidium floridum* - עץ נשיר, ותיק ואינו מוכר בארץ. עצים ותיקים של צרצ'ידיון פרחוני גדלים בקיבוץ עין גדי, ברביבים, בגילת, בחוות הגמלים בפאתי ממשי, בארברוטום באילנות, במושב סתריה, בצדי הכביש בילו-רמלה ובמכון וולקני. העץ מסועף, קטן עד בינוני, גדל במבנה שיחי לגובה של 5-8 מטרים, ולרוחב של 5 מטרים בצמרת עגולה. קליפת הגזע בצבע ירקרק, נוטה לגדול על כמה גזעים, כאשר ענפי הצד נוטים לצימוח שרוע. הפריחה מתחילה בראשיתו של האביב. בהמשך לפריחה מתפתח תרמיל דמוי סרגל באורך 4-7.5 ס"מ וברוחב של כ-1.5 ס"מ, צבעו חום והוא מלבין עם בשלותו. משמש גם ככנה לצרצ'ידיון 'דזרט מוזאום'. הריבוי של צרצ'ידיון פרחוני הוא מזרעים. כיום שתילים של מין זה מיוצרים רק במשתלת קק"ל בגילת לשם חלוקה למרעה דבורים ולנינון ביישובי הנגב והערבה. בנוסף לכך, כבר 20 שנה נוסעת קק"ל בהצלחה מין זה בנטיעות היערכיות שלה בנגב הצפוני והמערבי ובהר הנגב.

צורת חיים: עץ נשיר
שם עממי: Palo verde
משפחה: קטניות (קסאלפיניים)
שם משפחה מדעי: Fabaceae
מוצא: קליפורניה הדרומית, מדבריות סונורה ומואב, אריזונה וצפון מערב מקסיקו
מכלוא משולש בין: *Cercidium microphyllum* x *Cercidium floridum* x *Parkinsonia aculeata*
שנת אקלום: 2006
מקור האקלום: Mountain States Nursery, וגטטיבי, פניקס
גובה: 7-10 מטרים **קוטר:** 7 מטרים

תנאי גידול: שמש
התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, מצטיין בתנאי מדבר
צריכת מים: חסכן במים 1

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: עץ מסועף, בעל צמרת זקופה, המעוצבת בקלות לעץ בעל חופה מצילה. קליפת הגזע בצבע ירקרק; הגזע הוא החלק הקישוטי והמיוחד בכל ימות השנה. הענפים בעלי קליפה ירוקה ואינם קוצניים. העלים מסורגים, קטנים, מנוצים פעמיים, 2-4 זוגות עלעלים שאורכם עד 8 מ"מ וצבעם ירוק-כחלחל. הפריחה ממושכת - מתחילה באביב ומסתיימת בסוף הקיץ. הפרחים ערוכים במכבדים חיקיים, צבע הפרחים צהוב זוהר עם עיטור כתום, קוטר הפרח 2.5 ס"מ. הפריחה שופעת ביותר, מכסה את כל העץ, בולטת, צופנית ומושכת דבורים לאבקה ולצוף. כמעט שאין חנטה של פירות. העץ משיר את עליו כתגובה ליובש בתחילת הקיץ, ואז הגזע והענפים הירוקים משתתפים בתהליך הפוטוסינתזה (בדומה לשיחי הרותם במדבר). שמו העממי: Palo verde - משמעו בספרדית 'מקל גזע ירוק', והוא מתייחס למופע העץ ללא עלים, כשהגזע והענפים בצבע ירוק ובוטל.

הוא עמיד ליובש ולתנאי מדבר, לקרינה חזקה ולטמפרטורות נמוכות עד (-10) מעלות צלסיוס. יגדל בכל סוגי הקרקעות, ובתנאי שיהיו בעלות ניקוז טוב, אך מצטיין בקרקעות חוליות. לאחר התבססותו לא יזדקק לתוספת מים באזורים שכמות המשקעים בהם היא 200 מ"מ או יותר. תוספת השקיה בחודשי הקיץ תורמת לפריחה ממושכת ולדחיית נשירת העלווה.

צורת חיים: מטפס שיחי נשיר מותנה

משפחה: קומברטיים

שם משפחה מדעי: COMBRETACEAE

מוצא: דרום אפריקה ומוזמביק

שנת אקלום: שנות ה-60; חוות הנוי

גובה: 2.5-4 מטרים **קוטר:** 5-7 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה

צריכת מים: חסכן במים 2

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, פרט לאזור ההר

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: מטפס שיחי נכרך, בעל ענפים גמישים וארוכים ומופע רחב וכדורי. ענפיו מסתרגים על גדרות ועל צמחים אחרים. העלים גדולים, בצורת ביצה, בצבע ירוק כהה. הפריחה באביב במשך כחודש, מופיעה בקבוצות לאורך ענפים ותיקים, מרובת אבקנים דמויי מברשות בצבע אדום אש. הפריחה מופיעה לפני הלבוב, ולכן מרשימה ביותר. הפרי בינוני וקישוטי, בעל ארבע כנפיים קרומיות, בצבע צהוב-קרח, ובהבשלתו חום. צמח חסון המתאים למגוון קרקעות. באמצעות 4-3 השקיות קיציאות ניתן לגדלו בהצלחה רבה. מתאים לפרגולה

ולגדרות חזקות, כצמח כיסוי, להסתרה ול"יצוב מדרונות. מופע הפריחה מרשים, אך קצר.

מינים נוספים: קומברטון קרח; גם האלמון ההודי מוגדר היום כקומברטון הודי.

סיפור האקלום: בשנות ה-60 הובאו זרעים לחוות הנוי והופצו לכמה חלקות במכון וולקני, ובשנת 1978 - לחלקת תחנת הנסיונות בגילגל. הצמח הרשים בביצועיו, ובמיוחד בפריחתו הדומה ל"סנה הבוער". בשנת 1985 הציגו את הקומברטון קטן העלים בכנס הצמחים שנערך בתל אביב וכך תואר: "שיח רחב בעל ענפים נטויים, נשיר, פורח באביב פריחה אדומה שופעת". בשנת 1993 הופיע בחוברת 'צמחים מצטיינים'. למרות פריחתו המרשימה הצמח לא זכה להצלחה. בשנת 1994 נשתלו צמחים רבים על ידי סימה קגן במסגרת מחקר צמחים חסכני מים בחמי יואב, ולאחר כ-3 שנים נשתל גם בכביש ביל"ו-רמלה בהשקיה מעטה. הצמח מתפתח מעולה ונראה מרשים. בזמן הפריחה באביב צדי הדרכים נראים לוהטים באדום. וכעת נותר רק לעודד את הפצתו בגנים.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

קרקע במסלעה, כאשר הענפים יורדים כמפל בין הסלעים. הצמח נדיר.

מינים וזנים נוספים: קזוארינה מכחילה היא עץ ירוק-עד, בינוני בגובהו, שמוצאו באוסטרליה. משמש בארץ בייעור ובגינות ונחשב לעץ חסכן במים, מאריך שנים ובולט בעמידותו בבתי גידול קשים. באוסטרליה מכנים אותו המקומיים "אורן מקומי" הודות לעלווה הדומה למחטי האורן. לעץ יש פריחה נקבית או זכרית על עצים נפרדים, ורק עצי הנקבה נושאים פירות הדומים לאצטרובלים ובהם הזרעים. באזור תפוצתו הטבעי הוא גדל לעתים תכופות סמוך לנתיבי מים מליחים, ואכן נחשב עמיד לקרקעות מלוחות ולהשקיה במים מליחים.

צורת חיים: צמח כיסוי

שם עממי: Palo verde

משפחה: קזוארינתיים

שם משפחה מדעי: Casuarinaceae

מוצא: אוסטרליה, סלקציה גננית

לעתים בתוך אוכלוסייה טבעית של עצי קזוארינה מכחילה מופיע באופן ספונטני, מסיבה לא ידועה, שיח זוחל - צמח כיסוי. כך קרה במזרח אוסטרליה, דרומית לעיר סידני. השיח הצמיח ענפים הגדלים במאוזן, והצמח מעולם לא פרח. בשנת 1989 נלקחו ייחורים מהצמח, הם השרישו ונשתלו בגן הבוטני בקנברה, וקיבלו את השם המסחרי: 'Cousin It'.

שנת אקלום: 2011

מקור האקלום: וגטטיבי, Wildtech Nursery Glenmaggie

Victoria Australia

גובה: 0.5 מטר **קוטר:** 2 סנטימטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל אזורי הארץ

צריכת מים: חסכני במים

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: צמח כיסוי יוצא דופן, איננו פורח, העלווה דומה למחטי האורן, העלים בצבע ירוק כהה, מכוסים בשעווה ומותאמים ליובש ולתנאי חוף ים. השיח מצמיח ענפים צפופים המשתפלים כלפי מטה ומכסים היטב את פני הקרקע. הם מונעים סחף קרקע, נדידת חולות ונביטה

של עשבים. עליו משמשים להזנת עופות. מתאים לשתילה גם באזורי חוף ים, בקרקע או במכל. באירועי קרה ממושכים או באזורים בעלי טמפרטורות נמוכות, ענפי הצמח העליונים מתים ונעשים חומים, אולם עם ההתחממות באביב, הענפים מבלבלים ומתכסים בעלווה צעירה. מתאים לקרקעות יבשות עד מוצפות. כמו כל מיני הקזוארינה, גם 'Cousin It' מקבע חנקן בשורשים בעזרת הבקטריה פרנקיה, ולכן אין צורך בדישון חנקני. מתאים לקרקעות בעלות pH 8-6. ניתן לשתול במכל דקורטיבי המוצב במקום גבוה, ולתת לקזוארינה להשתפל כלפי מטה, כשהעלווה "הנשפכת" ייחודית ומרהיבה. אפשר להציבו ברחבת הכניסה, בפטיו, ליד בריכה או על גג בית. כאשר יישתל בקרקע, ישמש כצמח כיסוי אידאלי לכיסוי מדרונות או קירות. כמו כן, ישתלב בכיסי

צורת חיים: עץ ירוק-עד (דמוי עץ מחט)

משפחה: קזואריניים

שם משפחה מדעי: Casuarinaceae

מוצא: אוסטרליה

שנת אקלום: ראשית שנות ה-50; ארבורטום אילנות

גובה: 10-14 מטרים **קוטר:** 6 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: שפלת החוף ועמקים

צריכת מים: חסכן במים 1

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ חסון, נופו צר, דומה לעץ מחטני, בעל נוף דליל. לענפים נטייה בכותית קלה. העלים קשקשיים, דמויי מחטים. הפריחה חומה, חסרת חשיבות בסתיו. הפרי חום כהה, דמוי אצטרובל קטן. את מופעו המרשים מקנה הגזע העטוף בסיבים (דמויי פרווה חומה). העץ הובא לארץ

למטרות ייעור. מתאים כעץ לחורשה ולמופע פיסולי כבודד. הגזע מעורר רצון למגע. מומלץ להפיצו בגנים.

מינים וזנים נוספים: מיני קזוארינה רבים נפוצים בארץ, כמו ק. שבטבטית, ק. דקיקה וק. אשונה.

סיפור האקלום: העץ נדיר בארץ ונמצא בחלקות מעטות. הוא אינו מתאים לייעור, אך בהחלט בעל מופע גזע פיסולי ומיוחד. למרות הופעתו בחוברת 'צמחים מצטיינים' שראתה אור בשנת 1993, וכתבה עליו ב'גן ונוף', עדיין אין בנמצא שתילים והוא אינו קיים במשתלות. העץ כאמור בעל גזע קישוטי מרהיב, והסיבה לכך שאין מצליחים לעודד את רכישתו – אינה ברורה. ייתכן שכדי לעודד הפצתו יש להכין שתילים, להציגו בימי עיון ובכנסים ולחלק או למכור שתילים שלו.

הסיפור של הקזוארינה הסיבית מהווה דוגמה נוספת לקשיי האקלום של מינים טובים שנשתכחו. שילובו של העץ הניחן במופע גזע מרשים כל השנה – עשוי להגדיל ולהיטיב את מגוון המראות בגן.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

מינים נוספים: משפחת האברשיים כוללת כ-100 סוגים של שיחים או עצים נמוכים, ברובם תדירי ירק, בעיקר באזורים הממוזגים בחצי כדור הארץ הצפוני והדרומי ובהרים של האזור הטרופי. רובם מעדיפים לגדול באזורים קרירים עד קרים ועל קרקעות חומציות. יוצאי הדופן המעטים במשפחה זו שייכים לסוג קטלב, הכולל 14 מינים של עצים או שיחים ירוקי-עד, שמוצאם בארצות הים התיכון, באיים הקנריים ובמערב אמריקה הצפונית, והם נחשבים בין המינים המעטים במשפחה שגדלו גם על קרקעות ניטרליות עד בסיסיות ובאזורים שעונת הקיץ בהם חמה.

צורת חיים: שיח גדול רב-גזעים או עץ קטן ירוק-עד

משפחה: אברשיים

שם משפחה מדעי: Ericaceae

מוצא: ים-תיכוני, ביערות ירוקי-עד ובגבעות סלעיות באסיה הקטנה, בדרום אירופה ובדרום מערב אירלנד וכן בהרים של צפון אפריקה המערבית.

שנת אקלום: 1995

מקור האקלום: וגטטיבי, Monrovia Nursery California
ריבוי הקלון במשתלת מנרוביה נעשה מתרבויות רקמה, אולם כעת מרביתם אותו גם בארץ בהשרשת ייחורים

גובה: 4-6 מטרים **קוטר:** 4 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, למעט הערבה. עמיד

לטמפרטורות נמוכות.

צריכת מים: בינונית

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: נוטה לפתח כמה גזעים, קליפת הגזע מחוספסת וצבעה חום. בניגוד לקטלב המצוי, אין קליפתו נושרת ברצועות אלא נשארת מחוספסת וצבעה חום-אפור. העלה דמוי ביצה, אורכו 5-10 ס"מ, צבעו ירוק כהה, מבריק, גלדני ושפתו משוננת. הפרחים ערוכים במכבדים, הפרח דמוי כד הפוך וצבעו לבן. הפריחה חלה בסוף הסתיו והחורף והיא בולטת על רקע העלים הירוקים. לאחר הפריחה מתפתח פרי ענבה המזכיר תות-שדה. הפירות גדולים יותר מהפרי האדום של הקטלב המצוי, אורכו 2-2.5 ס"מ, צבעו זהוב-אדום וקליפתו בעלת גבשושיות. כאשר הפרי בשל, הציפה מתוקה וערבה לחיכם של בני האדם והציפורים. במין זה הפרי מבשיל בחורף על פרחים מהשנה הקודמת ונראים על עץ אחד פרחים ופירות בו-זמנית. הפירות הדקורטיביים תורמים יופי לגן ומזון לציפורים כאשר אינו נמצא בשפע. בעל קצב צימוח איטי יחסית, ותוספת השקיה בשנותיו הראשונות תאיץ את התפתחותו. ניתן לעצבו על גזע יחיד או על 3-4 ענפי שלד שמהם יוסרו ענפי צד עד לגובה של מטר אחד, ואז יתקבל מופע של עץ קטן. מומלץ לשתילה כצמח בודד בגינה קטנה, כצמח ראוה בכניסה לבית או ליד ברכת שחייה וכן בקבוצה של שיחים לאורך שדרה כצמחי חוצץ. יכול לשמש כצמח במכל גדול על גג בית. העץ עמיד לרוחות, נחשב למאריך ימים ומשתלב היטב בנוף הארץ ישראלי.

צורת חיים: עץ ירוק-עד

משפחה: אברשיים

שם משפחה מדעי: Ericaceae

מוצא: כפי הנראה, ים תיכוני. מוצאו של זן זה לא ידוע בבטחה, והוא נחשב למכלוא בין קטלב מצוי לקטלב משונן לקטלב קנרי. עם זאת, שם המין קטלבי andrachnoides - מעיד על הקרבה לקטלב המצוי, אשר צורות מעבר ממוצא מכלוא נמצאו באי כריתים ובמקומות אחרים שבהם שני המינים (הקטלב המשונן והמצוי) גדלים יחד בטבע.

שנת אקלום: 1995

מקור האקלום: וגטטיבי, Monrovia Nursery California בשנת 1917 הגיעה מאירופה לקליפורניה קבוצה של צמחי קטלב קטלבי לתערוכה שהתקיימה בסן-פרנסיסקו. מהצמחים שהגיעו לתערוכה ריבה השתלן Charles Abrahams, הייתה במחוז Marina באזור סן-פרנסיסקו, את צמחי הקטלב שהגיעו לתערוכה, ולקראת סגירת המשתלה שלו העביר שתיל ל-Strybing Arboretum. הקלון המיוחד הזה זכה לשם 'מרינה', כדי לכבד את תרומתו של השתלן ממחוז מרינה. ומאז ריבוי זה במשתלות בקליפורניה הוא וגטטיבי ונפוץ שם בגינון.

גובה: 7-10 מטרים **קוטר:** 5-7 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל אזורי הארץ, למעט בקעה וערבה. עמיד לטמפרטורות נמוכות.

צריכת מים: בינונית

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: עץ ירוק-עד בעל צמרת נוף מעוגלת. קליפת הגזע קישוטית ובולטת, בדומה לקטלב מצוי, מתקלפת ברצועות מחוספסות, תוך חשיפת קליפה חלקה בצבע ירוק, המשנה בהמשך את צבעה לצבע קינמון במרקם חלק. העלים בצבע ירוק-כהה, מרקם גלדני, גדולים יותר מהעלים של קטלב משונן או מצוי. אורך העלה 10-14 ס"מ, ורוחבו כ-5

ס"מ. אשכול הפריחה משתלשל עד 15 ס"מ, והוא מכיל כ-100 פרחים דמויי כד בצבע ורוד. בהמשך לפריחה מתפתח פרי ענבה, דמוי תות-שדה, גדול יחסית, קוטרו כ-2.5 ס"מ, בצבע אדום, אכיל וטעים. הפרי מבשיל בחורף על פרחים מהשנה הקודמת ונראים על העץ פרחים ופירות בו-זמנית. הזן 'מרינה' בולט מאוד בזכות הקליפה החלקה בצבע קינמון, הפריחה הוורודה והפירות הגדולים בצבע אדום. בעל מערכת שורשים שאיננה אנרסיבית. לעץ קצב צימוח איטי, ותוספת השקיה בשנותיו הראשונות תאיץ את התפתחותו. ניתן לעיצוב על גזע אחד או על כמה גזעים, יבולט במיוחד כעץ ראוה בגן.

מינים נוספים: בארץ גדל בר העץ קטלב מצוי *Arbutus andrachne*, הנפוץ במיוחד בנחל קטלב, בהרי יהודה, באזור ירושלים וגם בחרמון, בכרמל ובגליל. הקטלב המצוי הוא אחד מעצי הבר היפים ביותר שאנו מרבים להתנאות בו, וכולנו גדלנו על האגדה המספרת כי קליפתו של העץ האדימה מדמו של אב שנרצח על ידי בנו. קליפת גזע העץ נושרת ברצועות, עד שבסוף הקיץ היא נראית חלקה ובולטת ביותר בצבעה האדום כדם. הפריחה במין זה חלה באביב, והפרי מבשיל בסתיו-חורף. במין זה לא ייראו יחד פריחה ופרי על עץ אחד. קטלב מצוי נחשב לאחד המינים היפים בסוג, והזן 'מרינה' דומה לו, אך מתאפיין גם באון צימוח.

להתפרסם בחוברת 'צמחים מצטיינים' שראתה אור בשנת 1993. הצמח נדיר, וכמעט שאין שתילים שלו לרכישה במשתלות. עם זאת, משתלת יראון הכינה שתילים ומעודדת את הפצתו. לדעת אמנון, ה"ספקנות" של הגננים מהעץ נובעת משתילתו בקרקעות גירנית, שם אינו מצליח, והוא ממליץ: "באדמות חמרה ובאדמות בזלתיות הוא מצליח מאוד, צומח מהר ומכפיל את גדלו כשנה מהנטיעה. עץ אידיאלי לנטיעה בפארקים". אמנון מדווח בשם מיכאל אבישי "גילו האבולוציוני של העץ הוא כ-80 מיליון שנים, (קצת פחות מהניקול...)". הוא שרד את נזקי פצצות האטום על הירושימה ונגסקי ו בשנות ה-70 למאה שעברה, עיריית הירושימה הכריזה עליו כעץ לאומי". עדות לחוזקו ועמידותו לתנאים קשים, לאחר ביסוס.

ניסים פינס בספרו 'עצי נוי' מסכם היטב את הסיבות לנדירות העץ: "בגלל קצב צמיחתו האיטי בהתחלה, ומאחר ואין לו פריחה או פרי מרשימים, לא נקלט מספיק בארץ – ועל כך יש להצטער. הוא ירוק עד ועמיד מאוד לתנאים קשים, וחשוב להרחיב את השימוש בו". קדימה, צאו לדרך...

צילומים: ישראל גלון, אמנון באומהורן

צורת חיים: עץ ירוק-עד

שם עממי: עץ הקמפור

משפחה: עריים

שם משפחה מדעי: Lauraceae

מוצא: סין, טייוואן, יפן

שנת אקלום: 1930; מקווה ישראל

גובה: 12-18 מטר **קוטר:** 10-16 מטר

תנאי הגידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, פרט לבקעה ולערבה

צריכת מים: בינונית, השקיה סדירה

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ בינוני-גדול, בעל צמרת רחבה, נוף צפוף ושלד ענפים מפותל ומרשים. הענפים נראים שרועים. הגזע והענפים בצבע אדמדם קישוטי מאוד. בזמן גשם הענפים מקבלים גוון כהה ומשחירים. העלים מאורכים ומחודדים, צדם העליון בצבע ירוק מבריק, וצדם התחתון לבנבן-כחלחל,

הם מתאפיינים ב-3 עורקים בולטים. הבלבוב אדמדם, כחלחל או ברונזה. הפריחה במכבדים באביב ואינה בולטת. הפרחים קטנים וצהובים. הפרי קטן, בצבע סגול-שחור בסוף הקיץ. גדל בקצב איטי-בינוני, מחייב השקיה סדירה וקרקע מנוקזת. נחשב לצמח חסון המתאים לאחזקה נמוכה. משמש עץ צל במדשאות, בחורשות ובגנים גדולים. לכל מיני הסוג והמשפחה יש עלים בעלי ריח ארומטי, וממין זה מפיקים מתוך העצה את שמן הקמפור על ידי זיקוק. אף לקליפת הגזע יש ריח עז שמקורו בשמן הקמפור.

מינים וזנים נוספים: ממין קרוב שאינו נמצא בארץ - קינמון ציילוני - מפיקים מקליפת הגזע את תבלין הקינמון.

סיפור האקלום: העץ הראשון בארץ נשתל בקצה חלקה בגן הבוטני במקווה ישראל עם הקמתו בשנת 1930. הוא התפתח יפה ומופעו מרשים. זרעים ממנו הופצו באמצעות תלמידי מקווה ישראל, ויותר מאוחר אף הוכנו שתילים בחוות הנוי ונשתלו בגבעת ברנר, בפקולטה לחקלאות ברחובות בסוף שנות ה-50, ובקיבוץ יראון מאוחר יותר על ידי אמנון באומהורן הגנן ולימים מנהל משתלת העצים בקיבוץ. בדוח שהוכן לוועדת האקלום בשנת 1990 ראינו שהעץ מתפתח היטב ברוב החלקות וראוי להפצה, ולכן זכה

צורת חיים: צמח בצל רב-שנתי, מאריך שנים
מקור השם: בלטינית 'kalos' פירושו יפה; 'stemma' פירושו כותרת, זר; וביחד: 'זר יפה' לתיאור הפריחה.

משפחה: נרקיסיים

שם משפחה מדעי: Amaryllidaceae

מוצא: מזרח אוסטרליה, NSW, Vic, SA

שנת אקלום: 2003

מקור האקלום: ונטטיבי, Mole Station Native Nursery,

New South Wales Australia

גובה: 30-60 ס"מ **קוטר:** 10-20 ס"מ

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל אזורי הארץ, למעט ההר הגבוה. רגיש לטמפרטורות מתחת לאפס.

צרכי מים: בינונית, השקיה סדירה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: העלים צרים ותמימים, דומים לעלי הדגניים, מרוכזים בבסיס הצמח ומופיעים עם סיום הפריחה. אורך העלה כ-30 ס"מ, רוחבו 1 ס"מ, וצבעו ירוק בהיר. עמוד הפריחה נבוב וחסר עלים; נישא לגובה של 30-40 ס"מ. הפרחים דמויי משפר, ערוכים בסוכך הכולל 10-25 פרחים, הנישאים על עוקץ פרח, שאורכו 2 ס"מ, ופונים כלפי מטה. מעטפת הכותרת בצבע ורוד, והאבקנים במרכז הפרח צהובים. אורך הפרח 2 ס"מ. הפריחה חלה בקיץ, בחודשים יוני-אוגוסט. בהמשך לפריחה נוצר פרי הלקט, שבו זרע אחד, הנובט מיד עם הבשלתו. לעתים הנביטה מתחילה על הצמח. העלים מופיעים בקיץ בסוף הפריחה ומתייבשים בסוף האביב, הצמח נכנס לתרדמה לתקופה קצרה, ושוב מופיעים הפרחים בקיץ. מתאים לשתילה בערוגת גיאופיטים, במסלעה, בגינות פורמלי - בשתילה צפופה בשורות מעוצבות או באדניות להצבה על גינת גג, ברחבה מרוצפת או לגריל עצים בעלי צל דליל. אחרי הפריחה ניתן לרווח בתדירות ההשקיה. הצמח נדיר.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

מתחדש במהירות ומומלץ להסיר את הענפים שהתייבשו. מתאים לשתילה בגן גדול, בפינת גן, לשם הסתרת אזור מסוים בגינה, כצמח ראויה בכניסה לבית או על רקע של קיר הבית.

זנים נוספים: בשנת 2013 נבט בגינתי במושב סתריה זרע בעל פריחה לבנה. המשך הריבוי של קלון זה הוא וגטטיבי, וקיבל את השם 'אלבה'. הצמח גדל לאותם הממדים כמו צמח האם. מועד הפריחה של הזן הלבן חל מהסתיו עד סוף האביב.

לסוג קליאנדרה משתייכים 140 מינים של צמחים רב-שנתיים, בעיקר שיחים, ומוצא כולם באמריקה, באזורים הטרופיים והסוב-טרופיים. בגינון בארץ גדלים מספר מינים, קליאנדרת טוויד וקליאנדרה סורינמית הן הוותיקות שאוקלמו ע"י חוות הנוי.

צורת חיים: שיח ירוק-עד**משפחה:** קיטניות**שם משפחה מדעי:** Leguminosae, Mimosoideae**מוצא:** אמריקה הטרופית**שנת אקלום:** 1989**מקור האקלום:** ייחור וגטטיבי שהובא מהודו על ידי בצלאל אליהו ממושב שחר**גובה:** 5 מטרים **קוטר:** 5 מטרים**תנאי גידול:** שמש וחצי צל**התאמה לאזורי הארץ:** כל הארץ, למעט אזורי ההר הגבוה בשל רגישותו לטמפרטורות מתחת לאפס.**צריכת מים:** חסכני

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח גדול בעל עלים מנוצים פעמיים ופרחים כדוריים מרהיבים בצבע ורוד. מופע הפרח המרהיב מתקבל הודות לאבקניו הארוכים. מחיקו של כל עלה פורצת קרקפת שממנה בולטים האבקנים המרובים. הפריחה נמשכת מרבית ימות השנה, פרט לחודשים הקרים שבהם נפסק הצימוח, ואז פוסקת גם הפריחה. בחורף מתון הפריחה נמשכת כ-9 חודשים בשנה. השיח נוטה לפתח כמה גזעים, שמהם גדלים ענפים המשתפלים מטה. אם שותלים בשטח פתוח, השיח זקוק למרחב מחיה של 5 מטרים להתפתחותו הנאותה. עם התבגרותו, מומלץ לגזום את הענפים הסמוכים לקרקע ולהגביה את הנוף, ובכך להדגיש את אופיו השמוט והבכותי של הענפים. באמצעות גיזום מקצועי אפשר לעצבו כעץ קטן על גזע בודד המתנשא לגובה של כ-1.5 מטר, ורק אז לאפשר לו להתפצל. בצורת עיצוב זו הצמח מזכיר את עצי האלביציה הוורודה, אך בשונה מהם, הקליאנדרה פורחת למשך תקופה ארוכה מאוד. הפרחים עשירים בצוף ומושכים דבורים וצופיות. משום שהצמח רגיש לקרה, כדאי לשתול באזורים קרים בסמוך לקיר לשם הגנה מרוחות קרות. לעתים בחורף קר קצות הענפים מתייבשים, אך באביב הצמח

האביב. הפרחים עשירים בצוף ומושכים דבורים וצופיות. קרקפות הפרחים מופיעות בחיקי העלים ומהן בולטים האבקנים הארוכים. הפרח הוא למעשה כדור של אבקנים שקוטרו 5-7 ס"מ. השיח מגיב היטב לגיזומים, מה שגורם לו להיראות מלא וצפוף ובעל פריחה מרובה. את פעולת הגיזום מומלץ לבצע בסוף האביב מיד לאחר הפריחה. מתאים לשתילה בגן כצמח בודד הגזום בצורת כדור בגבהים שונים או בצימוח חופשי ללא גיזום, כצמח גדר, בחזית הבית או בגיזון עירוני. גם ללא פריחה הצמח ניחן במופע קישוטי. מתאים לשתילה במכל גדול שאותו ניתן להציב בכניסה לבית או בגינת גן.

מינים וזנים נוספים: בשנת 1998 הבאתי ממשלתה בסנטה ברברה שבקליפורניה זן נוסף בשם Alba, בעל פרחים בצבע לבן. לסוג קליאנדרה משתייכים 140 מינים של צמחים רב-שנתיים, בעיקר שיחים, ומוצא כולם באמריקה, באזורים הטרופיים והסוב-טרופיים. בגיזון בארץ גדלים מספר מינים, קליאנדרת טויד וקליאנדרה סורינמית הן הוותיקות שאוקלמו ע"י חוות הנוי.

צורת חיים: שיח ירוק-עד
משפחה: קטניות
שם משפחה מדעי: Leguminosae, Mimosoideae
מוצא: דרום אמריקה, בוליביה
שנת אקלום: 1997
מקור האקלום: גנטסיבי, Monrovia California
גובה: 3 מטרים **קוטר:** 3 מטרים
תנאי גידול: שמש וחצי צל
התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, כולל אזורי ההר הגבוה בהיותו עמיד לטמפרטורות נמוכות של עד (-5) מעלות צלסיוס.
צריכת מים: חסכני 2

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח בינוני. העלים מנוצים פעמיים: כל עלה מחולק פעמיים ל-5 זוגות עלעלים. זוג העלעלים המסיימים גדולים וארוכים יותר מ-4 זוגות העלעלים האחרים, ואורכם עשוי להגיע ל-8 ס"מ. תכונה זו של זוג עלעלים מסיימים גדולים אופיינית למין זה (קליאנדרה ורודת קרקפות). בזמן הבלבול לעלעלים צבע אדמדם נחושתי, שבהמשך הופך ירוק כהה. באזורים הקרים הבלבול נעשה אדום יותר ובלט על רקע העלווה הירוקה. הפריחה מתחילה בסתיו ונמשכת עד סוף

אקלמה וכתבה: סימה קגן

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: קטניות

שם משפחה מדעי: Leguminosae, Mimosoideae

מוצא: המדבריות של בחה בקליפורניה

שנת אקלום: 1995

מקור האקלום: זרעים שאספתי מן בוטני בקליפורניה

גובה: 1.2-2.0 מטרים **קוטר:** 1.5 מטר

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכן במים 2

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח ירוק עד בעל צימוח זקוף ואוורירי. העלים בצבע ירוק כהה, מנוצים פעמיים, והעלעלים קטנים. הפרחים ערוכים בקרקפות כדוריות, שמהן בולטים האבקנים הארוכים בצבע אדום. הפריחה חלה כל השנה. הפרחים עשירים בצוף ומושכים דבורים וצופיות. מתאים לשתילה בגן כצמח בודד, כגדר חיה, כצמח גבול לאורך שביל כניסה, בשיחייה, לאורך צדי דרכים, בכיכרות או בגינות עירוני.

מינים נוספים: לסוג קליאנדרה משתייכים 140 מינים של צמחים רב-שנתיים, בעיקר שיחים, ומוצא כולם באמריקה, באזורים הטרופיים והסוב-טרופיים. בגינות בארץ גדלים מספר מינים, קליאנדרת טוויד וקליאנדרה סורינמית הן הוותיקות שאוקלמו ע"י חוות הנוי.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

צורת חיים: מטפס ירוק-עד

משפחה: ביגנוניים

שם משפחה מדעי: Bignoniaceae

מוצא: דרום אמריקה, ארגנטינה ודרום ברזיל

שנת אקלום: 2000

מקור האקלום: זרעים שהבאתי ממשטלה בסנטה ברברה שבקליפורניה.

גובה: 7 מטרים **קוטר:** 8-6 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל אזורי הארץ, עמיד גם ב-8°C-

צריכת מים: גבוהה, השקיה סדירה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: מטפס ירוק-עד. עלים נגדיים, כל עלה מחולק לשני עלעלים מאורכים באורך 7 ס"מ וברוחב 3 ס"מ, ומסיים בקנוקנת שהיא בעצם המשך של פטוטרת העלה. אם הקנוקנת לא נאחזה או נצמדה למשהו, היא נושרת. לעלים צבע ירוק בהיר, והם מבריקים. הלבוב הצעיר בצבע נחושת שהופך בהתבגרותו לירוק בהיר. הפריחה חלה לקראת אמצע-סוף האביב, הפרחים מרהיבים, דמויי משפך, אורכו כ-7 ס"מ והם מופיעים בזוגות של פרחים בחיק של העלים. צבעם סגול-לבנדר בהיר והם מרושתים בכותרת ובלוע בעורקים בולטים בצבע סגול כהה. בהמשך לפריחה נוצר פרי בכמות מוגבלת ולא רבה. הפרי הוא תרמיל מאורך, מעוצה, דוקרני, בצבע חום כהה, ובתוכו זרעים שטוחים בצבע אפור. התרמיל נסדק בעודו על המטפס, הזרעים

מבשילים בסוף הקיץ, ואז מומלץ לאסוף אותם למטרות ריבוי והנבטה. בשל מיעוט הפרי עדיף ריבוי וגטיבי. מתאים לשתילה ליד גדר בחזית הבית או לאורך גבול עם שכנים או חצר המשק. מתאים מאוד לכיסוי פרגולות, לכיסוי מבנים או מחסנים להסתרה. משמש גם כצמח כיסוי המשתפל במדרון. הוא ירוק-עד ונראה חיוני ואטרקטיבי כל השנה, ומרהיב בזמן הפריחה.

מינים וזנים נוספים: ביגנוניית הקנוקנות 'טנג'רין ביוטי'

Bignonia capreolata 'Tangerine Beauty'

ראה עמוד 23.

כתב: ישראל גלון

צורת חיים: עץ מחטני ירוק-עד**משפחה:** ברושיים**שם משפחה מדעי:** Cupressaceae**מוצא:** אוסטרליה**שנת אקלום:** 1950; מקווה ישראל**גובה:** 6-8 מטרים **קוטר:** 2-3 מטרים**תנאי גידול:** שמש מלאה, חצי צל**התאמה לאזורי הארץ:** כל הארץ, פרט לבקעה ולערבה**צריכת מים:** חסכן במים 2**תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים:** עץ חסון, מחטני וצר, הגדל

בקצב בינוני. הנוף צפוף. העלווה קשקשית ועדינה בצבע ירוק

בהיר. קצות הענפים שמוטים. הפריחה ירוקה וחסרת משמעות

גננית. הפרי אצטרובל חום-אפור, הנפתח כפרח ונשאר על העץ. מתאים כעץ פיסולי, כבודד או כגבול וכגדר חיה וכן לייעור.

מינים וזנים נוספים: קליטריס מיובל, קליטריס כחלחל.

סיפור האקלום: מרבית הסיכויים שהעץ הובא לראשונה למקווה ישראל בשנות ה-40, ובהמשך, ואולי אף במקביל, הגיע לחלקת האקלום ברחובות על ידי ישראל גינדל. באמצע שנות ה-50 הובא שוב מזרעים לארבורטום באילנות כעץ יער מחטני ולחות הנוי בעמק חפר, ומשם הופץ לחלקות אחדות. הצמח הוצג בכנס ב-1985. מצטיין בעלוותו העדינה, ובהיותו חסון ומתאים לאחזקה נמוכה. למרות הניסיונות הנעשים להפיצו, כמעט שאינו נמצא במשתלות.

כתב: ישראל גלון

צורת חיים: עץ או שיח ירוק-עד
כינוי עממי: "עץ מברשות הבקבוקים"
משפחה: הדסיים

שם משפחה מדעי: Myrtaceae

מוצא: אוסטרליה, צפון החוף המזרחי

שנת אקלום: שנות ה-40; מקווה ישראל

גובה: 6-8 מטרים **קוטר:** 6 מטרים

תנאי גידול: שמש מלאה

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ עד גובה של 500 מ'

צריכת מים: חסכן במים 2

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ חסון, קטן-בינוני, גדל מהר ונפוץ בארץ. בעל אופי שיחי ונוף אוורירי. ענפים בכותים קמעה. עלווה איזמלנית מבריקה בצבע ירוק-אפור. הלבולב אדמדם ונאה. התפרחת מרובת אבקנים אדומה באביב נמשכת כחודשיים, דמוית מברשת לניקוי בקבוקים, צופנית ומושכת דבורים. הפרי קישוטי בצורת הלקטים חומים, הנשארים על הענף במשך שנים. צמח לאחזקה נמוכה. מחייב תמיכה לעיצוב כעץ על גזע אחד או על כמה גזעים. מתאים כעץ בודד, כעץ רחוב נמוך, למכלים ובקבוצה.

מינים וזנים נוספים: עשרות מינים וזנים נפוצים בארץ, ולעיתים יש קושי בהבחנה ביניהם. זנים שיחיים נפוצים הם 'ליטל ג'והן' ו'קפטן קוק'.

סיפור האקלום: בסוג קליסטמון נכללים עשרות מינים וזנים שהובאו לארץ. ההבחנה ביניהם קשה, ורק יודעי דבר מצליחים בכך. אין ודאות לגבי המועד שבו הובא מין זה לארץ ומי הביאו, והסברה היא כי הובא לנן הבוטני במקווה ישראל בראשית שנות ה-40. נראה כי תיאורו של הקליסטמון האדום בספרו של זיידנברג "צמחי גן הנוי" תואם יותר לקליסטמון הנצרים. ייתכן שאת הצמח הביא ישראל גינדל לחוות רחובות בראשית שנות ה-50. בהמשך שנות ה-50 הופצו שתילים מחוות הנוי לחלקות רבות וזכו להצלחה רבה ומהירה. פרטים מרשימים בגן הבוטני באילנות ובחוות הנוי וכמובן בגן הבוטני במקווה ישראל בעקבות פרסומו בחוברת "צמחים מצטיינים", יש בנמצא שתילים של הקליסטמון, אך מומלץ להפיצו יותר.

אקלמה וכתבה: סימה קגן

האביבית, בעיקר כדי להקטין את רוחב השיח. לאחר הגיזום השיח מגיב בגל פריחה.

הוא מתאים במיוחד לגן קטן, בשילוב עם מינים חסכני מים נוספים, לאורך שביל כניסה, כגדר חיה, למיסוך ולהסתרה, כצמח צופני וגם בגיזון ציבורי ובאיי תנועה.

מינים וזנים נוספים: הסוג קליסטמון מונה כ- 38 מינים של שיחים או עצים קטנים, כולם באוסטרליה וכולם ירוקי-עד. לכל המינים פריחה אופיינית, הנקראת בפי הגננים "מברשות הבקבוקים", הודות לתפוחית דמוית מברשת בקבוקים, שצבעה בדרך כלל אדום. מרבית המינים מותאמים לתנאי אקלים וקרקע שונים, והם מצטיינים בתנאי יובש. בארץ מגדלים בהצלחה רבה מגוון גדול של מינים וזנים.

צורת חיים: שיח

משפחה: הדסיים

שם משפחה מדעי: Myrtaceae

מוצא: אוסטרליה; מכלוא גנני

שנת אקלום: 2010

מקור האקלום: אנטוני, Arroyo Grande California

Native Sons Nursery

מקור הצמח במשתלה בקליפורניה, החברה במיזם שהוקם במשותף על ידי הנן הבוטני בסנטה קרוז (דרומית לסן-פרנסיסקו), תשע משתלות בקליפורניה ומגדלים באוסטרליה. במסגרת המיזם, הנקרא Koala Blooms plant introduction program, נשלחים צמחים מאוסטרליה לגן הבוטני בסנטה

קרוז, ונבחנת התאמתם הראשונית לתנאי הגידול בגן. אנשי הגן עוקבים אחר התפתחות הצמחים, מרבים אותם ומעבירים לתשע המשתלות השותפות למיזם להמשך ריבוי מסחרי. הצמחים הנבחרים במיזם, נמכרים רק ע"י תשע המשתלות השותפות בו, וחלק מכספי המכירה, מעין תמלוג, מועבר חזרה לגן הבוטני בסנטה קרוז למען תמיכה באחזקת הגן, וחלק אחר מהכסף מוחזר למגדלים האוסטרלים. קליסטמון 'קנס היברידי' הוא אחד מהעצים שהשתתפו במיזם; הוא שוחרר בקליפורניה בשנת 2002, ומאז גדל בהצלחה ונחשב לשיח מומלץ לגיזון בקליפורניה.

גובה: 3 מטרים קוטר: 3 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

צריכת מים: חסכני

התאמה לאזורי הארץ: כל אזורי הארץ, כולל הנגב ואזורי ההר הגבוה בהיותו עמיד לקור של עד (-7) מעלות צלסיוס.

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח ירוק-עד בעל קצב צימוח מהיר ואוורירי. העלווה אזמלנית-מוארכת. צבע העלים ירוק-אפור. הפריחה חלה בכל חודשי הגידול, מסוף החורף ועד סוף הסתיו, ובזה טמון ייחודו, כיוון שמרבית המינים והזנים של הקליסטמון האחרים פורחים פעם בשנה, בעיקר באביב, וחלק מהם גם בסתיו. לעומת זאת, קליסטמון 'קנס היברידי' פורח כמעט כל השנה, בדומה לקליסטמון הנצרים 'ליטל ג'והן'. צבע מברשות הפרחים של 'קנס היברידי' הוא ורוד-אפרסק, וזהו בהחלט צבע יוצא דופן לעומת הצבעים האדומים. הפרחים מושכים דבורים וצופיות. לשיח צימוח בכותי במידה מסוימת, ומופעו נאה כל השנה. מומלץ לגזום פעם בשנה-שנתיים, מיד לאחר הפריחה

צורת חיים: שיח נמוך ירוק-עד

משפחה: קנאוריים

שם משפחה מדעי: Cneoraceae

מוצא: מערב הים התיכון

שנת אקלום: שנות ה-50; חוות הנוי

גובה: 0.8 מ' **קוטר:** 0.6 מ'

תנאי גידול: צל וחצי צל

צריכת מים: נמוכה

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, פרט לבקעה ולערבה

תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: בן שיח נמוך, חסון בעל צורה כדורית קומפקטית וצפופה. העלווה צרה ומבריקה בצבע ירוק כהה ההופך לאדמדם. פריחתו בקיץ צהובה, עדינה, קטנה ואינה בולטת. הפרי בית גלעין משולש קטן וקישוטי, בצבע משתנה מירוק לאדום כהה עד שחור בהבשלתו. מתאים לאחזקה נמוכה; יכול לגדול אף בצל כבד ומתחת לחורשות אורן ועצי מחט. מתאים לשתילה בקבוצה, כצמח כיסוי ולמסלעות מוצלות. ותיק בארץ אך נדיר.

מינים נוספים: אין בארץ

סיפור האקלום: הצמח צנוע מאוד ואינו בולט במראהו. הוא הובא לארץ, לחוות הנוי, בראשית שנות ה-50, ומשם הופץ לחלקות רבות וזכה בכולן להצלחה. בשנות ה-60 היה נפוץ במשתלות כצמח צל וחצי צל. כיום הוא נראה בעיקר בגנים ותיקים ואינו נפוץ, כפי הנראה, בשל מופעו הפשוט המחייב התבוננות מקרוב בפריחה העדינה והפרי הקטן. רות בנימין בספרה "צמחי גן הנוי - הצמח הנכון למקום הנכון" מתארת קניאורון: "זה בן שיח קטן המצטיין בכך שגוני העלווה משתנים מירוק לאדמדם. גם הפירות הקטנים שהוא מניב - צבעם בתחילה ירוק והופך אח"כ לאדום. הפרחים קטנטנים וצהובים, ומשתלבים אף הם במשחק הצבעים העדין". נראה כי בחיפושנו אחר אופנות דחקנו אותו הצדה, כמעט שלא ניתן להשיגו במשתלות, וחבל על כך. שווה לרבות ולהפיץ.

כתב: ישראל גלון

צורת חיים: עץ או שיח גדול ירוק-עד**משפחה:** פלקורטיים**שם משפחה מדעי:** Flacourtiaceae**מוצא:** דרום אמריקה**שנת אקלום:** 1940; מקווה ישראל**גובה:** 12 מטרים **קוטר:** 8 מטרים**תנאי גידול:** שמש מלאה, חצי צל ואף צל**התאמה לאזורי הארץ:** כל הארץ, פרט לבקעה ולערבה**צריכת מים:** חסכן במים 2**תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים:** שיח גדול או עץ בינוני ירוק-

עד, הגדל מהר. הגזע מפותל וציורי. העלווה מבריקה ונאה בצבע

אד. הפריחה בקיץ בצבע קרם, צופנית ומושכת דבורים. הפרי

הלקט שחור ללא זרעים. ניתן לעצבו על כמה גזעים, כעץ מחייב עיצוב למניעת שביר ענפים. מתאים גם כשיח להסתרה ולרקע, לגינת גג ולפסיו.

מינים וזנים נוספים: אין

סיפור האקלום: הצמח הובא מזרעים בשנות ה-40 לנן הבוטני במקווה ישראל. בשנות ה-50 הובא שוב מזרעים לחוות הנוי, וממנה הופץ לחלקות רבות. רות בנימין ז"ל, שהייתה מנהלת חוות הנוי בין השנים 1951-1976, מתארת את הצמח כשיח גבוה, כמעט עץ, ומסווגת אותו משום מה כצמח המתאים לבית קברות. בעקבות הכנסתו לחוברת צמחים מצטיינים ב-1993 ייצרו ממנו במהלך השנים שתילים שהופצו בעיקר למגזר ההתיישבותי. למרות הצלחתו, חוזקו והוכחת ביצועיו כצמח חסון המתאים לאחזקה נמוכה, צמח זה נופל לצערנו במילכוד הבעיית של מתכנן-שתלן-מזמין. מראה השתילים הצעירים אינו מרהיב, ולכן בד"כ אינו נדרש. בעקבות יום עיון או מאמר מפרגן יש ביקוש לשתילים אך אז אין שתילים במשתלה. ספק אם כיום יש שתילים להפצה. כאמור, מדובר בצמח חזק ומוצלח הקל לתחזוקה, וכדאי לחזור לרבותו לעשות יחסי ציבור ולשתלו בגנים.

של כמה צמחים יכולה לספק מיסוך והסתרה, להוות רקע לצמחים נמוכים יותר או לשמש כגדר חיה וגובל בגן גדול. כמו כן, ניתן לגדל במכלים.

מינים וזנים נוספים: הסוג קרטולריה מונה כ- 600 מיני צמחים עשבוניים חד-שנתיים ורב-שנתיים ושיחים. מינים אלו נפוצים באזורים טרופיים, במיוחד בדרום אפריקה הטרונית ובמזרח של אפריקה.

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: קיטניות

שם משפחה מדעי: Fabacea

מוצא: דרום אפריקה

שנת אקלום: 1992

מקור האקלום: זרעים, Kirstenbosch Botanical Garden

South Africa

גובה: 2-3 מטרים **קוטר:** 2 מטרים

תנאי גידול: שמש וחצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: חסכני 2

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח

מסועף, גדול ומאריך שנים. קצב הצימוח מהיר, והפריחה כבר בשנת הגידול הראשונה. הענפים בעלי אופי צימוח זקוף, אולם קצות הענף נטויים כלפי מטה, מה שמקנה לשיח מראה בכוני במקצת. העלים תלתניים, קישוטיים ובולטים. לכל עלה 3 עלעלים דמויי ביצה הפוכה רחבה. אורך כל עלעל 2-4 ס"מ, ורוחב העלעל 1-2 ס"מ. צבע העלים ירוק בהיר והם מעניקים לשיח מופע רענן. הפרחים ערוכים באשכולות ננדיים המשתפלים כלפי מטה, אורך האשכול 15-10 ס"מ. הפרחים פרפרניים, צבעם צהוב והם ריחניים. הפריחה נמשכת במרבית חודשי השנה, למעט בחודשי החורף הקרים. באזורים קרים הצמח נשיר מותנה. אפשר לגזום את השיח לגובה הרצוי, ובכל מקרה לא להוריד יותר משליש של הצמח. מאחר שהוא נוטה להתקרח בחלקיו התחתונים, רצוי לגזום את הענפים לגבהים שונים, ובכך לתרום להתמלאות הנוף. אפשרות נוספת היא לעצב כעץ קטן בעל כמה גזעים. קבוצה

אקלמה וכתבה: סימה קגן

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: העלים רחבים ועבים, דמויי חרב ומחוסרי פטוטר; מאורגנים בצורת שושנת המכילה למעלה מ-20 עלים; זקופים ובזווית חדה יחסית לגזע. עלים תחתונים מזדקנים ומתייבשים, ועלים צעירים נוספים בחלק העליון, וכך נוצר במשך השנים מופע דמוי גזע. אורך העלה נישא זקוף עד 120 ס"מ; רוחבו 10-12 ס"מ, וצבעו סגול-בורגנדי על רקע ירוק כהה. באביב בולט יותר הצבע הסגול, ובחורף בולט הירוק. מחיק העלה עולה עמוד תפרחת סוכך הנושא 20-50 פרחים ריחניים בצבע לבן מגוון בסגול; לוע הפרח סגול, ועם התבגרות הפרח, צבעו נעשה כהה יותר. עטיף הפרח דמוי משפך, ואורכו כ-10 ס"מ. הפריחה חלה בכל עונת הצמיחה, ועם התרחבות הבצל, מכל שושנת עלים במהלך השנה עולה עמוד תפרחת הנושא עשרות פרחים שנפתחים בהדרגה. צמח בצל מיוחד ובולט, הן בגודל וצבע העלים והן בפריחה ממושכת וריחנית. מתאים לשתילה בערוגת גיאופיטים, ליד בריכה, בפינת פרגולה, בפטיו או כצמח ראוה בכניסה לבית, או בחזית מבנה ציבורי. מתאים לשתילה במכל גדול שאותו ניתן להציב על גינת גג, ברחבה מרוצפת או לרגלי עצים בעלי צל דליל. יגדל במגוון קרקעות. לאחר הפריחה ניתן לרווח בתדירות ההשקיה. הצמח ירוק-עד ונראה חיוני ואטרקטיבי כל השנה.

מינים וזנים נוספים: קרניון אסיה - *Crinum asiaticum*, מין ותיק בגינון בארץ, בעל עלים רחבים וקצרים יותר בצבע ירוק, המסודרים בצורת שושנת בזווית קהה יחסית לגזע הבצל. הפרחים לבנים וריחניים. בהמשך לפריחה נוצר פרי הלוקט, ובו זרעים גדולים ובשרניים הנובטים בקלות.

הזן הוותיק

צורת חיים: צמח בצל ירוק-עד**שם מדעי קודם:** *Crinum procerum var. splendens***משפחה:** נרקיסיים**שם משפחה מדעי:** Amaryllidaceae**מוצא:** אסיה הטרופית, בורמה**שנת אקלום:** 2010**מקור האקלום:** וגטטיבי, בצורת בצל, San Marcos Nursery

Santa Barbara California

גובה: 1.5 מטר **קוטר:** 1.5 מטר**תנאי גידול:** שמש וחצי צל**התאמה לאזורי הארץ:** כל אזורי הארץ**צריכת מים:** בינונית השקיה סדירה

צורת חיים: שיח ירוק-עד
שם עדכני של הצמח: ארכנותריקס לבן-עלה

שם מדעי קודם:

Rondeletia leucophylla

משפחה: פואתיים

שם משפחה מדעי: Rubiaceae

מוצא: מקסיקו, פנמה ואמריקה הטרופית

שנת אקלום: 2000

מקור האקלום: וגנטיבי, צמח אחד מהגן

הבוטני שבסאן-אנטוניו, טקסס

גובה: 1.5-2 מטרים **קוטר:** 1.5-2 מטרים

תנאי גידול: חצי צל

התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, בתנאי שהצמח מוגן מרוחות ומקרנת שמש ישירה.

צריכת מים: השקיה סדירה, נמוכה

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח

בעל צימוח זקוף, מעוצה בבסיסו ועשבוני בחלקיו העליונים. הענפים הצעירים מכוסים שערות לבנות. העלים דמויי מרית, אורכם 5-10 ס"מ, צבעם ירוק בהיר בצד העליון, ובצדם התחתון הם מכוסים בשערות צפופות לבנות - תכונה אשר העניקה למין את שמו: *leucophylla* - עלה לבן. הפרחים דומים לפרחי הפנטס באשכולותיהם הסוככים בקצות הענפים. צבע הפרחים ורוד-אדום והם מדיפים ריח מתוק בשעות הערב. הפריחה מתחילה בסתיו ונמשכת עד סוף האביב, אך בחורף קר היא מתעכבת וממשיכה עם עליית הטמפרטורה. הצמחים הבוגרים פורחים כמעט כל השנה, למעט באמצע הקיץ. הפרחים מושכים פרפרים. מתאים לשתילה בתנאי אור מלא, אולם לא בקרינת שמש ישירה; אפשר במפנה צפוני או מזרחי, בצל עצים או כצמח מכל המוצב בכניסת הבית המוארת; בכך מתבטא גם יתרונו כצמח פורח בתנאים אלו. יגדל בקרקעות מנוקזות, המעושרות בחומר אורגני, ולכן מומלץ להוסיף קומפוסט לבור השתילה.

לפי המצוין בספרות, הצמח עמיד לטמפרטורות נמוכות עד (-6) מעלות צלסיוס. קצב הגידול של השיח בינוני, והוא אינו זקוק לגיזומי עיצוב מיוחדים. אם רוצים לחדש את הצמח, המועד המומלץ לגיזום הוא האביב, לאחר הפריחה.

כתב: ישראל גלון

וענפים מלבינים". לאחר כ-15 שנה התברר לנו שעצת הגזע אהובה על המזיק סס הנמר, הנובר בגזע וגורם לשבר ענפים ואף לקריסת העץ. למין זה שייכים זנים רבים בעולם, שחלקם בכותיים יותר וגזעם ציורי. למרות הצלחתו החלקית כעץ מרשים אך קצר חיים, החליטה ועדת האקולוג לשלבם בחוברת 'צמחים מצטיינים' שפורסמה בשנת 1993, ולעודד את המשך הפצתו. אין ספק שמופעו המרשים מחייב המשך אקולוג ומעקב, חיפוש זנים עמידים יותר לסס הנמר, ואולי כאלה שיגדלו היטב באזור החוף. כרגע יש בנמצא שתילים מעטים.

נאה לעלווה הירוקה. העלים פשוטים, מעוינים, ירוקים ומבריקים ומשוננים מעט. חד-ביתי חד-מיני, הפריחה הנקבית בשבלים צרים דמויי אצטרובל בצבע קרם, באביב, חסרת חשיבות. הפרי קטן, בסוף הקיץ. העץ גדל מהר, עמיד לקור, נפגע מסס הנמר. גדל היטב בקרקע מנוקזת. ורגיש לגיר ולמליחות. נפוץ באירופה ובמדינות חבר העמים. נדיר בארץ. הגזע קישוטי מאוד. העץ קצר חיים. מתאים כעץ פיסולי בכותי, כעץ צל למדשאות ולגינה ביתית. **מינים וזנים נוספים:** שדר הנייר, בעל קליפה המתקלפת כמו נייר; שדר ורוקזה; שדר שחור; זנים רבים של השדר המשתלשל. **סיפור האקולוג:** המטייל באירופה, ובעיקר בארצות חבר העמים, יראה הרבה את מיני השדר במופעם הבכותי וגזעם הלבן המרשים. במהלך שנות ה-60 הוזמנו זרעים של מין זה לחוות הנו. השתילים הצעירים חולקו בעיקר לחלקות באזור ההר לקיבוצים מעלה החמישה, יפתח, אל-רום, רמות נפתלי, ברעם ואף לקיבוץ חורשים שבמישור החוף. העצים התפתחו היטב ומחייבים השקיה סדירה. הם הרשימו את כל רואיהם בגזעיהם הנאים ובענפים הלבנים והבולטים. בכנס שהתקיים ב-1985 הוצג שדר הנייר ממעלה החמישה שתואר כ"גבוה, צר, נוף, קליפת הגזע לבנה. לאזור ההר". גם שדר ורוקזה, שנשתל בקיבוץ חורשים, הוצג בתערוכה: "נשיר, בינוני, עם נוף נטוי, גזע

פריחה שוטיה קצרת כותרת

בשנות ה-50, הועברו זרעים לחוות הנוי, ומשם הופצו שני המינים לכמה חלקות בארץ, בעיקר לקיבוצים בית השיטה, חורשים, כפר מסריק, גבעת ברנר. בין שני מיני השוטיה יש דמיון בעלים ובפרי, אך המין שוטיה קצרת כותרת קטן יותר, נשיר מותנה. הפריחה בראשית האביב ובקיץ בצבע אדום שני, היא מרשימה ובולטת על רקע הגזע והענפים ושופעת צוף עד כדי טפטופו על הקרקע. הפרחים חסרי עלי כותרת, ומכאן שמו. הפרח נראה כמו כרית סיכות בשל אבקניו המרובים. מין זה אינו רגיש לקור. שני העצים מתאימים כעץ צל בחורשה, במדשאה ובגינה ביתית. שני המינים הוצגו בכנס הארצי לצמחי גן חדשים בשנת 1985, והעץ שנראה חסון ומבטיח יותר היה שוטיה רחבת עלים, אשר הומלץ בחוברת "צמחים מצטיינים" שיצאה לאור בשנת 1993. פרט מרשים בחוות הנוי שגדל כשיח גדול וסבך, נגזם בשנת 2017, כך שנוצרה מעין זולה, פינת מסתור מוצללת (מומלץ לבקר). פרטים יפים משני המינים נמצאים בגן הבוטני במקווה ישראל, בגן הבוטני בגבעת רם, בחוות הנוי ובחלקה ברביבים. בחלקה בניר עוז גדלה בתנאים קשים רק השוטיה קצרת כותרת. שני המינים, שללא הפריחה קשה להבדיל ביניהן, נדירים והגיע הזמן להחזיר לגינון הישראלי.

צורת חיים: עץ ירוק-עד
משפחה: קטניותיים (כליליים)
שם משפחה מדעי: Fabaceae (Caesalpiniaceae)
מוצא: דרום אפריקה
שנת אקלום: שנות ה-30; מקווה ישראל
גובה: 8 מטרים **קוטר:** 10 מטרים
תנאי גידול: שמש מלאה
צריכת מים: חסכן במים 2
התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ, פרט לאזור ההר
תיאור נוסף ואיברים דקורטיביים: עץ בינוני, חסון, סוככני, מסועף, גדל לאט ובעל אופי שיחי. העלים מנוצים, גלדניים ומבריקים בצבע ירוק בהיר ההופך לירוק כהה, דומים מעט לעלה החרוב. הפריחה ורודה באביב ואינה מרשימה. הפרי תרמיל שטוח בצבע חום-שחור בהבשלתו. ניתן לעצבו על גזעים אחדים או כשיח גדול מאוד. מתאים כעץ צל בחורשה, בפארק, במדשאה ובגינה קטנה, וכן להסתרה ורכקע. משתלב בצומח המקומי.

מינים נוספים: שוטיה קצרת כותרת *S. brachypetala*
סיפור האקלום: שני המינים הובאו לארץ בראשית שנות ה-30 וניטעו בגן הבוטני במקווה ישראל בחלקת הקטניותיים. בהמשך,

אקלמה וכתבה: סימה קגן

צורת חיים: שיח ירוק-עד

משפחה: ורדניים

שם משפחה מדעי: Rosaceae

מוצא: צפון אמריקה, מצפון קרולינה עד פלורידה ומערבה עד טקסס

שנת אקלום: 1997

מקור האקלום: וגטטיבי, Monrovia Nursery California

גובה: 3-7 מטרים **קוטר:** 3-6 מטרים

תנאי גידול: שמש, צל וחצי צל

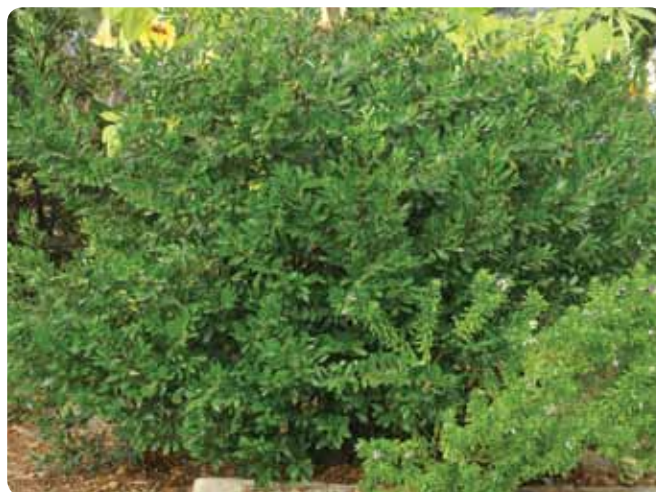
התאמה לאזורי הארץ: כל הארץ

צריכת מים: השקיה סדירה, נמוכה

במשך השנים, תכונה המשמעותית לצמחי גדר. ענפים קטופים ישמרו על מראה חיוני באגרסל למשך שבועיים ויותר וישתלבו יפה בסידורי פרחים. הצמח מתאים לכל סוגי הקרקע ומגיב היטב לגיזום ולכן משמש כצמח גדר. ניתן לגזום בכל עונות השנה, למעט בחודשי הקיץ החמים. ניתן לשתילה כצמח הגובל בין שכנים, בגדר חזית הבית או לאורך שביל כניסה, במכל ואף סמוך לרחבה מרוצפת, כיוון שאינו יוצר בעיה של שורשים שטחיים. עמיד לחוסר ניקוז, לקרקע דחוסה ולזיהום אוויר, ולכן מומלץ לעצבו כעץ קטן ולשתול כעץ רחוב.

מינים וזנים נוספים: הסוג שזיף כולל כ-400 מינים של עצים ושיחים, נשירים או ירוקי-עד, רובם מהאזורים הממוזגים של חצי כדור הארץ הצפוני - צפון אמריקה, אירופה ואסיה. ניתן לחלק מינים אלו לשתי קבוצות: קבוצת הנשירים וקבוצת ירוקי-העד. קבוצת המינים הנשירים כוללת את מיני עצי הפרי החשובים, כגון: דובדבן, שזיף, שקד, אפרסק, משמש ונקטרינה, שכולם, כאמור, הם מינים של הסוג שזיף. הם מצטיינים בפריחה מרהיבה בסוף החורף ובאביב, וביניהם יש מינים בעלי עלווה מאדימה וקישוטית. המינים ירוקי-העד הם שיחים גדולים או עצים קטנים, המשמשים בעיקר כצמחי גדר, כעצי צל וכעצי שדרה.

איברים דקורטיביים ותיאור כללי: שיח זקוף וגדול בעל עלים מסורגים דמויי אזמל. אורך העלה כ-7 ס"מ, ורוחבו כ-2.5 ס"מ. צבע העלה בחלקו העליון ירוק כהה ומבריק, ובחלקו התחתון ירוק בהיר. הפרחים מופיעים באשכולות דמויי מברשת באורך 5-8 ס"מ, צבעם לבן-קדם, הם ריחניים, צופניים ומושכים דבורים. הפריחה חלה בסוף החורף ובאביב, והיא בולטת על רקע העלווה הירוקה מבריקה. בהמשכה מתפתח פרי גלעין בקוטר 1 ס"מ בצבע כחול כהה עד שחור. הזן 'Bright'n Tight' מצטיין בצימוח קומפקטי ומאוד מסועף. מין הבר גדל לממדים נרחבים יותר. השיח מסתעף כבר בגובה נמוך מפני הקרקע ונשאר צפוף בחלקו התחתון

רשימת הצמחים -מיון לפי שם עברי

שם עברי	שם מדעי	עמוד
אדניום נפוח	Adenium obesum	10
אדנסוניה מאוצבעת	Adansonia digitata	11
אדר כפני	Acer palmatum	12
אוג תמים	Rhus integrifolia	13
אוכנה מסורית	Ochna serrulata	14
אולמוס קטן עלים	Ulmus parvifolia	15
אלה אטלנטית	Pistacia atlantica	16
אלון ארוך עוקצים	Quercus pendunculiflora	17
אלמנדה בלנשט	Allamanda blanchetii	18
אנטיון דק-עוקצים 'פנדנגו'	Antigonon leptopus 'Fandengo'	19
אראוקרית בידוויל	Araucaria bidwillii	20
בודליה מרמרית	Buddleja marrubiiifolia	21
בוהיינת קרון	Bauhinia caronii	22
ביגנוניית הקנוקנות 'טנג'רין ביוטי'	Bignonia capreolata 'Tangerine Beauty'	23
בירנית מפושקת 'פרח מלא'	Tabernaemontana divaricata 'Flore Pleno'	24
בן-קוציץ אדום, זן רייט	Anisacanthus quadrifidus var. wrightii	25
בן עוזרר דלקורי	Raphiolepis delacouri	26
בקהוזה לימונית	Backhousia citriodora	27
בקריס 'סטארן'	Baccharis x 'Starn'	28
בקריס הכדורים 'פיג'ן פוינט'	Baccharis pilularis 'Pigeon Point'	29
ברוש פורטוגלי	Cupressus lusitanica	30
ברכיכטון הסלעים	Brachychiton rupestris	31
בת עופרית חבשית	Ceratostigma abyssinicum	32
גלדיצייה תלת קוצית ללא קוצים	Gleditsia triacanthos 'inermis'	33
גלימנית אדומה	Megaskepasma erythrochlamys	34
גמלינה פיליפינית	Gmelina philippensis	35
גרוויליאה 'בון אקורד'	Grevillea 'Bon Accord'	36
גרוויליאה קצרת שבולת	Grevillea brachystachya	37
גרפטופילון הדור	Graptophyllum excelsum	38
דבוקית דרומנד 'סופרבלומר'	Malvaviscus drummondii 'Superbloomer'	39
דומביאת בורגס	Dombeya burgessiae	40
דורנטה מצויה 'גיישה גרל'	Duranta erecta 'Geisha Girl'	41
דיכונדרה כסופה	Dichondra argentea	42
דק-פרי זקוף זן זקוף 'גולד סטאר'	Tecoma stans var. stans 'Gold Star'	45
דק פרי 'אורנג' ג'ובלי'	Tecoma 'Orange Jubilee'	43
דק פרי 'סאנרייס'	Tecoma 'Sunrise'	44
הטרומלס קטלבי	Heteromeles arbutifolia	46
היביסקוס טליתי 'סתירה'	Hibiscus tiliaceus 'Sitriya'	47
המליה מבודרת	Hamelia patens	48
הרפוליה עצית	Harpullia arborea	49
זית אירופי 'ליטל אוליי'	Olea europaea 'Little Ollie'	50
זקוונייה דוקרנית	Jacquinia pungens	51
חרציתן מאפיר	Chrysanthemoides incana	52
טבבויה איפה	Tabebuia impetiginosa	53
טגטס למון	Tagetes lemmonii	54
טטרקליניס מפריק	Tetralinis articulate	55
יסמין אנגולאר	Jasminum angulare	56
יסמין מחולק	Jasminum multipartitum	57
כופר לבן זן אדום	Lawsonia inermis var. rubra	58
כילופסיס סרגלי	Chilopsis linearis	59
כמרופס נמוך	Chamaerops humilis	60

שם עברי	שם מדעי	עמוד
כרבל לביד	<i>Alectryon tomentosum</i>	61
לבן-עלה שיחני 'קומפקטי'	<i>Leucophyllum frutescens 'Compactum'</i>	62
לבן עלה	<i>Leucophyllum</i>	63
ליסילומת תורנבר	<i>Lysiloma watsonii</i>	64
לענה לואיזיאנית 'ולרי פיניס'	<i>Artemisia ludoviciana 'Valerie Finnis'</i>	65
לענה לואיזיאנית 'סילבר קינג'	<i>Artemisia ludoviciana 'Silver King'</i>	65
מוריה מכבדית	<i>Murraya paniculata</i>	66
מורינגה סטנופטלה	<i>Moringa stenopetala</i>	67
מירוספרמון סוזה	<i>Myrospermum sousanum</i>	68
מירסיאנתס ריחני	<i>Myrcianthes fragrans</i>	69
מיש בונגה	<i>Celtis bungeana</i>	70
מנסואה שומית	<i>Mansoa alliacea</i>	71
מעוג ימי	<i>Lavatera maritima</i>	72
מרבה חלב הדסי	<i>Polygala myrtifolia</i>	73
מרווה 'אינדיגו ספירס'	<i>Salvia 'Indigo Spires'</i>	74
מרווה 'מסה אזורה'	<i>Salvia X 'Mesa Azure'</i>	75
מרווה דבשית	<i>Salvia melissodora</i>	76
מרוות גרג 'פורמנס רד'	<i>Salvia greggii 'Furman's Red'</i>	77
מרסילאה גדולת רגל	<i>Marsilea macropoda</i>	78
סהרון קשה עלים	<i>Cocculus laurifolia</i>	79
סופורה אמריקאית	<i>Sophora secundiflora</i>	80
סינקרפיה ערבית	<i>Syncarpia laurifolia</i>	81
ערער סיני 'קייזוקה'	<i>Juniperus chinensis 'Kaizuka'</i>	82
פוטניית פריזר 'רד רובין'	<i>Photinia x fraseri 'Red Robin'</i>	83
פיקוס השקמה אפריקאי	<i>Ficus sycomorus var. african</i>	84
צינית קרולינית 'וויל פלמינג'	<i>Ilex vomitoria 'Will Fleming'</i>	85
צינית קרולינית 'פריד אופ יוסטון'	<i>Ilex vomitoria 'Pride of Houston'</i>	86
צינית קרולינית 'שלינגס' (ננה)	<i>Ilex vomitoria 'Schellings' (Nana)</i>	87
צמרר אפריקאי	<i>Eriocephalus africanus</i>	88
צרצידיון 'דזרט מוזאום'	<i>Parkinsonia X 'Desert Museum'</i>	89
קומברטון קטן עלים	<i>Combretum microphyllum</i>	90
קזוארינה מכחילה 'קאזין איט'	<i>Casuarina glauca 'Cousin It'</i>	91
קזוארינה סיבית	<i>Casuarina inophloia</i>	92
קטלב משונן 'צפוף'	<i>Arbutus unedo 'Compacta'</i>	93
קטלב קטלבי 'מרינה'	<i>Arbutus x andrachnoides 'Marina'</i>	94
קינמון קמפור	<i>Cinnamomum camphora</i>	95
קלוסטמה ארגמנית	<i>Calostemma purpureum</i>	96
קליאנדרה אדומת-פרי	<i>Calliandra haematocarpa</i>	97
קליאנדרה ורודת קרקפות	<i>Calliandra haematocephala</i>	98
קליאנדרה קליפורנית	<i>Calliandra californica</i>	99
קליטוסטומה ורודה	<i>Bignonia callistegioides</i>	100
קליטריס פרייס	<i>Callitris preissii</i>	101
קליסטמון 'קנס היבריד'	<i>Callistemon 'Cane's Hybrid'</i>	102
קליסטמון הנצרים	<i>Callistemon viminalis</i>	103
קניאורון תלת זרעי	<i>Cneorum tricoccon</i>	104
קסילוזמת זלצמן	<i>Xylosma salzmännii</i>	105
קרוטולריית הכף	<i>Crotalaria capensis</i>	106
קרינון אסיה זן גבוה	<i>Crinum asiaticum var. procerum</i>	107
חנדלטיה לבנת-עלה	<i>Arachnotryx leucophylla</i>	108
שדר משולשל	<i>Betula pendula</i>	109
שוטיה רחבת עלים וקצרת שבולת	<i>Schotia latifolia</i>	110
שוף קרוליני 'ברייט אנד טייט'	<i>Prunus caroliniana 'Bright 'N Tight'</i>	111

רשימת הצמחים -מיון לפי שם מדעי

שם עברי	שם מדעי	עמוד
אדר כפני	Acer palmatum	12
אדנסוניה מאוצבעת	Adansonia digitata	11
אדניום נפוח	Adenium obesum	10
כרבל לבד	Alectryon tomentosum	61
אלמנדה בלנשט	Allamanda blanchetii	18
בן-קוציץ אדום, זן רייט	Anisacanthus quadrifidus var. wrightii	25
אנטיגון דק-עוקצים 'פנדנגו'	Antigonon leptopus 'Fandengo'	19
רונדלטיה לבנת-עלה	Arachnotryx leucophylla	108
אראוקרית בידוויל	Araucaria bidwillii	20
קטלב משונן 'צפוף'	Arbutus unedo 'Compacta'	93
קטלב קטלבי 'מרינה'	Arbutus x andrachnoides 'Marina'	94
לענה לואיזיאנית 'סילבר קינג'	Artemisia ludoviciana 'Silver King'	65
לענה לואיזיאנית 'ולרי פיניס'	Artemisia ludoviciana 'Valerie Finnis'	65
בקריס הכדורים 'פיג'ן פוינט'	Baccharis pilularis 'Pigeon Point'	29
בקריס 'סטארן'	Baccharis x 'Starn'	28
בקהוזה לימונית	Backhousia citriodora	27
בוהיינת קרון	Bauhinia caronnii	22
שדר משולשל	Betula pendula	109
קליטוסטומה ורודה	Bignonia callistegioides	100
ביגנוניית הקנוקנות 'טנג'רין ביוטי'	Bignonia capreolata 'Tangerine Beauty'	23
ברכיטון הסלעים	Brachychiton rupestris	31
בודליה מרמרית	Buddleja marrubiifolia	21
קליאנדרה קליפורנית	Calliandra californica	99
קליאנדרה אדומת-פרי	Calliandra haematocarpa	97
קליאנדרה ורודת קרקפות	Calliandra haematocephala	98
קליסטמון 'קנס היבריד'	Callistemon 'Cane's Hybrid'	102
קליסטמון הנצרים	Callistemon viminalis	103
קליטריס פרייס	Callitris preissii	101
קלוסטמה ארגמנית	Calostemma purpureum	96
קזוארינה מכחילה 'קאזין איט'	Casuarina glauca 'Cousin It'	91
קזוארינה סיבית	Casuarina inophloia	92
מיש בונגה	Celtis bungeana	70
בת עופרית חבשית	Ceratostigma abyssinicum	32
כמרופס נמוך	Chamaerops humilis	60
כילופסיס סרגלי	Chilopsis linearis	59
חרציתן מאפיר	Chrysanthemoides incana	52
קינמון קמפור	Cinnamomum camphora	95
קניאורון תלת זרעי	Cneorum tricoccon	104
סהרון קשה עלים	Cocculus laurifolia	79
קומברטון קטן עלים	Combretum microphyllum	90
קרינון אסיה זן גבוה	Crinum asiaticum var. procerum	107
קרוטולריית הכף	Crotalaria capensis	106
ברוש פורטוגלי	Cupressus lusitanica	30
דיכונדרה כסופה	Dichondra argentea	42
דומביאת בורגס	Dombeya burgessiae	40
דורנטה מצויה 'גיישה גרל'	Duranta erecta 'Geisha Girl'	41
צמרר אפריקאי	Eriocephalus africanus	88
פיקוס השקמה אפריקאי	Ficus sycomorus var. african	84
גלדיצייה תלת קוצית ללא קוצים	Gleditsia triacanthos 'inermis'	33
גמלינה פיליפינית	Gmelina philippensis	35
גרפטופילון הדור	Graptophyllum excelsum	38

שם עברי	שם מדעי	עמוד
גרוויליאה 'בון אקורד'	Grevillea 'Bon Accord'	36
גרוויליאה קצרת שבולת	Grevillea brachystachya	37
המליה מבודרת	Hamelia patens	48
הרפוליה עצית	Harpullia arborea	49
הטרומלס קטלבי	Heteromeles arbutifolia	46
היביסקוס טליתי 'סתריה'	Hibiscus tiliaceus 'Sitriya'	47
צינית קרולינית 'שלינגס' (ננה)	Ilex vomitoria 'Schellings' (Nana)	87
צינית קרולינית 'פריד אוף יוסטון'	Ilex vomitoria 'Pride of Houston'	86
צינית קרולינית 'וויל פלמינג'	Ilex vomitoria 'Will Fleming'	85
זקוויניה דוקרנית	Jacquinia pungens	51
יסמין אנגולאר	Jasminum angulare	56
יסמין מחולק	Jasminum multipartitum	57
ערער סיני 'קייזוקה'	Juniperus chinensis 'Kaizuka'	82
מעוג ימי	Lavatera maritima	72
כופר לבן זן אדום	Lawsonia inermis var. rubra	58
לבן עלה	Leucophyllum	63
לבן-עלה שיחני 'קומפקטי'	Leucophyllum frutescens 'Compactum'	62
ליסילומת תורנבר	Lysiloma watsonii	64
דבוקית דרומונד 'סופרבלומר'	Malvaviscus drummondii 'Superbloomer'	39
מנסואה שומית	Mansoa alliacea	71
מרסילאה גדולת רגל	Marsilea macropoda	78
גלימנית אדומה	Megaskepasma erythrochlamys	34
מורינגה סטנופטלה	Moringa stenopetala	67
מוריה מכבדית	Murraya paniculata	66
מירסיאנתס ריחני	Myrcianthes fragrans	69
מירוספרמון סוזה	Myrospermum sousanum	68
אוכנה מסורית	Ochna serrulata	14
זית אירופי 'ליטל אוליי'	Olea europaea 'Little Ollie'	50
צרצ'ידיון 'דזרט מוזאום'	Parkinsonia X 'Desert Museum'	89
פוטניית פרייזר 'רד רובין'	Photinia x fraseri 'Red Robin'	83
אלה אטלנטית	Pistacia atlantica	16
מרבה חלב הדסי	Polygala myrtifolia	73
שיף קרוליני 'ברייט אנד טייט'	Prunus caroliniana 'Bright 'N Tight'	111
אלון ארוך עוקצים	Quercus pendunculiflora	17
בן עוזר דלקורי	Raphiolepis delacouri	26
אוג תמים	Rhus integrifolia	13
מרווה 'אינדיגו ספירס'	Salvia 'Indigo Spires'	74
מרווה גרג 'פורמנס רד'	Salvia greggii 'Furman's Red'	77
מרווה דבשית	Salvia melissodora	76
מרווה 'מסה אזורה'	Salvia X 'Mesa Azure'	75
שוטיה רחבת עלים וקצרת שבולת	Schotia latifolia	110
סופורה אמריקאית	Sophora secundiflora	80
סינקרפיה ערנית	Syncarpia laurifolia	81
טבבויה איפה	Tabebuia impetiginosa	53
בירנית מפושקת 'פרח מלא'	Tabernaemontana divaricata 'Flore Pleno'	24
טגטס למון	Tagetes lemmonii	54
דק פרי 'אורנג' ג'ובלי'	Tecoma 'Orange Jubilee'	43
דק-פרי זקוף זן זקוף 'גולד סטאר'	Tecoma stans var. stans 'Gold Star'	45
דק פרי 'סאנרייס'	Tecoma 'Sunrise'	44
טטרקליניס מפריק	Tetraelinis articulate	55
אולמוס קטן עלים	Ulmus parvifolia	15
קסילוזמת זלצמן	Xylosma salzmannii	105

70

שנות אקלום צמחי גן בישראל

1949-2019

מטרתה של החוברת המוצגת לפניכם

הינה לתעד ולספר על אודות תקופה בת 70 שנות אקלום של צמחי גן בישראל. בחרנו לכתוב על האקלום שהתבצע באמצעות שירות ההדרכה והמקצוע (שה"מ) שבמשרד החקלאות ומנהל המחקר החקלאי. דרך הצמחים שבחרנו נספר את סיפור האקלום, את הצלחותיו ואף את כישלונותיו. מובן שקיימים גופים נוספים שעסקו באקלום צמחי גן, ואת חלקם ציינו במבוא ובסיפורי הצמחים.

באמצעות חוברת זו בכוונתנו לשתף את הדורות הבאים במידע בדבר הגעתם לארץ של מאות מינים וזנים של צמחי גן; בסוד הצלחתם או כישלונם; בהסקת המסקנות; וכמובן לפרגן לוותיקים שניצחו על המלאכה.

בחרנו להציג בפני ציבור הקוראים 103 צמחי גן, המהווים רק חלק מסיפורי אקלום הצמחים בארץ; חלק מהם מוכרים יותר, וחלק חדשים ואינם מוכרים; חלקם הצליחו, וחלקם לא, אך כאמור הם מהווים רק חלק קטן מאוד מהצמחים ומסיפורי האקלום.

מרבית ניסיונות האקלום נעשו על בסיס ניסוי וטעייה בהסתמך על מידע מהספרות המדעית. חלק לא מבוטל מהמינים נקלטו והיו לחלק מהנוף התרבותי של הגנים בארץ.

אקלום צמחים הינה עבודה ממושכת ומייגעת הדורשת ידע, שיטתיות, סבלנות והתמדה. התהליך דורש אמצעים מרובים, ולא פעם הצמח מוצא את דרכו לגינות בלא שהוקדשה תשומת לב מתאימה להיבטים המורכבים של תהליך ההסתגלות. האקלום הוא תהליך הדורש זמן, סבלנות ונכונות להשקיע עמל רב, אשר רק לעתים זוכה לתמורה.

בהזדמנות זו ברצוננו להביע את תודתנו והערכתנו לכל העוסקים באקלום צמחי גן, גננים, שתלנים, גנים בוטניים וחובבי גינות.